

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ITALSKÁ KNIHOVNA MARIE ERNESTINY Z EGGENBERGU

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jitka Radimská, Dr.

Autor práce: Mgr. Václav Grubhoffer, Ph.D.

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 3.

2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 4. prosince 2018

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce prof. PhDr. Jitce Radimské, Dr. za její svědomité vedení, inspirativní podněty, nadhled a trpělivost.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá jazykově italskými tisky dochovanými v eggenberské knihovně na zámku v Českém Krumlově, konkrétně knižní sbírkou jazykových italik kněžny Marie Ernestiny Eggenbergové, rozené ze Schwarzenbergu. Kněžnina kolekce italských knih je nahlížena jako „zrcadlo“ intelektuálních zájmů a životního stylu vybrané aristokratky barokní doby, zároveň i jako odraz dobové recepce italské literatury v českých zemích 17. století ze strany vzdělané a kosmopolitní aristokracie.

KLÍČOVÁ SLOVA

Marie Ernestina z Eggenbergu, eggenberská knižní sbírka, italská literatura, 17. století, baroko

Abstract

This thesis deals with the Italian books preserved in the Eggenberg Library in the Český Krumlov Castle, particularly with the Italian book collection of the princess Maria Ernestina of Eggenberg, born Schwarzenberg, which is seen as the „mirror“ of intellectual interests and lifestyle of the noblewoman of the baroque period and as an image of reception of Italian literature in the 17th century Czech lands from the side of literate and cosmopolitan aristocracy.

KEYWORDS

Maria Ernestina of Eggenberg, the Eggenberg Library, Italian literature, the 17th century, baroque period

Obsah	
Úvod	7
I. Marie Ernestina v zrcadle života a smrti	9
I. 1 <i>Život kněžny</i>	9
I. 2 <i>Smrt kněžny</i>	13
I. 3 <i>Marie Ernestina ve světle svého testamentu</i>	17
II. Marie Ernestina v zrcadle své italské knihovny	28
II. 1 <i>Čtením k poznání</i>	28
II. 2 <i>Čtením k pobavení</i>	35
II. 3 <i>Čtením k životu ve šlechtické společnosti vídeňského dvora</i>	44
II. 4 <i>Čtením k dobrému zdraví</i>	50
II. 5 <i>Čtením k zbožnému životu a dobré smrti</i>	55
III. Italské knihy Marie Ernestiny	62
Závěr	78
Riassunto	82
Soupis pramenů a literatury	83

Úvod

Eggenberská knihovna dochovaná na zámku v Českém Krumlově je výjimečným, rozsáhlým, žánrově i jazykově pestrým knižním souborem, který odráží všestranný čtenářský a sběratelský zájem jednoho významného rodu z řad středoevropské vysoké šlechty usdlé v českých zemích.¹ Knižní sbírka reflektuje šíři intelektuálních zájmů a životní styl raně novověké aristokracie, zároveň vypovídá o dobové recepci literatur různé jazykové provenience ze strany vzdělaných, do značné míry kosmopolitních elit. Středně velká rodová šlechtická knihovna byla budována po dobu 150 let, přesně od 80. let 16. století do roku 1719, třemi generacemi původem štýrského knížecího rodu Eggenbergů.²

Mimořádně reprezentativním souborem eggenberské knihovny je, kromě početně nejvýrazněji zastoupené knižní kolekce galik, sbírka italik. Je tvořena především literaturou italského *Cinquecenta* a *Seicenta*, tedy literárními texty vrcholné renesance a barokní doby. Bohatě je zastoupena hlavně “krásná literatura”, dále jsou to i traktáty historiografické a náboženské povahy, ale i divadelní produkce (*teatralia*). Jádrem italské knihovny pochází již z období sběratelské činnosti Hanse Ulricha z Eggenbergu. Zájem o italská díla však projevovali i jeho syn Johann Anton a vnuk Johann Kristián.³

Na vazbách mnoha jazykových italik, konkrétně jde o 197⁴ děl z celkového počtu 759 italských knih (tedy zhruba 26 %), se objevuje vlastnické supralibros Marie Ernestiny rozené ze Schwarzenbergu. Vzdělaná šlechtična italské knihy kupovala, větší zájem však podle dosavadního poznání literární vědy projevovala o jazykově francouzskou a německou literaturu.⁵ To potvrzuje i aktuální bádání Jitky Radimské, ze kterého vyplývá, že francouzských knih nesoucích supralibros Marie Ernestiny bylo 870 z celkového počtu 877 galik (tedy 99 %), germanik 277 z celkového počtu 590 německy psaných titulů (tedy

¹ Eggenberské knižní sbírce se soustavně věnuje Jitka Radimská. Více Jitka RADIMSKÁ a kol., *Ve znamení havranů. Knižní sbírka rodiny Eggenbergů na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2011; TÁŽ, *Knihovna šlechtičny. Francouzské knihy Marie Ernestiny z Eggenbergu na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2007.

² Více k dějinám eggenberského rodu a jeho působení v českých zemích Anna KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové. Z bankéřské lavice na knižecí stolec*, Praha 2016; Gerhard B MARAUSCHEK, *Die Fürsten zu Eggenberg: unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums 1568–1717*, Graz: Univ., Diss, 1968.

³ Jiří PELÁN, *Knižní sbírka italik*, in: J. Radimská a kol., *Ve znamení*, s. 120-138.

⁴ Srov. Katalog jazykově italských tisků Marie Ernestiny podle autora, který je součástí této práce.

⁵ J. PELÁN, *Knižní sbírka italik*, s. 121. Katalog všech jazykově francouzských tisků z let 1582–1717 publikovala J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 99-347, jeho dodatky potom TÁŽ, *Ve znamení*, s. 932-937.

47 %).⁶ Italskojazyčné knižní produkci tak na žebříčku zájmu Marie Ernestiny skutečně náleží pomyslný bronz, alespoň co se týče počtu knih v jejím vlastnictví, jakož i procentuálního výskytu supralibros „ME“ v rámci jednotlivých národních literatur. Dosud však nebylo přesněji posouzeno, do jaké míry byla italika předmětem kněžnina aktivního čtenářského zájmu.

Předkládaná práce si klade za cíl přiblížit na základě žánrové a obsahové analýzy souboru italskojazyčných knih z eggenberské sbírky opatřených supralibros „ME“, jakým způsobem a v jaké míře se zrcadlila italská literatura *Cinquecenta* a *Seicenta* ve sbírce konkrétní vzdělané šlechtičny vrcholně barokní doby. Předmětem zájmu tak bude na prvním místě otázka, které knihy z italskojazyčné produkce Marie Ernestina sbírala a četla. Studium dobře zmapované eggenberské knižní sbírky poskytuje lákavou možnost ověřovat skutečnou recepci italské literatury ve specifickém prostředí dobové společenské elity, v tomto případě vybrané představitelky z řad vysoké šlechty usazené v českých zemích, zároveň však těsně spjaté s vídeňským panovnickým dvorem. Půjde tak i o pohled do mentality jedné zástupkyně exkluzivní sociální vrstvy, vzhled do jejích hodnot, zálib, životního stylu. Jinými slovy, jaký obraz o dobové italské literatuře vytváří sběratelský a čtenářský zájem kněžny Marie Ernestiny? A naopak, jaký obraz o životě a smrti Marie Ernestiny utvářejí knihy, které sbírala a četla?

Aby mohlo být nastaveno toto pomyslné oboustranné zrcadlo, bude předkládaná rozprava koncipována v širším kulturně historickém kontextu – kromě italské literatury a její recepce u představitelky českokrumlovského eggenberského dvora pozdního 17. a počátku 18. století bude dán prostor kulturním dějinám vysoké šlechty a v omezené míře i tvářnosti barokní doby. Jelikož hlavními protagonisty pojednání budou knihy, stejně jako jejich sběratelka a čtenářka, náležitá pozornost bude věnována životu i smrti eggenberské kněžny.

Práce je členěna do úvodu, dvou větších tematických kapitol, katalogové části a závěru. První kapitola s názvem *Marie Ernestina v zrcadle života a smrti* představí Marii Ernestinu z Eggenbergu z hlediska jejích výrazných osobnostních rysů, životních osudů a zájmů, následně bude dán prostor obrazu, který si o kněžně lze učinit na základě jejího testamentu a smrti. Druhá kapitola nazvaná *Marie Ernestina v zrcadle své italské knihovny* je členěna do tematických podkapitol podle literárních zájmů eggenberské kněžny, představí na jedné straně Marii Ernestinu jako sběratelku a čtenářku italských

⁶ TÁŽ, *Les livres et les lectures d'une princesse*. Paris: Champion, v tisku.

knih, na druhé straně vybrané tituly italské literatury a jejich autory. Třetí kapitola pojmenovaná *Italské knihy Marie Ernestiny* je katalogem jazykově italských tisků opatřených supralibros „ME“, v němž jsou jednotlivé knižní tituly řazeny abecedně podle autora.

I. Marie Ernestina v zrcadle života a smrti

I. 1 Život kněžny

Marie Ernestina, poslední vládnoucí kněžna z Eggenbergu, se narodila roku 1649 v Bruselu do prostředí vysoké středoevropské šlechty. Byla dcerou Jana Adolfa I. ze Schwarzenbergu (1608–1681), který v době jejího narození působil jako nejvyšší hofmistr u dvora arciknížete Leopolda Viléma Habsburského (1614–1662), španělského místodržícího v Nizozemí,⁷ a Marie Justiny rozené ze Starhembergu (1608/1618–1681). V Bruselu se Marie Ernestina naučila dokonale francouzsky, což se odrazilo v její celoživotní lásce k francouzské literatuře.⁸ Od roku 1656 žila se svou rodinou v bezprostřední blízkosti panovnického dvora císaře Leopolda I. (1640–1705) ve Vídni,⁹ její otec stál v čele říšské dvorské rady.¹⁰ Ve dvorském prostředí přicházela do styku s italským jazykem, stejně jako s propracovaným systémem rituálů, vzorců chování a hodnot nejvyšší šlechtické společnosti.

Roku 1654 získal Jan Jan Adolf I. ze Schwarzenbergu český inkolát, o šest let později panství Třeboň, v roce 1661 přikoupil panství Hluboká. Starobylý rod původem z franského Seinsheimu tak našel další z domovů v jižních Čechách. Konečně 21. února 1666 se sedmnáctiletá Marie Ernestina provdala za novopečeného českokrumlovského vévodu Jana Kristiána z Eggenbergu (1641–1710). Přestože manželé po svatbě často trávili především zimní společenskou sezónu ve Vídni, Krumlov se stal pro eggenberskou

⁷ K jeho osobě Rostislav SMÍŠEK, *Arcikníže Leopold Vilém – politik a sběratel*, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, *Habsburkové 1526–1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017, s. 259-261.

⁸ J. RADIMSKÁ a kol., *Ve znamení*, s. 55.

⁹ K osobnosti císaře Leopolda I. Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996, s. 239-244. K jeho dvoru Frank HUSS, *Der Wiener Kaiserhof. Eine Kulturgeschichte von Leopold I. bis Leopold II.*, Gernsbach 2008, s. 181-351.

¹⁰ Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009, s. 107.

kněžnu místem, kde strávila v letech 1666–1717 značnou část svého života, a jemuž vtiskla stopu svých zájmů, rozhledu a intelektu.

Do schwarzenberské rodinné paměti se zapsala jako zcela výjimečná představitelka svého rodu, což dokládá například grafické album s názvem *Ahnen-Saal der Fürsten zu Schwarzenberg* z roku 1853.¹¹ Toto pozoruhodné paměťové médium z časů romantického historismu vyzdvihlo nejen kněžniny zásluhy o rozmnožení schwarzenberského rodového majetku, nýbrž i její intelektuální zájmy a ušlechtilý charakter. Marie Ernestina překračovala ve starších historických dobách tradičně chápanou roli ženy – matky a manželky i jako důvěrnice a rádkyně svého bratra Ferdinanda v oblasti politiky.¹² Konečně její mimořádné postavení v rámci vlastní rodiny potvrzuje skutečnost, že ji *Ahnen-Saal* připomněl jako vůbec jedinou Schwarzenbergovou narozením – zbývající šlechtičny se do rodiny „jihočeských králů“ přivdaly, šlo bez výjimky o manželky vládnoucích schwarzenberských knížat.¹³

Vynikající vlastnosti ostatně přisuzovalo Marii Ernestině již svědectví Johanna Heinricha Haimba z roku 1708, jež vzniklo ještě za jejího pozemského života. Kněžna podle něj byla „živým příkladem nejdůležitějších ctností“, „matkou poddaných“, „důkazem nejskvělejší moudrosti, zbožnosti“, disponovala „štedrou velkodušností a důstojnou vznešeností“, projevovala se u ní „výjimečná laskavost mravů“. Na několika místech byl chvalořečen kněžnin intelekt: „Ernestinu zdobí i jiné velké půvaby (nebudu hovořit o všech ctnostech), které vyplývají z její inteligence (rozumnosti) a zbožnosti. Na

¹¹ Franz STOHL, *Ahnen-Saal der Fürsten zu Schwarzenberg*, Wien 1853. Album, které bylo vytvořeno záměrně k oslavě knížecího rodu a uchování rodové paměti, představuje dvacet jedna významných osobností schwarzenberského rodu prostřednictvím krátkých životopisných črt a litografií zhotovených podle originálních rodinných portrétů. K tomu více Václav GRUBHOFFER, *Společenství vzpomínek. Historická paměť u Schwarzenberků*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (= Opera historica 15), s. 323-364, zde s. 332-337.

¹² „*Maria Ernestina, Tochter des Fürsten Johann Adolph zu Schwarzenberg, hat sich als das vermittelnde Glied, durch welches die ausgedehnten böhmischen Besitzungen der Fürsten Eggenberg an die jetzigen Eigenthümer gelangt sind, jedenfalls ein vollgültiges Recht auf die Pietät ihres Stammgeschlechtes erworben. Dieß und die Preiswürdigkeit ihres Charakters mögen die nachfolgende Schilderung rechtfertigen, die, für einen engeren Kreis bestimmt, keinen Anspruch macht auf eine allgemeine Theilnahme, wie sie einzelne historisch bedeutende Frauen erregen, welche der Glanz einer mächtigen Krone verherrlicht, oder der Lorbeer literarischen Ruhmes umstrahlt. (...) Die eheliche Verbindung, so innig und beglückend sie war, konnte und sollte sie ihrer eigenen Familie nicht ganz entfremden. Sie stand zu ihrem Bruder, dem Fürsten Ferdinand zu Schwarzenberg in einem zärtlichen, nie getrübbten Verhältnisse. Sie war dessen Rathgeberin und Vertraute in den wichtigsten Staatsangelegenheiten, wie in den Begegnissen des alltäglichen Lebens.*“ Srov. F. STOHL, *Ahnen-Saal*, bez stránkování.

¹³ Samostatné medailony byly věnovány matce Marie Ernestiny Marii Justině rozené ze Starhembergu († 1681), Marii Anně rozené ze Sulzu († 1698), Eleonoře Amalii rozené Lobkowiczové († 1741), Pavlíně rozené Arenbergové († 1810), Marii Eleonoře rozené Oettingen-Wallersteinové († 1797) a Eleonoře rozené Liechtensteinové († 1873) byly určeny pouze grafické listy bez textového doprovodu. Srov. tamtéž.

to, že je žena, vyniká Ernestina obdivuhodnou moudrostí.“ V závěru této svého druhu apoteózy z počátku 18. století byla eggenberská kněžna přirovnána dokonce k řecké bohyni moudrosti, ochránkyni práva, spravedlnosti a umění Pallas Athéně, „v níž má celá obec vzdělanců svou vynikající zastánkyni.“¹⁴

V dobových svědectvích i soudobé historiografii dominují v obrazu Marie Ernestiny tři charakteristiky – zbožnost, filantropie a intelekt. Eggenberští manželé bývají připomínáni pro intenzivní barokní kultovní aktivity.¹⁵ Blízká srdci Marie Ernestiny byla nepochybně úcta k mariánskému kultu, který jako představitelka vysoké šlechty ve vrcholně barokních Čechách výrazně podporovala. Spolu se svým manželem stála například u vrcholu popularity kultu Panny Marie Divotvůrkyně v Kájově,¹⁶ v letech 1686–1688 věnovala velkou pozornost založení kaple Panny Marie Einsiedelské v rajském dvoře českokrumlovského minoritského kláštera.¹⁷

Co se týká filantropie Marie Ernestiny, lze zmínit například její péči o českokrumlovský špitál svatého Jošta. Šlo o sociální instituci z počátku 14. století, která zaopatřovala chudé staré lidi. V letech 1708–1709 byl špitál pro dvě desítky osob zásluhou eggenberských manželů přestavěn a zvýšen o jedno patro. Dne 15. října roku 1711 kněžna vydala novou nadační listinu spojenou se špitálním řádem, v jehož deseti bodech byly obsaženy veškeré důležité informace týkající se financování, provozu a každodenního chodu tohoto bohuľibého charitativního zařízení.¹⁸ Kněžna se ve světle

¹⁴ Johann Heinrich HAIMB, *Schwartzenberga gloriosa, sive Epitome historica de ortu et gestis serenissimae gentis Schwartzbergicae*, Ratisbonae 1708, s. 237-240. Zde bylo užito českého překladu publikovaného v J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 84-86.

¹⁵ Více Martin GAŽI, *Schwarzenbergové a „jejich“ svatá místa v předmoderních Čechách. Ke kultovním funkcím šlechty a památkám na ně*, in: Týž (ed.), *Schwarzenbergové*, s. 141-166, zde zejména s. 149-151. K barokním formám zbožnosti představitelů vysoké rakouské šlechty Anna CORETH, *Pietas Austriaca: fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2013; Karl VOCELKA – Lynne HELLER, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2011, s. 13-38.

¹⁶ Více Zdeňka PROKOPOVÁ, *Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656–1725*, České Budějovice 1997 (= Diplomová práce); TÁŽ, *Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656–1725*, Jihočeský sborník historický 66-67, 1997–1998, s. 51-63; TÁŽ, „*Cultores Deiparae Cajoviensis*“. *Vazby dvora Jana Kristiána z Eggenberku k poutnímu místu*, in: Václav Bůžek – Pvel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 597-617.

¹⁷ Ludmila OURODOVÁ-HRONKOVÁ, *Movité památky a umělecká výzdoba kláštera minoritů v Českém Krumlově*, in: Daniela Rywíková (ed.), *Kláster minoritů a klarisek v Českém Krumlově. Umění, zbožnost, architektura*, Český Krumlov 2015, s. 177-199, zde s. 194-195.

¹⁸ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Fond Velkostatek Český Krumlov, sign. 3Sbeta N. 1 m, *Ordnung nach welcher die Arme Leuth welche in dem hertzoglichen Eggenbergischen Spital bey St. Jodoc in der Stadt Crummau unterhalten werden in Gebete und andere geistlich Ubungen sich richten sollen*. K tomu již A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 143-144; TÁŽ, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, Jihočeský sborník historický 66-67, 1997–1998, s. 104-110. Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Fond Velkostatek Český Krumlov, sign. 3Sbeta N. 1 m., *Ordnung nach welcher die Arme Leuth welche in*

zmíněného dokumentu, který pořídila samostatně, až po smrti svého manžela, jeví nejen jako zbožná barokní šlechtična, nýbrž i jako velmi pragmatická bytost, dnes bychom řekli schopná managerka – v jednotlivých bodech detailně ošetřila základní duchovní i hmotné potřeby špitálních zahrnující popis jim předepsané oděvu či jídelníček rozepsaný po jednotlivých dnech v týdnu. Marie Ernestina disponovala značným pochopením i pro zcela základní lidské potřeby. O tom, že svým špitálníkům přála, svědčí tak prozaická skutečnost, že byla každému z nich poskytována velkoryse stanovená denní dávka litru piva a tři čtvrtě kilogramu chleba.¹⁹ Slepé či nepohyblivé osoby měly pobyt u svatého Jošta zajištěn doživotně. Pokroková, takřka osvícenství ohlašující instituce, měla však i svá jasně stanovená kázeňská pravidla – nebylo možné ji volně opouštět, chodit po žebrotě, či naopak pracovat mimo špitál. Po opakovaném porušení pravidel hrozilo nenapravitelným osobám (*incorrigibl*) propuštění.²⁰

Za podobně zásadní počin, který odráží pokrokové smýšlení kněžny, lze považovat zřízení českokrumlovské zámecké lékárny, k němuž dala Marie Ernestina podnět krátce po svatbě. Lékárna se nacházela v místnosti bývalého rožmberského čeledníku v přízemí severního křídla na 3. zámeckém nádvoří. Z dochované knihy receptů z let 1666–1669 vyplývá, že hlavními klienty lékárny byli eggenberští manželé a jejich zaměstnanci. Kromě toho byly léky poskytovány právě i knížecím špitálníkům.²¹

Novodobý odkaz Marie Ernestiny je však nejvíce spojován s jejím intelektem a kulturním rozhledem. Je připomínána hlavně jako vášnivá sběratelka knih, čtenářka s vlastními literárními ambicemi, srovnatelná v českém prostředí jen se sestrami Marií Eleonorou a Annou Kateřinou Šporkovými,²² rozšiřovatelka a budovatelka eggenberské knižní sbírky. Část sbírky, jež byla vytvářena prvními dvěma eggenberskými pokoleními usedlými v českých zemích – Hansem Ulrichem (1568–1634) a jeho synem Johannem Antonem (1610–1649), se dochovala jen částečně a je součástí dnešní českokrumlovské eggenberské knihovny. K tomu přibyla knižní kolekce budovaná na zámku v Českém Krumlově kněžnou a jejím manželem Johannem Kristiánem z Eggenbergu (1641–1710). Katalog dnes existujících knih čítá 3 100 bibliografických jednotek, z toho 877 galik, 759

dem hertzoglichen Eggenbergischen Spital bey St. Jodoc in der Stadt Crummau unterhalten werden in Gebete und andere geistlich Ubungen sich richten sollen.

¹⁹ Srov. A. KUBÍKOVÁ, *Českokrumlovský špitál*, s. 106.

²⁰ Srov. SOA Třeboň, pobočka ČK, *Ordnung: „Siebendens“*.

²¹ A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 145-146.

²² Jitka RADIMSKÁ – Milena LENDEROVÁ, *Barokní čtenářky. Eleonora a Anna Kateřina Šporkovy, Marie Arnoštka Eggenbergová*, in: Milena Lenderová a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 131-154.

italik, 590 germanik, 150 latinik a 129 hispanik. Jde tedy o knihovnu cizojazyčnou, směřovanou jednoznačně k románské knižní produkci.²³

Své knihy dala Marie Ernestina svázat do bílého pergamenu či hnědého marokénu a opatřit zlaceným iniciálovým supralibros „ME“. Knihovnu umístila hned vedle vlastní ložnice. Díky pozůstalostnímu inventáři z roku 1719 můžeme do prostoru kněžniny barokní bibliotéky dokonce nahlédnout. Zdánlivě strohý výčet hmotných artefaktů je pozoruhodným svědectvím o vkusu urozené čtenářky, jejím každodenním universu i o čtení jako způsobu existence a trávení času na přelomu 17. a 18. věku. Tři strany místnosti byly zaplněny skříněmi na knihy opatřenými zelenými kartounovými záclonami, součástí knihovny byl dlouhý stůl se zeleným kartounovým běhounem, dále čtyřhranný stolek s kretonovým ubrusem, psací stůl z vykládaného dřeva, ozdobný taburet, lenoška potažená červeným sametem, vyplétaná sedačka a dva glóby na podstavcích. V místnosti se nacházel i velký obraz „s mnoha postavami“, krucifix ze slonoviny na černě natřeném podstavci, stříbrná psací souprava, perořízek se stříbrnou miskou, dvojce nůžky, kartáč na šaty, stříbrná pozlacená krabička se schwarzenberským znakem, srdíčko zasazené do stříbra a malé zrcadlo.²⁴

Knihovna však byla Marii Ernestii především místem, „*kde nalezla svůj druhý, nový domov*“, „*kde se cítila doma*“ hlavně v duchovním slova smyslu – stala se jí prostorem imaginace, seberealizace, vzdělávání, potěšení, radosti ze života i sebe prezentace. Knihy patřily k jejímu způsobu bytí celoživotně, zdá se, že v nich našla i svého druhu životní naplnění.²⁵ Konečně zásadní roli, kterou knižní sbírka hrála v životě eggenberské kněžny, stvrzuje nejen její četba, nýbrž i životní bilance, jež se zrcadlí v posledním pořízení Marie Ernestiny.

I. 2 Smrt kněžny

Marie Ernestina rozená Schwarzenbergová, ovdovělá kněžna z Eggenbergu, zemřela 3. dubna 1719 okolo čtvrté hodiny odpolední ve věku sedmdesáti let ve Vídni.²⁶ Přes její

²³ J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 171.

²⁴ K vybavení knihovny Anna KUBÍKOVÁ – Václav BOK, *K osudům zámecké knihovny v Českém Krumlově v 18. a 19. století*, Sborník Národního muzea v Praze, Řada C – Literární historie, sv. 57, 2012, č. 1-2, s. 117-122, zde s. 118.

²⁵ Ve zmíněných intencích uvažuje o knižní sbírce a knihovně Marie Ernestiny Jitka Radimská, k tomuto pojetí se hlásí i autor předkládané práce.

²⁶ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Fond Rodinný archiv Schwarzenbergů – primogenitura, *Notification des Todtsfalls Ihro hochfürstl: Weyl: der durchleuchtigen fürstin und frau Maria Ernestina Verwittibten Herzogin zu Crummau, und fürstin zu Eggenberg, gebohrene fürstin von Schwarzenberg*,

výše zmíněné exkluzivní postavení mezi ostatními ženami ze schwarzenberského rodu zůstala její smrt zahalena rouškou tajemství a snad i zapomněním. Malý zájem archivářů i historiků o odchod eggenberské kněžny z pozemského světa odráží příznačně fakt, že starší i současná literatura uvádějí chybné datum kněžnina úmrtí, tj. 4. dubna 1719.²⁷ Funkci paměťového média plnily v prostředí knížecí rodiny od roku 1786 rovněž schwarzenberské ročenky (*Hochfürstl. Schwarzenbergischer Hof und Staats Kalender*), které pravidelně přinášely genealogické informace. Sledovaly rodové dějiny až k osobnosti kněžnina otce Jana Adolfa I. ze Schwarzenbergu, ovšem pouze v mužské linii. Životní data Marie Ernestiny bychom v nich hledali marně. Patrně poprvé tak chybný den úmrtí zveřejnil výše zmíněný *Ahnen-Saal* a v roce 1866 jej potvrdil v oficiálních dějinách rodu *Das Fürstenhaus Schwarzenberg* schwarzenberský vrchní archivář Adolf Franz Berger.²⁸

Osobní pozůstalost kněžny uložená v rodinném archivu schwarzenberské primogenitury skýtá velmi málo pramenů, jež by pomohly přiblížit okolnosti její smrti: oznámení o úmrtí (*Notification*), soupis osob, kterým mělo být zasláno (*Consignation*), přijaté kondolence pečetěné černým smutečním voskem. O organizaci a podobě pohřební slavnosti prameny zcela mlčí.²⁹ I v tichu, mezi řádky, je však možné zkusit restaurovat vybledlý obraz z minulosti a pokusit se nahlédnout osobnost Marie Ernestiny v zrcadle její smrti. Smrt příslušníka vysoké šlechty nebyla v 18. století jen smutnou rodinnou událostí. Představovala kolektivní záležitost, nástroj, který urozená společnost užívala k reprezentaci hodnot jejímu stavu vlastních na veřejnosti. K prvním důležitým krokům patřilo úmrtí představitelů rodu zveřejnit – informovat o něm příbuzné, přátele, příslušníky podobně společensky postavených rodin, duchovní osoby a poddané na všech panstvích. Oznamovatelem úmrtí Marie Ernestiny z Eggenbergu byl její testamentem ustanovený univerzální dědic, vládnoucí kníže Adam František ze Schwarzenbergu (1680–1732).³⁰ Ve dnech 5. a 8. dubna 1719 dal z Vídně rozeslat stručnou zprávu (*Notification*) o smrti své tety. Byla zprvu určena třem desítkám osob, zástupcům

fascikl 397 (Maria Ernestina – Ihr Tod), neuspořádáno. Prameny vztahující se ke kněžnině smrti nebyly dosud českou historiografií více reflektovány.

²⁷ Datum 3. dubna 1719 publikoval Antonín MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenberku. Stručný přehled jeho dějin, významu a majetku*, in: Týž (ed.), *Schwarzenberská ročenka 1935*, s. 25-85, zde s. 37.

²⁸ Adolf Franz BERGER, *Das Fürstenhaus Schwarzenberg*, Wien 1866.

²⁹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Schwarzenbergů – primogenitura, fascikl 397 (Maria Ernestina – Ihr Tod).

³⁰ Tamtéž, Fond Rodinný archiv Eggenbergů, signatura III 1f Nr. 14, testament Marie Ernestiny z Eggenbergu z 23. dubna 1717.

výhradně hraběcích či knížecích rodů, dále duchovním z řad vysoké církevní hierarchie. Seznam jmen (*Consignation*) dokládá nejen přátelské či příbuzenské vztahy, ale i tehdy již pevně etablované postavení Schwarzenbergů u císařského dvora ve Vídni. Mezi adresáty lze spatřit i vladaře z panovnických rodů, například pruského krále Fridricha Viléma I. (1688–1740) či desátého vévodu württemberského Eberharda Ludvíka (1676–1733), který neopomenul zaslat kondolenci ze své rezidence v Ludwigsburgu.³¹

Nejvíce obeslaných žen a mužů modré krve pocházelo ze spřízněných rodů Lobkowiczů a Fürstenbergů,³² panovnického rodu držícího v letech 1716–1806 knížectví Fürstenberg – samostatný stát ve svazku Svaté říše římské,³³ které spojovala se Schwarzenbergy a Eggenbergy nejen příslušnost k vysoké říšské šlechtě, nýbrž i vlastnictví majetků v českých zemích. Mezi vyrozumenými Fürstenbergy byl například třetí vládnoucí kníže Froben Ferdinand Fürstenberg-Möbkirch (1664–1741), skutečný tajný rada císaře Leopolda I. a soudce (Kammerrichter) říšského komorního soudu (Reichskammergericht).³⁴

Blízcí Schwarzenbergům byli bezpochyby i Königseggové, starý rod ze Švábska, který se trvale usadil ve Vídni, kde zastával významné dvorské úřady.³⁵ Z tohoto rodu pocházela po matce Marie Anna ze Sulzu, manželka Ferdinanda ze Schwarzenbergu a švagrová Marie Ernestiny. V soupisu se objevilo například jméno císařského polního maršála Josepha Lothara z Königsegg (1673–1751), pozdějšího prezidenta rakouské dvorské válečné rady. Ze stejného rodu pocházel rovněž vyrozuměný litoměřický biskup Hugo František Königsegg-Rottenels (1660–1720). Zpráva o smrti Marie Ernestiny byla zaslána i dalším vrcholným představitelům římskokatolické církve, kardinálu a tehdejšímu knížeti-biskupovi špýrskému Damianu Hugovi Philippu Schönbornovi (1676–1743), arcibiskupu pražskému Františku Ferdinandu hraběti Khünburgovi (1651–1731), arcibiskupu salzburskému Franzi Antonu Harrachovi (1665–1727), dále

³¹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Schwarzenberg – primogenitura, kondolence ze 4. května 1719, fascikl 397.

³² V těchto rodinách našly životního partnera některé z neteří zesnulé kněžny. Lze zmínit například sňatek Marie Louisy ze Schwarzenbergu (1689–1739), jež je v seznamu uvedena již jako „kněžna vdova z Lobkowicz“, s knížetem Ferdinandem Augustem z Lobkowicz († 1715), která se zároveň stala tchýní svého bratra Adama Františka ženatého s Eleonorou Amálií z Lobkowicz (1682–1741). Za polního zbrojmistra Karla Egona z Fürstenbergu († 1702) se provdala další z dcer Ferdinanda ze Schwarzenbergu Marie Františka (1677–1731). Srov. A. MARKUS, *Rod*, s. 35-36.

³³ Georg TUMBÜLT, *Das Fürstentum Fürstenberg von seinen Anfängen bis zur 1806*, Freiburg 1908.

³⁴ Ernst MÜNCH, *Geschichte des Hauses und Landes Fürstenberg*. Vierter Band, Aachen-Leipzig 1832, s. 190-203.

³⁵ Horst BOXLER, *Die Geschichte der Reichsgrafen zu Königsegg seit Beginn des 15. Jahrhunderts*. 2 Bände. Bannholz 2005.

arcibiskupům mohučskému a trevírskému, biskupům kostnickému a gurskému, abatyši dámského konventu říšského opatství (Reichsstift) v Buchau Marii Theresii z Montfortu (1663–1742).³⁶

Dne 8. dubna 1719 byly z Vídně rozeslány další čtyři desítky oznámení. Adresáty byli převážně představitelé urozených rodů usazení v českých zemích, zejména Trauttmansdorffové, kteří pocházeli stejně jako Eggenbergové ze Štýrska, ale i zástupci staré české šlechty, s nimiž pojily Schwarzenbergové sňatkové aliance – Sternbergové či Kolowratové. Okruh přátel, příbuzných a vlivných známých Adama Františka a jeho zesnulé tety čítal na sedmdesát osob. Je pozoruhodné, že vazbu Marie Ernestiny k eggenberskému rodu lze doložit pouhým jediným jménem. Z několika málo žijících příbuzných z manželovy strany byla o smrti kněžny vyrozuměna jen ovdovělá kněžna z Eggenbergu ve Štýrském Hradci Marie Charlotta rozená Sternbergová (1671–1754), vdova po synovci Jana Kristiána Janu Antonínovi II. (1669–1716), jež byla sice uvedena na soupisu k 5. dubnu, ovšem až na posledním místě. Tato skutečnost může poukazovat na napjaté vztahy mezi oběma rody vyvolané spory o dědictví. Právě Marie Charlotta vznesla po smrti Marie Ernestiny ve jménu svých dcer protest proti předání eggenberských majetků v Čechách Schwarzenbergům. Soudní spor po čtyřech letech prohrála.³⁷

Jak odkryly torzovité archivní prameny, když 3. dubna 1719 „*po několikadenní nemoci opustila tento pomíjivý svět, zaopatřená všemi svátostmi, zcela připravena vstoupit do blažené Věčnosti*“ vdova po Janu Kristiánovi z Eggenbergu Marie Ernestina,³⁸ zemřela především vážená žena z řad vysoké říšské šlechty, představitelka výlučné, do značné míry kosmopolitní společnosti, dcera Jana Adolfa I., sestra Ferdinanda a teta Adama Františka ze Schwarzenbergu. Velkou míru sebeidentifikace kněžny s původní rodinou, stejně jako její duchovní ustrojení, některé osobnostní rysy a intelektuální zájmy, včetně blízkého vztahu k vlastní knihovně, jimž byla věnována pozornost v předchozí kapitole, stvrzuje pozoruhodným způsobem její testament.

³⁶ Bernhard THEIL, *Die (freiweltliche) Damenstift Buchau am Federsee*, Berlin-New York 1994, s. 241-242.

³⁷ Gerhard Bernd MARAUSCHEK, *Die Fürsten zu Eggenberg: Unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums 1568–1717*, Graz 1968, s. 263.

³⁸ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Schwarzenbergů – primogenitura, *Notification des Todtsfalls Ihro hochfürstl. Weyl: der durchleuchtigen fürstin und frau Maria Ernestina*. Fascikl 397, z němčiny volně přeložil VG.

I. 3 Marie Ernestina ve světle svého testamentu

Běžnou součástí přípravy na takzvanou „dobrou smrt“³⁹ byla v době života Marie Ernestiny, tedy v čase vrcholného baroka,⁴⁰ doporučení týkající se včasného sepsání závěti. To bylo považováno za jeden ze zásadních a závazných kroků přípravy na odchod z pozemského světa. Již samotné včasné uspořádání majetkových poměrů vnímali pořizovatelé posledních vůlí jako zbožné chování. Poslední vůle měla svému zhotoviteli pomoci překonat lpění na pozemských hodnotách, zejména hmotném majetku, jenž mohl být prostřednictvím testamentárního odkazu proměněn ve zbožný čin. Šlo vlastně o svého druhu pojistnou smlouvu s Bohem, jež měla pořizovateli testamentu zajistit spásu.⁴¹ Testament je inspirativním historickým pramenem zejména proto, že se v něm prolínají dvě různé roviny: náboženská a právní. Zároveň může být i důležitým zdrojem informací k poznání dobového majetkového a dědického práva. Přestože jde zpravidla o dokument vysoce formalizovaný, lze v něm hledat i stopy citových vazeb, rodinných vztahů a zálib testátora.

Proto se testamety staly ve druhé polovině 20. století historickým pramenem prvořadého významu. Vzbudily pozornost zejména francouzských historiků školy *Annales* (*L' école des Annales*), jež povýšili téma smrti v dějinách na zástupce kolektivního myšlení a mentalit. Vysokou výpovědní hodnotu tohoto typu pramene zaznamenal Michel Vovelle. Vycházel z předpokladu, že jazyk testamentů odrážel systém kolektivních reprezentací. Sledoval výskyt a proměny konkrétních formulací a lexika, na jejichž základě interpretoval duchovní pozice testátorů a odkrýval různé oblasti kolektivních představ o smrti. Testamenty chápal jako ukazatel náboženské citlivosti doby. Na základě analýzy závětí formuloval i myšlenku o postupné sekularizaci společnosti v průběhu 18. století.⁴²

³⁹ V křesťanské společnosti raného novověku nebyla smrt chápána jako okamžitý a biologický skok z jednoho stavu do druhého, nýbrž jako přechod z pozemského utrpení do věčného života. Šlo o celoživotní proces, který vyžadoval zodpovědnou přípravu a stále přítomné *memento mori*: připrav se na své setkání se smrtí.

⁴⁰ K baroku jako kultuře a životnímu stylu katolické Evropy a katolické aristokracie například Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011. K životnímu stylu šlechty mezi barokem a osvícenstvím Ivo CERMAN, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011; Jiří KROUPA, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*, Brno 2006².

⁴¹ Tomáš MALÝ, *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009, s. 82-87.

⁴² Michel VOVELLE, *Piété baroque et déchristianisation en Provence au XVIIIe siècle. Les attitudes devant la mort d'après les clauses des testaments*, Paris 1973.

Rakouská historička Beatrix Bastlová pojala testament jako zrcadlo myšlenkového světa a každodenního života šlechtické ženy raného novověku.⁴³ Otázkami, zda byly poslední vůle sepisovány v první řadě z náboženských důvodů, zda šlo více o akt svobodné vůle, či konvenci, se v prostředí neapolské šlechty zabývala i italská badatelka Maria Antoinetta Visceglia. Soustředila se především na testamentární odkazy týkající se těla a místa pohřbiště, jež interpretovala v kontextu veřejné reprezentace rodové prestiže.⁴⁴

V českých zemích byly šlechtické testamentsy v průběhu 17. a 18. století pořizovány v souladu s dobovou právní normou danou obnoveným zřízením zemským, zemskými ústavami Čech a Moravy z let 1627 a 1628. Formální stránku testamentu urozených osob určovala poměrně závazná pravidla. Šlechtic měl v ideálním případě osobně sepsat koncept závěti, jenž byl posléze kaligraficky přepsán a potvrzen přivěšením pečeti a jeho vlastnoručním podpisem. Kromě testátora přitiskli pečeti i testamentární svědci, zpravidla jeho přátelé či blízcí sousedé. Testament byl následně svěřen do úschovy některému z blízkých příbuzných či přímo ustanovenému poručníkovi. Ten musel dát závěť během dvanácti týdnů od smrti testátora vepsat do desek zemských (*Tabulae terrae regni Bohemiae*), úředních knih vedených českým zemským soudem, jež obsahovaly mimo jiné zápisy majetkových převodů.⁴⁵ Po reformě Úřadu desek zemských z roku 1653 byly zavedeny samostatné *kvaterny*⁴⁶ *trhové kšaftů a poručnictví*, jež byly určeny výhradně tomuto typu písemností.⁴⁷

Jelikož byl šlechtický testament úřední listinou, měl ustálenou formu, jež sestávala ze čtyř hlavních částí: úvodních ustanovení, důvodů sepsání testamentu, distributivní části a závěrečných ustanovení.⁴⁸ Stejnou strukturu má i testament Marie Ernestiny Eggenbergové rozené Schwarzenbergové. Kněžna jej sepsala dva roky před svou smrtí, dne 23. dubna 1717 ve Vídni. V této práci byl použit doslovný a úředně ověřený opis

⁴³ Beatrix BASTL, *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien-Köln-Weimar 2000.

⁴⁴ Maria Antoinetta VISCEGLIA, *Corpo e sepoltura nei testamenti della nobiltà napoletana (XVI–XVIII secolo)*, Quaderni storici 17, 1982, s. 583-607.

⁴⁵ Pavel KRÁL, *Mezi životem a smrtí. Testamentsy české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002 (=Monographia historica 2), s. 14-25.

⁴⁶ Kniha desek zemských složená ze čtveřic dvoulistů spojených v pevných deskách.

⁴⁷ Pavla BURDOVÁ, *Desky zemské (Rozdělení po stránce obsahové i formální)*, Sborník archivních prací 43, 1993, s. 347-439.

⁴⁸ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 26.

originálního testamentu, který byl vyhotoven 4. dubna 1719 v osm hodin večer v Praze.⁴⁹ Testamenty byly ve šlechtickém prostředí opisovány běžně, neboť z nich plynulo právo. Představovaly výchozí bod pro uspořádání majetkových i rodinných záležitostí. Kromě testamentu pořídila Marie Ernestina dne 25. června 1717 i kodícil.⁵⁰ Šlo o dokument, který plnil funkci jakéhosi testamentárního doplňku, byl spolu s ním vkládán do desek zemských. Mohl přinášet změny původního znění testamentu, zcela nové odkazy, či pouze upřesňovat již existující ustanovení.⁵¹

Marii Ernestinu vedly k pořízení poslední vůle kromě pokročilého věku nepochybně i tragické události, jež postihly eggenberský rod. Roku 1716 zemřel Jan Antonín II. ze štýrské rodové větve, dědic českokrumlovských Eggenbergů. Dne 23. 2. 1717 ho následoval i jeho třináctiletý syn, poslední mužský představitel rodu Jan Kristián II. (1704–1717).⁵² Přesně o dva měsíce později uspořádala Marie Ernestina majetkové záležitosti a odkázala eggenberské statky v českých zemích svému synovi Adamu Františku ze Schwarzenbergu. Starost o rodinné vztahy a potřeba zabezpečit rodinné jmění představovaly v prostředí raně novověké šlechty z českých zemí nejdůležitější praktické motivace k sepsání poslední vůle.⁵³

Německy psaný testament Marie Ernestiny začíná krátkou trinitární modlitbou: „*Ve jménu nejsvětější a nerozdělené Trojice, Otce, Syna a Duchu svatého Amen.*“⁵⁴ Šlo o ustálenou podobu vzývání božího jména (*invocatio*), jež odlišovalo poslední vůli od jiných typů právních dokumentů a zřetelně poukazovalo na význam testamentu jako prostředku spasení. Následovalo uvedení jména a titulatury, které mohlo být zároveň jednou z posledních příležitostí pořizovatele závěti k prezentaci urozeného původu a společenského postavení. V případě ženských testamentů se lze pravidelně setkat se sebeidentifikací šlechticů s mužskými příslušníky rodu. Pořizovatelky závětí se uváděly

⁴⁹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Eggenbergů, signatura III 1f Nr. 14, doslovná kopie testamentu sepsaného 23. dubna 1717 ve Vídni porízená 3. dubna 1719 v Praze. Tuto dataci publikoval již Karl SCHWARZENBERG, *Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg*. I-II, Neustadt an der Aisch 1963, s. 130. Chybnou dataci (13. 4. 1717) uvedl G. B. MARAUSCHEK, *Die Fürsten*, s. 262. Přejala ji nově A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 148.

⁵⁰ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Eggenbergů, signatura III 1f Nr. 14, Codicill z 25. června 1717.

⁵¹ Kristina SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen v Čechách mezi lety 1650–1753. Gender a legitimizační strategie šlechty v testamentárním diskurzu*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce), s. 92-95.

⁵² G. B. MARAUSCHEK, *Die Fürsten*, s. 262.

⁵³ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 42.

⁵⁴ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Eggenbergů, signatura III 1f Nr. 14, testament.

nejčastěji jako manželky, dcery či vdovy.⁵⁵ Nejinak tomu bylo v případě Marie Ernestiny, která se v úvodu svého testamentu představila jako „vévodkyně krumlovská, kněžna z Eggenbergu vdova, říšská okněžněná hraběnka z Gradišky (Gradisca) a paní z Akvileje (Aquila).“⁵⁶

Úvodní pasáže testamentů ze 17. a 18. století zahrnovaly obsahově i formálně do značné míry ustálené zbožné myšlenky o pozemském životě, smrti a posmrtném osudu, které vysvětlovaly motivaci k sepsání závěti. Rozbor 103 testamentů a kodificilů urozených žen z českých zemí z let 1650–1753 ukázal, že 94 % z nich uvedlo jako pohnutku nevyhnutelný úděl lidské pomíjivosti, 68 % navíc nestálost pozemského života⁵⁷. V souladu s dobovými zvyklostmi postupovala i Marie Ernestina. Zmínila, že pozoruje pozemskou pomíjivost, a že vše, co žije, musí zemřít, hodina smrti je však utajena. Dále uvedla, že pořizuje svou poslední vůli, aby nebyla překvapena časnou smrtí. Přidala ujištění, že tak činí při úplném rozumu, s rozvážnou myslí a, ke chvále boží, ještě při dobrém zdraví⁵⁸.

Zpravidla na druhém místě, v souvislosti s nařízením testátorů o těle, statku zaopatřovaném hned po duši, se objevovala přání, jež se týkala místa posledního odpočinku.⁵⁹ Individuální touhu být pohřben na určitém místě mohly doprovázet i další konkrétní požadavky. Nejinak tomu bylo v případě Marie Ernestiny ze Schwarzenbergu. Svou tělesnou schránku odkazovala ve druhém odkazu testamentu. Přála si být pohřbena do schwarzenberské rodinné hrobky, jež se nacházela v kapli svatého Mikuláše Tolentinského ve vídeňském klášterním kostele svatého Augustina v blízkosti Hofburgu. Upřesnila, že chce spočinout v rakvi stejné podoby, v níž byl uložen její bratr Ferdinand.⁶⁰ Přání provdané ženy sdílet pohřebiště s původní rodinou bylo u Schwarzenbergů poměrně výjimečným, ne však zanedbatelným jevem.⁶¹

⁵⁵ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 28-30.

⁵⁶ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny.

⁵⁷ K. SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen*, s. 50.

⁵⁸ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny.

⁵⁹ Kristina SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen mezi barokem a osvícenstvím*, *Historie – Otázky – Problémy* 2, 2009, s. 163-174, zde s. 165.

⁶⁰ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny.

⁶¹ V sedmi generacích schwarzenberských vládnoucích knížat, počínaje dcerami Jana Adolfa I. a konče dcerami Jana Adolfa II. (1888), se provdalo šestnáct dcer. Přednost pohřbu s původní rodinou daly čtyři z nich, tedy čtvrtina. Srov. Václav GRUBHOFFER, *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732–1914*, České Budějovice 2013, s. 346.

Marie Ernestina v testamentu stručně zmínila i podobu pohřební slavnosti. Žádala ji „*beze vsí pozemské nádhery*.“ Její organizaci ponechala na vůli dědice Adama Františka ze Schwarzenbergu. Zádušních mší potom žádali barokní šlechtici co nejvyšší počet. Měly jim zajistit nejen posmrtnou spásu, ale odrážet i společenské postavení jejich rodu. Před koncem 17. století, a ještě zřetelněji v první polovině 18. století, si několika tisíci zádušních mší pojišťovaly spásu i šlechtické ženy.⁶² Ve shodě s dobovou praxí si Marie Ernestina ze Schwarzenbergu přála i tři dny trvající exekvie v českokrumlovském kostele svatého Víta, kterých se mělo účastnit veškeré panské duchovenstvo, aniž by ovšem zanedbalo farní povinnosti. Od šesté hodiny ranní do pravého poledne při nich mělo být odslouženo co nejvíce zádušních mší, zbývající mše z požadovaného počtu 3000 měly být slouženy na všech českých eggenberských panstvích.⁶³

Vlastní jádro poslední vůle tvořila již zmíněná distributivní část, v níž šlo o rozdělení vlastnictví, jež pořizovateli závěti dočasně propůjčil Bůh. Jednotlivé odkazy mohly být přehledně číslovány, jak se lze přesvědčit i v testamentu Marie Ernestiny. V první řadě byl odkazován duchovní majetek, jímž byla duše, která se podle křesťanského učení po smrti odděluje od těla. I v tomto bodě posledních vůlí šlo o ustálenou formulaci. Marie Ernestina poručela svou duši do rukou jejího stvořitele a spasitele, na přímluvu Matky Boží Panny Marie a všech svatých. Dovolávání se zmíněných přímluvců bylo běžnou součástí barokních testamentů šlechtičen, jež jen zřídka uváděly jméno konkrétního světce.⁶⁴ Testament Marie Ernestiny je v tomto ohledu výjimečný, kněžna zmínila ještě svého jmenovce a patrně i patrona svatého Ernesta (před 1119–1148), opata benediktinského kláštera v německém Zwiefaltenu. Jak bylo již v této kapitole pojednáno, druhý odkaz se zpravidla týkal pozemské schránky, tedy těla a jeho posmrtného uložení.⁶⁵

Distributivní části testamentů šlechtičen z českých zemí byly v raném novověku nejčastěji strohým seznamem jmen a odkazovaných peněžních částek, svršků, nabytku či šperků.⁶⁶ Důležitým rysem právního jazyka testamentů ovšem byla přesná identifikace konkrétně uvedených osob – příbuzných a velmi často služebnictva. Z hlediska distribuce rodinného majetku bylo zásadní ustanovení hlavního dědice, který se měl postarat o

⁶² B. BASTL, *Tugend*, s. 84-147.

⁶³ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny.

⁶⁴ K. SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen*, s. 166.

⁶⁵ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny: „*Andertens*“.

⁶⁶ K. SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen*, s. 165.

rozdělení jednotlivých odkazů (legat). Neodmyslitelnou součástí barokních testamentů byly zbožné a charitativní odkazy kostelům, klášterům, špitálům či náboženským bratrstvům, jež měly zajistit šlechticům spásu duše, neméně ovšem reprezentovat jejich výjimečné společenské postavení. Ideální struktura distributivní části testamentu měla zahrnovat nejdříve dědice a dědičky, poté poručníky a poručnictví, nakonec zbožné odkazy. Ve skutečnosti nemusely být všechny složky zastoupeny, mohly se objevit i v jiném pořadí.⁶⁷

Podívejme se nyní na hierarchické uspořádání a konkrétní obsah testamentu Marie Ernestiny. Předem je třeba zmínit, že struktura kněžniny poslední vůle neodpovídá zcela zmíněnému ideálu. Jinými slovy, vybočení z běžného formálního testamentárního úzu dává naději, že se nám podaří více přiblížit k osobnosti, zájmům a rodinným vztahům eggenberské kněžny. Odkazy s číslem 4 (*Vierttens*) až 7 (*Sibendens*), jež následují bezprostředně za odkazy týkajícími se duše, těla a zádušních mší, se v případě Marie Ernestiny nevztahují k dědicům, nýbrž k poddaným na jejích panstvích, českokrumlovskému špitálu svatého Jošta, kapli Panny Marie Einsiedelnské a krumlovským jezuitům – zahrnují tedy oblasti charity a barokní zbožnosti. Marie Ernestina pamatovala poměrně vysokou částkou ve výši 800 zlatých rýnských v první řadě na robotou zatížené poddané na panství Krumlov a Červený Dvůr. Nižší částky měly být dále rozděleny mezi poddané v Netolicích, Helfenburgu, Chýnově, Ratibořicích, Vimperku, Drslavicích, Prachaticích, Volarech a dalších. Celkově mělo být na almužnách vyplaceno 2050 zlatých. Všem dluhy zatíženým poddaným na svých panstvích navíc Marie Ernestina odpustila polovinu dlužných úroků.⁶⁸ V pátém odkazu připomněla, že vydala novou nadační listinu spojenou se špitálním řádem pro českokrumlovský špitál svatého Jošta, již navýšila počet špitálníků na 24. Testamentem pojistila i místa, kde měly být tři exempláře zmíněné nadace nadále uchovány.⁶⁹

Zatímco právě zmíněné odkazy lze charakterizovat jako zřetelné projevy šlechtické filantropie a starostlivé vrchnostenské péče, následující dvě ustanovení se vztahovala k církevním institucím, šlo tedy přímo o zbožné odkazy. Obojí v myšlení barokního šlechtice představovalo vlivné nástroje k dosažení spásy. Jak bylo zmíněno dříve, v letech 1686–1688 věnovala Marie Ernestina velkou pozornost založení kaple Panny Marie Einsiedelnské v rajském dvoře českokrumlovského minoritského kláštera. Na provoz

⁶⁷ Pavel KRÁL, *Mezi životem*, s. 26.

⁶⁸ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny: „*Vierttens*“.

⁶⁹ Srov. tamtéž: „*Fünfstens*“.

sakrální stavby určila v testamentu vysokou částku 11 050 rýnských zlatých, z nichž měly být hrazeny rovněž mše svaté připadající na každý první den v měsíci, stejně jako tomu bylo za jejího života. Kromě toho všechny první pondělky v měsíci o deváté hodině ranní a za zvonění zvonů měly být slouženy mše za kněžninu duši, za všechny příbuzné, jakož i za všechny v Kristu zemřelé katolické duše. V určitých hodinách měly dále hořet na její náklady tamní lampy.⁷⁰ Následujícím ustanovením projevila Marie Ernestina náklonnost vůči českokrumlovským jezuitům. Odkázala jim roční dotaci ve výši 3000 zlatých, již měli využívat k nákupu vína, či k jiným potřebám koleje dle vlastního uvážení.⁷¹ Umístění zmíněných osob a institucí do popředí testamentu potvrzuje velkou váhu, jež jim kněžna musela přikládat nejen z hlediska dosažení posmrtné spásy, nýbrž i během svého života.

Teprve v následujících odkazech se Marie Ernestina zaměřila na samotnou podstatu testamentu, obrátila se na dědice z okruhu nejbližšího příbuzenstva. Nejdříve ustanovila svého univerzálního dědice Adama Františka ze Schwarzenbergu, od kterého očekávala, že dokonale naplní všechny odkazy její poslední vůle. Odkaz s číslem 8 je zároveň i výmluvným svědectvím o mimořádném vztahu, jež měla Marie Ernestina ke své knižní sbírce. Z konkrétního hmotného jmění totiž projevila starost pouze o svou vlastní knihovnu a všechny knihy nesoucí její jméno a razítko. Po její smrti je měl dát Adam František přesunout do schwarzenberské knihovny. Ostatní knihy mohl umístit dle svého uvážení.⁷²

Z dalších blízkých příbuzných pamatovala Marie Ernestina velkorysími částkami ještě na své čtyři žijící neteře. V rámci vybraného vzorku testamentů šlechtických žen barokní doby šlo o poměrně výjimečný jev, učinila tak jen čtvrtina testátorek.⁷³ Odkazy určené dcerám Ferdinanda ze Schwarzenbergu naznačují silné citové vazby, jež k nim kněžna, která nepřivedla na svět vlastní děti, musela chovat. Následujících jedenáct položek testamentu představují zbožné odkazy určené kostelům klášterům, náboženským bratrstvům, špitálníkům, domácím chudým. Nejčastěji kněžna odkazovala peněžní částky ve výši několika set zlatých, v případě kostelů a klášterů ale i luxusní votivní předměty

⁷⁰ Srov. tamtéž: „*Sechstens*“.

⁷¹ Srov. tamtéž: „*Sibendens*“.

⁷² Srov. tamtéž: „*Achtens*“: „*Mein freundlich geliebter Herr Vetter alß Erb Meinen Lezten willen in allen Puncten und Causule richtig und genau Vollziehe wirdt, mit diesem Zusatz daß alle in Meiner Eigenen Bibliothec, und sonsten sich befindliche bücher, worauf Mein Nahmen mit Einem stempfel eingedrückt ist, in die Schwartzenbergische Bibliothec Transferiret werden, mit denen übrigen aber wohin Er will disponiren Können.*“

⁷³ K. SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen*, s. 52.

ze svého osobního majetku, či drahocenné textilie. Nejdříve pamatovala na českokrumlovský farní kostel svatého Víta, kterému odkázala 300 zlatých a zlatý krucifix⁷⁴ ze své soukromé kaple, jež byla v roce 1687 zřízena při ložnici jejího českokrumlovského zámeckého apartmá. V kapli se nacházel oltářík s oblékací sochou Panny Marie Altöttinské a desítky drobných religiózních artefaktů, obrázků, sošek, relikviářů, jež odrážejí typické rysy intenzivní barokní zbožnosti založené na mši, úctě k Panně Marii a soukromé modlitbě. Byly zde patrně pravidelně slouženy bohoslužby, jelikož pozůstalostní inventář kněžny z roku 1719 uváděl i kompletní mešní výbavu. Tato skutečnost poukazuje nejen na osobní zbožnost Marie Ernestiny, ale naznačuje i její pravděpodobné zdravotní problémy.⁷⁵ Jak bylo již naznačeno, eggenberská kněžna se živě zajímala o problematiku zdraví a léčení. Naznačují to jak prameny, který se týkají českokrumlovské zámecké lékárny, tak i knihy věnované medicínské problematice, jež byly součástí její knihovny. Pozornost jim bude věnována později.

V následujícím odkazu určila Marie Ernestina 200 zlatých krumlovskému prelátu Sigismundovi Augustinovi Heubnerovi, který je i jedinou konkrétní duchovní osobou zmíněnou v testamentu.⁷⁶ Shodně po 500 zlatých obdarovala českokrumlovský jezuitský seminář a minority.⁷⁷ Na tomto místě je třeba připomenout, že se v Českém Krumlově nacházel františkánský dvojkláster. Kromě minoritů tak kněžna pamatovala i na ženský klášter klarisek, kterým určila částku 150 zlatých a „*stříbrného Krista*“ opět ze své soukromé kaple. Na oplátku požadovala, aby myslely na její duši v modlitbě i duchovních cvičeních.⁷⁸

Dále mělo být rozděleno 100 zlatých špitálníkům ze špitálu svatého Jošta v Českém Krumlově a po 30 zlatých špitálníkům z dalších dvou tamních špitálů, svatého Martina a

⁷⁴ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny: „*Eilffftens*“. Krucifix měl být uložen v sakristii farního kostela, jemuž kněžna odkázala ještě žluto-zlatý špalír (z italského *spalliere*) ozdobený červenými sametovými květinami. Šlo patrně o druh nástěnné textilie, pruh látky z různých druhů tkanin, jenž byl hojně užíván k dekoraci šlechtických interiérů od středověku. Cena těchto drahocenných textilií byla zpravidla vysoká, mohla se rovnat i klenotům či závěsným obrazům. Srov. Eva LUKÁŠOVÁ, *Zámecké interiéry. Pohledy do aristokratických sídel od časů renesance do doby první poloviny 19. století*, Praha 2015, s. 29-35. Luxusní hedvábné tkaniny eggenberského interiéru lze spatřit na anonymním portrétu Marie Ernestiny z konce šedesátých až sedmdesátých let 17. století ve sbírce zámku Český Krumlov. Srov. tamtéž, s. 122-123.

⁷⁵Zdeňka PROKOPOVÁ, *Soukromá kaple s oltáříkem Panny Marie Altöttinské v barokním apartmá na zámku Český Krumlov*, in: Martin Gaži (ed.), Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 167-182.

⁷⁶ Srov. SOA Třeboň, testament Marie Ernestiny: „*Zwelftens*“.

⁷⁷ Srov. tamtéž „*Dreyzehendens, Vierzehendens*“.

⁷⁸ Srov. tamtéž: „*Fünfzehendens*“.

svaté Alžběty⁷⁹. Následující dvě ustanovení se týkala laických náboženských institucí, náboženských bratrstev (*confraternitates*). Šlo o dobrovolná sdružení věřících pod vedením kněze, jež vyvíjela náboženskou činnost a sehrála podstatnou roli v duchovním životě barokní doby. Zpravidla disponovala vlastním majetkem, z něhož hradila své aktivity. Zaměřovala se na konkrétní katolické kultury a mívala své oltáře v kostelích. V českých zemích se v pobělohorské době rozšířila do většiny farností ve městech, městečkách i vesnicích. Rozvíjela se i při mnoha klášterních kostelích. V 17. a 18. století se počet bratrstev v Českém království pohyboval okolo 900. Vyskytovala se u nich patrocina, jež souvisela nejčastěji s Kristem, anděly a zejména Pannou Marií. Ze svatých byla v barokních Čechách nejoblíbenější svatá Barbora, patronka umírajících. Z mariánských konfraternit potom převažovala bratrstva růžencová. Na přelomu 16. a 17. století začaly být zakládány první mariánské družiny jezuitů. Nejvýznamnější mariánskou družinou byla družina latinská, elitní sdružení, jež bylo určeno studentům jezuitských škol. Přijímalo se do nich i duchovenstvo a mužští příslušníci šlechty. Pro měšťany zakládali jezuité mariánské družiny nazývané podle národních jazyků, české a německé.⁸⁰

Marie Ernestina věnovala nejdříve pozornost čtyřem českokrumlovským bratrstvům, latinskému, českému, německému a křesťanské lásky. Každému z nich odkázala částku 30 zlatých. Vyšší částku 50 zlatých určila prachatickému růžencovému bratrstvu založenému v roce 1716, jehož byla patronkou.⁸¹ Částkou 15 zlatých obdarovala bratrstvo svaté Barbory v Mirovicích.⁸² Poslední dva zbožné odkazy se týkaly českokrumlovských chudých, kterým kněžna určila almužnu v celkové výši 200 zlatých, a českobudějovických kapucínů, jimž poukázala stejnou sumu na nákup piva.⁸³ V závěrečných ustanoveních si kněžna vyhradila plnou moc svou poslední vůli částečně či úplně změnit, doplnit ji o jeden či více vlastnoručně napsaných kodícilů s pečeti i bez ní. V závěru žádala císařský a královský majestát, aby držel ochranu nad jejím testamentem.⁸⁴

⁷⁹ Srov. tamtéž: „*Sechzehendens, Sibenzehendens*“.

⁸⁰ Jiří MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013, s. 154-178. Dále TÝŽ, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.

⁸¹ SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Schwarzenbergů – primogenitura, *Ernestin Tochter Johann Adolf I Protektorin der Rosenkranzbruderschaft in Prachatitz*, kopie statut (*Puncta und Articula*) prachatického růžencového bratrstva z roku 1716, fascikl 397.

⁸² Srov. tamtéž, testament Marie Ernestiny: *Achtzehendens, Neunzehendens*.

⁸³ Srov. tamtéž, *Zwanzigstens, Einundzwanzigstens*.

⁸⁴ Srov. tamtéž: *Zweyundzwanzigstens, Dreyundzwanzigstens, Vierundzwanzigstens, Fünfundzwanzigstens*.

Testamentárními svědky závěti šlechticů z let 1640–1753 byli bez výjimky vždy muži, zpravidla v počtu tří.⁸⁵ Stejně tomu bylo v případě poslední vůle Marie Ernestiny, k níž připojili vlastnoruční podpisy a pečeti tři muži hraběcího stavu. Bližší pohled na jejich jména a politické kariéry stvrzuje výjimečné společenské postavení kněžny. Na prvním místě to byl generál dragounů, císařský diplomat, polní maršál a od roku 1713 nejvyšší kancléř Království českého Leopold Antonín Josef hrabě Šlik (1663–1723).⁸⁶ Druhým svědkem testamentu se stal zemský hejtman Markrabství moravského, v letech 1708–1714 nejvyšší dvorský sudí Království českého Jeroným hrabě Colloredo-Wallsee (1674–1726), jenž působil od roku 1719 jako habsburský guvernér v Miláně.⁸⁷ Poslední podpis a pečeť patřily Adolfovi Bernardovi hraběti Bořitovi z Martinic (1690–1735), královskému místodržícímu v Čechách, od roku 1718 císařskému tajnému radovi, do roku 1720 vrchnímu štolbovi císařovny Eleonory, který se těšil značné osobní přízni císařského páru Karla VI. a Alžběty Kristíny. Roku 1735 se stal u císařského dvora vrchním hofmistrem.⁸⁸

Pohled do „malých dějin“ každodennosti vysoké šlechtičny z počátku 18. století poskytuje naopak kodicil z 25. června 1717, v němž kněžna dala, na rozdíl od svého testamentu, prostor mnoha konkrétním osobám z řad služebnictva, vůči nimž zaujala skutečně zodpovědný a starostlivý postoj.⁸⁹ Kromě nich však bylo obdarováno i množství v testamentu opomenutých kostelů, které se nacházely na českých eggenberských panstvích. Českokrumlovskému kostelu svatého Jošta odkázala Marie Ernestina 300 zlatých, kostelům v Netolicích, Prachaticích, Vimperku a cisterciáckém Vyšším Brodě každému jedny ze svých šatů zdobené zlatem a stříbrem. Českokrumlovským minoritům

⁸⁵ K. SWIDEROVÁ, *Testamenty urozených žen*, s. 53.

⁸⁶ Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 2003, s. 250.

⁸⁷ Lenka MARŠÁLKOVÁ, *Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století*, in: *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané dne 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové / Ústí nad Orlicí 2009*, s. 103-125; Jiří KUBEŠ, *Colloredové z Wallsee a jejich pokus o integraci do prostředí panovnického dvora v habsburské monarchii (Edice instrukcí Jeronýma Colloreda o výchově jeho nejstaršího syna z let 1723–1725)*, Sborník prací východočeských archivů 11, 2007, s. 37-63.

⁸⁸ Constant VON WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. Siebzehter Theil, Wien 1867, s. 44 (heslo Martinitz).

⁸⁹ Kodicil představuje důležitý pramen i z hlediska poznání konkrétních osob a jejich funkce v kněžniných službách. K některým odkazům kněžna podala i osobní odůvodnění. Podrobněji v komentované edici kodicilu Marie Ernestiny z Eggenbergu Václav GRUBHOFFER, *Codicille de Marie Ernestine d'Eggenberg, annexé à son testament*, in: J. Radimská, *Les livres*, v tisku. K uspořádání eggenberského dvora Markéta KORYCHOVÁ, *Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci za Eggenberků*, České Budějovice 1996 (= Diplomová práce), období let 1623–1628 a 1665–1667; TÁŽ, *Personální složení*, s. 30-51.

určila kromě již testamentárně ustanoveného odkazu špalír, tentokrát brokátový, jenž se nacházel v apartmánu jejího paláce na Hradčanském náměstí v Praze.⁹⁰

Kodicil Marie Ernestiny z Eggenbergu rozené Schwarzenbergové je zřetelným svědectvím o starostlivém a zodpovědném postoji, jež kněžna zaujímalá vůči svým služebníkům. Svou péči dala najevo i v závěru kodicilu. Zdůraznila, že všem jmenovaným, dále zaměstnancům dvorní kanceláře, veškerému domácímu personálu, fraucimoru, stolníkům, lokajům, hajným, kuchařům, sklepníkům, zaměstnancům stájí, všem bez výjimky, má být vyplacena roční mzda v roce jejího úmrtí, i v roce následujícím. Projevila starost, aby nikdo z jejího služebnictva nezůstal bez hmotného zajištění. Konečně svého dědice požádala, aby si ponechal „*ubohé staré*“ služebníky, kteří jí, nebo jejímu manželovi, sloužili po dobu delší než patnáct let.⁹¹

Přestože testament jako historický pramen bývá charakterizován slovy formální i formalizovaný, jeho kritická četba založená na hledání stop života skrytých mezi řádky může podhalit ledacos podstatného o autoru posledního pořízení, může se stát pomyslným zrcadlem, které smrt nastavuje životu. V případě pozemského bilancování Marie Ernestiny se bylo možné setkat s obrazem urozené ženy, který pozoruhodně přesně odpovídal již zmíněnému chvalozpěvu Johanna Heinricha Haimba z počátku 18. století i dosavadním historiografickým poznatkům o životě eggenberské kněžny – Marie Ernestina postavila do popředí svých životních hodnot zbožnost, filantropii v podobě starostlivé péče o spolupracovníky a poddané i jeden pro ni zcela zásadní duchovně-hmotný statek, totiž její vlastní knihovnu. Právě pohled do ní a do knih, které vlastnila a četla, může být dalším zrcadlem, v němž lze zahlédnout schwarzenberskou a eggenberskou Pallas Athénu přelomu 17. a 18. věku, a pokusit se odpovědět na otázku, jak se zrcadlil její vztah k životu a smrti v knihách, jejichž byla čtenářkou, majitelkou a sběratelkou. Zvláštní pozornost přitom bude věnována vybranému segmentu eggenberské knihovny, sbírce jazykově italských knih, jež Marie Ernestina opatřila svou vlastnickou značkou.

⁹⁰ Mobiliiář pražského paláce byl velmi pestrý a bohatý. V letech 1707–1710 si zde Marie Ernestina dala upravit svůj byt a kapli od italského architekta Marcantonia Caneval(1)a (1652–1711). Srov. A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 184.

Ke Caneval(1)ovi více na [http://www.treccani.it/enciclopedia/marcantonio-canevale_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/marcantonio-canevale_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 19. 11. 2018). K jeho působení v českých zemích, zejména v Praze, kde roku 1711 zemřel a byl pohřben, podrobně Pavel VLČEK (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 100-101.

⁹¹ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, RA Eggenbergů, sign. III 1fNr. 14, kodicil Marie Ernestiny z Eggenbergu.

II. Marie Ernestina v zrcadle své italské knihovny

II. 1 Čtením k poznání

Jak vyplynulo z obsahového a žánrového rozboru sbírky italských knih Marie Ernestiny z Eggenbergu, která čítá 197 dochovaných titulů, více než devět desítek knih (96), tedy skoro polovinu, bychom dnes mohli označit štítky „odborná“, „naučná“, v některých případech „populárně naučná“ literatura. Šlo o nebeletristické literární texty,⁹² jejichž hlavním účelem bylo poučit, někdy samozřejmě i pobavit. Tematicky jde o soubor nesmírně pestrý, zasahující do mnoha oborů a sfér lidského zájmu, mezi jinými je to teologie, morálka, politika, filosofie, jazykověda či historie.

V barokním eggenberském katalogu z let 1719–1721 byly tyto italské knihy vřazeny do třech konkrétních a jednoho blíže nespecifikovaného tematického okruhu. Ve sbírce Marie Ernestiny byla počtem 44 knih nejbohatěji zastoupena kategorie „*Weltliche Geschichten*“ (možno přeložit jako „světské dějiny“, barokní signatura C1), dále 33 exemplářů nesoucích signaturu C5 zahrnující oblast „*Moral und Politische*“ (Morálka a politika), 7 knih pod signaturou C2, které spadají oficiálně do sféry církevních dějin („*geistliche Historien*“). Poslední, ovšem neméně zajímavá, je skupina 12 italských knih z kategorie „*Unterschiedlich*“, tedy „Rozličné“.

Nejvíce knih svědčících o čtenářském zájmu jejich majitelky – Marie Ernestina zanechávala stopy například v podobě psaní, podtrhávání, záložek, přeložených rohů stránek,⁹³ či spíše výjimečně i jiných osob z eggenberského prostředí, lze najít v souboru „*Weltliche Geschichten*“, který ukrývá převážně knihy historické, ale i cestopisy a životopisy světských i církevních osobností. Výběru z nich, zejména knihám ve své době vysoce reprezentativním, dále pak spisům prokazatelně čteným, bude věnována v následujícím textu hlavní pozornost, zcela opomenuty však nezůstanou ani příklady tisků z ostatních výše zmíněných tematických okruhů.

Lze konstatovat, že zájem kněžny o dějiny odpovídal celkovému trendu eggenberské knižní sbírky, v níž historiografická produkce patří k dominantním nebeletristickým žánrům. V původní eggenberské knihovně se nacházela některá významná historická díla pocházející již z období *Quattrocenta* – například slavná

⁹² Nejsou mezi ně započítány knihy se signaturou C3 („*Andachts büchr*“ – „Duchovní literatura“), které měly sloužit primárně k rozjímání, modlitbě a duchovnímu cvičení. Pozornost jim bude věnována v samostatné kapitole.

⁹³ Srov. J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 75.

*Historia delli Boemi*⁹⁴ italského humanisty, diplomata a historiografa Enea Silvia Piccolominiho (1405–1464), od roku 1458 papeže Pia II, jež bývá považována za vůbec první v humanistickém duchu koncipované dílo věnované zaalpské zemi.

Z dějepisné literatury *Cinquecenta* vlastnili Eggenbergové kupříkladu spis věnovaný dějinám římského rodu Orsiniů *L'Historia di casa Orsina*⁹⁵ Římana rodem Francesca Sansovina (1521–1586), polygrafa, autora veršů, prozaických, historických i rétorických děl, jakož i překladatele, komentátora, vydavatele klasických autorů, v neposlední řadě nositele slavného jména – byl synem proslulého sochaře a architekta Iacopa,⁹⁶ s nímž uprchl roku 1527 při plenění Věčného města (*Sacco di Roma*) do Benátek. Tam byl činným a vydával své tisky po zbytek života. Byl zastoupen rovněž v knižní kolekci Marie Ernestiny, konkrétně spisem encyklopedického charakteru o zvycích, odívání a palácích tajemného města karnevalu s názvem *Le Cose notabili, et marauigliose della citta di Venetia* z roku 1662,⁹⁷ na němž se autorsky podílel další znalec magického světa na laguně, tentokrát rodilý Benátčan Giovanni Nicolo Doglioni (1548–1629) publikující pod anagramem Leonico Goldioni.⁹⁸

V eggenberském katalogu je nejšířěji zastoupena historiografie 17. století,⁹⁹ což platí i o sbírce kněžniny italské historické literatury. Chronologicky nejstarším titulem se supralibros „ME“ byla boccacciovsky laděná sbírka novel *Ducento novelle*¹⁰⁰ od všestranného dobrodruha a literárního padělatele Celia Malespiniho (1531–1609)¹⁰¹ z roku 1609, která by z dnešního pohledu patřila do beletristické literatury, nejvíce recentním tiskem, který sice nenese kněžnino supralibros, ale spadal pravděpodobně do oblasti jejího zájmu, byl ve své době oceňovaný cestopis z rovníkové Afriky *Relazioni del viaggio e missione di Congo nell'Etiochia* od kapucínského misionáře a cestovatele Antonia Zucchelliho (1663–1716) vydaný roku 1712. Zajímavou skutečností je, že Zucchelli pocházel z eggenberské Gradišky.¹⁰² Dílo věnované geografii, zeměpisu,

⁹⁴ Srov. J. PELÁN, *Knižní sbírka italik*, s. 133.

⁹⁵ Srov. tamtéž.

⁹⁶ <http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-sansovino/>.

⁹⁷ Srov. Katalog.

⁹⁸ Srov. http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-nicolo-doglioni_%28Dizionario-Biografico%29/ (přístup 27. 11).

⁹⁹ Srov. J. PELÁN, *Knižní sbírka italik*, s. 133.

¹⁰⁰ Srov. Katalog.

¹⁰¹ https://it.wikipedia.org/wiki/Celio_Malespini (přístup 27. 11. 2018).

¹⁰² http://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-zucchelli_%28Enciclopedia-Italiana%29/ (přístup 27. 11. 2018).

politickým poměrům, fauně, rostlinstvu, ale i zvykům a náboženským rituálům domorodého obyvatelstva, bylo patrně kněžnou čteno, mezi strany 136-137 byl totiž vložen lístek s rukopisným textem ve francouzštině: „*Si vous êtes ressuscités avec J. C. cherchez et goutez les choses du ciel et non pas celles qui sont sur la terre*“.¹⁰³

Ve sbírce historické literatury Marie Ernestiny se lze setkat s celou plejádou ve své době slavných jmen.¹⁰⁴ Kněžna vlastnila sedmidílný opus *Historia della perdita e racquisto della Spagna occupata da Mori* z let 1675–1676 věnovaný ústřednímu tématu středověkých španělských dějin – Reconquistě Pyrenejského poloostrova, od jezuity Bartolomea de Rogatis (1596–1656); supralibros ME se v tomto případě objevuje na přední i zadní desce všech sedmi svazků.¹⁰⁵ Následující signifikantní díla pojednávala o době pro kněžnu méně vzdálené – v její kolekci se objevil například papežský nuncius Guido Bentivoglio (1577–1644) a jeho souborné dílo *Opere* (1645) zahrnující například spis *Della guerra di Fiandra*, který pojednává o povstání nizozemských provincií proti Španělsku. Dále je to benátský diplomat Enrico Caterino Davila (1576–1631) s dílem zabývajícím se náboženskými válkami ve Francii 16. století *Historia delle guerre civili di Francia* (1670), které majitelka opatřila svým podpisem „*Maria Ernestina P: ssa d' Eggenberg*“.¹⁰⁶

Do své knihovny kněžna zařadila i dílo rodáka z Ferrary Maiolina Bisaccioniho (1582–1663), rovněž působícího v závěru života v Benátkách, *Historia delle guerre civili di questi ultimi tempi* (1653), v němž se pojednává o občanských válkách v Anglii, Katalánsku, Portugalsku, Neapolsku, Polsku a Francii.¹⁰⁷ Všeestranně literárně aktivní Bisaccioni měl pestrý život. Před studiem práv dal přednost vojenské kariéře, poté zastával nejrůznější civilní i politické úřady při dvorech vysoké šlechty v Modeně, Correggiu, Trentu, Avellinu, na Sicílii a v Turíně – savojská vévodkyně Kristina Bourbonská ho obdarovala sídlem v Benátkách, kde se věnoval literatuře.¹⁰⁸ Mimo jiné překládal francouzské romány, o nichž bude pojednáno v následující kapitole, je podepsán ale i pod italským překladem původně latinského díla od polského cestovatele

¹⁰³ Jde s největší pravděpodobností o úvodní pasáž z Listu Koloským 3: „*Protože jste byli vzkříšeni s Kristem, hledejte to, co je nad vámi (...) K tomu směřujte, a ne k pozemským věcem.*“

¹⁰⁴ Všechna uvedená díla srov. Katalog.

¹⁰⁵ Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 355.

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž, s. 354.

¹⁰⁷ Srov. Srov. J. PELÁN, *Knížní sbírka italik*, s. 133.

¹⁰⁸ Srov. http://www.treccani.it/enciclopedia/maiolino-bisaccioni_%28Enciclopedia-Italiana%29/ (přístup 28. 11. 2018).

z Gdaňsku Lucase de Linda, jemuž bude věnována pozornost v souvislosti s cestopisnou literaturou.

Z vysoce ceněných historiografických děl 17. století, jež Marie Ernestina zařadila do své bibliotéky, je třeba jmenovat i nedokončený spis *Historia veneta* benátského diplomata ve Francii, přítele kardinála Mazzarina a oficiálního dějepisce Benátek Giovan Battisty Naniho (1616–1678).¹⁰⁹ Jak vyplývá z uvedené přehlídky historických knih, eggenberská kněžna se v dobové historiografické produkci velmi dobře orientovala, opatrovala si díla aktuální (ze 44 spisů vyšlo 35 během života Marie Ernestiny),¹¹⁰ zabývající se zpravidla zásadními politickými událostmi a problémy tehdy moderních i nejmodernějších evropských dějin. Šlo o dobové bestsellery, mnohé z nich můžeme i dnes označit za vrcholné výstupy italské historiografické produkce *Seicenta* – chybí mezi nimi sice práce slavného Benátčana, člena řádu servitů Paola Sarpioho (1552–1623), ten je však zastoupen v kněžnině francouzské knižní sbírce.¹¹¹ I tak je na první pohled zřejmá orientace na Benátky – ať už šlo o práce, jež se jimi přímo zabývaly, či o autory, kteří v nich žili nebo z nich pocházeli. Konečně nejvíce italsky psaných historických knih Marie Ernestiny, rovných 18, vyšlo právě ve městě na laguně.

U všech výše zmíněných titulů můžeme s jistotou předpokládat kněžnin sběratelský zájem, není však prokazatelné, zda knihy skutečně četla. Nelze rovněž opomenout, že práce některých uvedených autorů si pořídila ve francouzských překladech, které pro ni byly zcela jistě jazykově dostupnější.¹¹² Na základě dochovaných čtenářských stop se však zdá, že v rámci historiografie dávala přednost jiným autorům. K čteným titulům patřila například kniha věnovaná dějinám španělské monarchie *Historia generale della monarchia spagnuola antica, e moderna* (1674) Bernarda Giustinianiho (činného v letech 1672–1692), od něhož kněžna vlastnila ještě heraldickou práci *Historie cronologiche della vera origine di tutti gl'ordini equestri* (1672) zabývající se dějinami

¹⁰⁹ <http://www.treccani.it/enciclopedia/giovan-battista-nani/> (přístup 27. 11. 2018).

¹¹⁰ Srov. Katalog.

¹¹¹ Jde o spis *Histoire du concile de Trente*, vydání z roku 1699, jež nese známky četby. Srov. J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 309-310. Velkou pozornost dílu v kontextu eggenberské knihovny věnovala Anna NIKODÉMOVÁ, *Jazykově francouzská italika v eggenberské knižní sbírce na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2010 (= Diplomová práce). K jazykově francouzským italkům dále stručně Jitka RADIMSKÁ, *Francouzské překlady «belles infidèles» z osobní knihovny kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu*, in: Táž (ed.), *Jazyk a řeč knihy. K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2009 (= Opera romanica 11), s. 359-370, zde s. 364-367.

¹¹² Zajímavým směrem budoucího bádání by mohlo být rozšíření předloženého výzkumu o italika Marie Ernestiny ve francouzštině a němčině – tedy o přeložené práce z italštiny i díla s Itálií související v širším slova smyslu.

vojensko-rytířských katolických řádů.¹¹³ První ze spisů obsahuje zatrženou textovou pasáž, záložku a vylisovaný rostlinný lístek.¹¹⁴ Na díle o francouzských dějinách 16. století Omera Tortory da Pesaro *Historia di Francia* z roku 1619 lze zase spatřit pozoruhodný nápis „*Latine ignoramus*“.¹¹⁵

Marie Ernestina však měla svého nejoblíbenějšího italského dějepisce, od něhož vlastnila 11 italských¹¹⁶ a 4 francouzské knihy.¹¹⁷ Byl jím dobrodruh, polygraf, kosmopolita a libertin šlechtického původu Gregorio Leti (1630–1701), synovec katolického biskupa, sám protestantský konvertita, autor mnoha břitkých děl, jež očerňovala katolickou církev – mezi jinými životopisu papeže Sixta V. (1521–1590) z roku 1669. Letiho tvorba byla natolik provokativní, že se dostala až na seznam *libri prohibiti*. Působil jako diplomat ve službách Toskánského velkovévodství (Granducato di Toscana) i *Serenissimy*, značnou část života však strávil mimo Apeninský poloostrov – například u dvora francouzského „Krále slunce“ Ludvíka XIV. (1638–1715), nebo ve funkci historiografa anglického panovníka Karla II. Stuarta (1630–1685), jenž ho pověřil sepsáním díla *Teatro brittanico* (1682). Pro satiru, s níž Leti urážel anglické katolíky, byl však z Londýna vyhnán. Odebral se do Amsterdamu, kde i zemřel.¹¹⁸

Letiho dějepisnou tvorbu bychom dnes zařadili nejspíše do populárně naučné produkce, pro jeho zálibu pronikat do skandálních tajemství panovnických dvorů a vládních kabinetů či shromažďovat pomluvy a klepy, snad i do bulvární literatury. Jeho dílo mělo nejen poučit, nýbrž i pobavit. Není divu, že se stal proslulým, i v českých zámeckých knihovnách značně frekventovaným autorem,¹¹⁹ a že přitahoval čtenářskou pozornost rovněž Marie Ernestiny z Eggenbergu. Jak ukazují stopy čtení v jeho francouzských knihách, mimo jiné snad v první biografii anglické královny Alžběty I. (1533–1603) *La Vie d'Elizabeth, reine d'Angleterre*,¹²⁰ nepředstavovala Letiho satira pro katolicky orientovanou šlechtičnu vrcholného baroka tabu. I Letiho italská vydání byla prokazatelně čtena, byť fyzické stopy četby nesou jen dvě díla – již zmíněný životopis papeže Sixta V. *Vita di Sisto V. pontefice Romano* (vydání z roku 1686), obsahující

¹¹³ Srov. Katalog.

¹¹⁴ Zatržená pasáž na s. 15, mezi s. 126 a 127 vložena záložka, mezi s. 444 a 445 rostlinný lístek. Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 385.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 482.

¹¹⁶ Srov. Katalog.

¹¹⁷ Srov. J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 239–240. K Letiho francouzským překlad

¹¹⁸ http://www.treccani.it/enciclopedia/gregorio-leti_%28Enciclopedia-Italiana%29/ (přístup 28. 11. 2018).

¹¹⁹ J. PELÁN, *Knížní sbírka italic*, s. 134.

¹²⁰ Více A. NIKODÉMOVÁ, *Jazykově francouzská italika*, s. 28.

množství perem psaných poznámek v italštině, a pikantní životopis *Historia, e memorie recondite sopra alla vita di Oliviero Cromvele, detto il Tiranno senza vizi, il prencipe senza virtu* posmrtně popraveného „tyrana“, lorda protektora Anglie, Skotska a Irska Olivera Cromwella (1599–1658), jež nese na titulním listu vlastnický přípisek „E“ a na četných stranách druhého dílu ručně vepsaná jména vyobrazených osobností.¹²¹ Postoj Marie Ernestiny, či některého z dalších čtenářů eggenberského dvora, k Letimu, se ovšem skvěle odráží v rukopisném přípisu na titulním listě *Vita di Sisto V.*: „*Lettore, guardati di credere a quest'autore dove contradice a buoni cattolici, perché chi non crede a dio, non merita che gli uomini gli credano.*“¹²²

Do oblasti literatury, která vzdělávala a bavila zároveň, patřily zcela jistě cestopisy, pozoruhodný žánr na hranici naučné a krásné literatury, jakož i díla encyklopedického charakteru přinášející informace o geografii a historii často vzdálených exotických zemí. Jako příklad čtené cestopisné produkce ve sbírce kněžny lze uvést dva exempláře *Viaggi con minuto ragguaglio di tutte le cose notabili osseruate in essi, in lettere familiari* od Pietra della Valle (1586–1652) řečeného „il Pellegrino“ (Poutník) z let 1663–1664. Della Valle se zapsal do historie jako všestranná osobnost – byl hudebníkem, muzikologem, orientalistou, členem římské literární akademie *L'Accademia degli Umoristi*.¹²³

V letech 1614–1626 podnikl výpravu do Orientu, jež přinesla řadu nových poznatků o Asii. Motivací k cestě mu bylo, podle vlastních slov, zklamání v lásce. Jeho putování započalo v Benátkách, odkud se na válečné plachetnici *Gran Delfino* plavil na Zakynthos, dále do Konstantinopole, na Rhodos, do Alexadrie a Káhiry, kde viděl pyramidy a sfingy. Jeho pout' směřovala přes Sinaj a Suez do Jeruzaléma, následoval přechod přes poušť, návštěva Mezopotámie, Bagdádu a delší pobyt v Persii, kde se věnoval studiu klínového písma a zvyku Peršanů. Poslední navštívenou zemí byla Indie. Della Vallova cesta přinesla kromě zmíněného cestopisu řadu dalších výsledků – jako první Evropan popsal destičky s klínovým písmem, z cesty přivezl artefakty různé povahy – sbírku vzácných orientálních rukopisů, které daroval Vatikánské knihovně, či egyptské mumie. Mumifikovat dal i svou zesnulou manželku – během cesty se stihl oženit, a rovněž její mumii přivezl do Říma. Bývá s ním ale spojováno i zavedení

¹²¹ Konkrétně jde o strany 24, 165, 172, 246 a 247, 336 a 337, 356, 396, 403.

¹²² „Čtenáři, měj se na pozoru a nevěř tomuto autoru, kdekoli je v rozporu s dobrými katolíky, neboť ten, kdo nevěří v Boha, si nezaslouží, aby mu lidé věřili.“ Srov. J. PELÁN, *Knížní sbírka italik*, s. 188.

¹²³ https://it.wikipedia.org/wiki/Pietro_Della_Valle (přístup 28. 11. 2018).

některých novinek – například pití kávy či počátek chovu angorské kočky v Evropě.¹²⁴ Cesta z Benátek do Indie psaná formou dopisů příteli Marii Ernestinu patrně zajímala, jeden z exemplářů opatřila vlastnickým přípisem „*Maria Ernestina prencipessa D’Eggenberg*“,¹²⁵ druhý má na přední předsádce rukopisný přípisek tužkou: „*Il Tempo che fu // non toi ... mai pui // Eterna revita*“ a namalované srdíčko.¹²⁶

Viaggio nebylo jediným cestopisem v kněžnině sbírce, lze připomenout již zmíněnou cestu misionáře Zucchelliho do Konga, dále minimálně jiné dva spisy, jež sdílely s *Viaggio* od della Valle společnou orientaci na Východ. Byla to zpráva o cestě do Konstantinopole významného diplomata původem z Bologně hraběte Alberta Caprara (1627–1691) *Relatione del viaggio fatto a Costantinopoli, e ritorno in Germania* z roku 1685,¹²⁷ jejímž autorem byl milánský cestovatel Giovanni Benaglia,¹²⁸ a *Quanto di piu curioso, e vago ha potuto raccorre* (1692) cestovatele z Parmy Cornelia Magniho (1638–1692).¹²⁹ V prvním případě se jednalo o relaci z diplomatické mise (1682–1683), na níž se Caprara vypravil z pověření císaře Leopolda I., a již se Benaglia zúčastnil jako „*diarista del viaggio*“ a „*segretario della cifra*“. Diplomatská suita sestávající z šestasedmdesáti osob se vypravila na cestu 3. března 1682 z Vídně, odkud se po Dunaji dostala do Bělehradu, odtud pokračovala po souši.¹³⁰

V druhém případě šlo o oceňovaný cestopis zachycující Magniho výpravu do Levanty, jež započala roku 1671 v Livornu, a přinesla množství nových poznatků o politických, náboženských a ekonomických poměrech v Osmanské říši. Cestovatel strávil několik let v Konstantinopoli, odkud pokračoval na Balkán, do egejské oblasti, Sýrie, Palestiny, na zpáteční cestě, roku 1674, navštívil Kypr a pevninské Řecko.¹³¹

Příkladem barokní encyklopedie, která chtěla být sumou veškerého zeměpisného, přírodovědného, politického a historického poznání bylo monumentální dílo *Le Descrittioni vniuersali et particolari del mondo, & delle repubbliche* z roku 1640 od již jmenovaného polského cestovatele Lucase de Linda, přeložené z latiny Bisaccionim,

¹²⁴ <https://www.baroque.it/curiosita-del-periodo-barocco/pietro-della-valle-viaggiatore-del-seicento.html> (přístup 28. 11. 2018).

¹²⁵ Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 486, č. 849.

¹²⁶ Srov. tamtéž, č. 848.

¹²⁷ Srov. Katalog.

¹²⁸ <http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-benaglia/> (přístup 29. 11. 2018).

¹²⁹ Srov. Katalog.

¹³⁰ <http://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-caprara/> (přístup 29. 11. 2018).

¹³¹ <http://www.treccani.it/enciclopedia/cornelio-magni/> (přístup 29. 11. 2018).

opatřené supralibros „ME“ a podepsané jménem „*Lachenhaimb*“.¹³² Původním majitelem knihy byl tedy patrně eggenberský dvorský úředník Johann Ludwig Lachenheim.¹³³

Poučení, pobavení, inspiraci, jistě i uspokojení zvědavosti, skýtala četba životopisné literatury. Kromě již uvedených knih od Gregoria Letiho, který se soustředil na velké kontroverzní politické a církevní figury, vlastnila Marie Ernestina i jiné životopisy vyznačující se poměrně pestrým rejstříkem postav, který vypovídá o širokém obzoru zájmů barokní aristokracie – od biografii šlechticů, přes kardinály – přitažlivého Giulia Mazzarina (1602–1661) alias Mazarina,¹³⁴ až po světce. Nešlo přitom pouze o muže. Výběrově uvedme životopisy některých žen, jež spojoval urozený původ a katolická zbožnost – biografie blahoslavené terciářky františkánského řádu ze savojského panovnického rodu Marie Apollonie Savojské (1594–1656)¹³⁵ *Vita della serenissima infanta Maria di Savoia*¹³⁶ (1663) od Bernardina Alessia, *La Vita di Santa Maria Maddalena de'Pazzi*¹³⁷ (1712) od celoevropsky známého italského historika Galeazza Gualda Priorata (1606–1678),¹³⁸ jež pojednává o životě roku 1669 svatořečené karmelitánky ze slavné florentské rodiny Pazziů.¹³⁹ Mezi životopisy žen bychom našli i současnice Marie Ernestiny, jež přináležely k nejvyšší dvorské společnosti, pojednány budou v kapitole *Čtením k životu ve šlechtické společnosti vídeňského dvora*. Do naučné literatury lze zařadit mnoho dalších děl, která v dědickém soupisu knih z let 1719–1721 figurují v kategoriích označených jako „Rozličné“ či „Morálka a politika“. Pozornost některým z těchto titulů bude věnována později.

II. 2 Čtením k pobavení

Velmi výrazně a mimořádně reprezentativně je v knihovně Marie Ernestiny zastoupena „krásná literatura“ – poezie, díla prozaická i drama pocházející převážně z doby *Seicenta*,

¹³² Srov. tamtéž, s. 407.

¹³³ Lachenheim je dosud poměrně tajemnou postavou. Do Českého Krumlova přesídlil zřejmě roku 1665 spolu s Janem Kristiánem, nejméně do roku 1669 zastával funkci štolmistra, dále i hofmistra. Zemřel roku 1682. Italština byla pravděpodobně jeho hlavním jazykem, jelikož právě v ní pořídil svou poslední vůli.

¹³⁴ *Historia del ministerio del cardinale Giulio Mazarino, primo ministro della corona di Francia*. Srov. Katalog.

¹³⁵ <http://www.santiebeati.it/dettaglio/92175> (přístup 29. 11.).

¹³⁶ Srov. Katalog.

¹³⁷ Srov. tamtéž.

¹³⁸ <http://www.treccani.it/enciclopedia/gualdo-priorato-galeazzo-conte-di-comazzo/> (přístup 29. 11. 2018).

¹³⁹ Světským jménem Caterina de'Pazzi (1566–1607)

https://it.wikipedia.org/wiki/Maria_Maddalena_de%27_Pazzi (přístup 29. 11. 2018).

tedy italského 17. století, ve vybraných případech se lze setkat i s literární produkcí ze starších historických období. V barokním dědickém katalogu byla „krásná literatura“ zařazena do dvou tematických okruhů podle tradičně chápaných literárních druhů – prozaická díla nesou signaturu C4 a jsou označena jako „*Romans*“ (Romány), pod položkou „*Poëtae und Comöedien*“ se skrývají díla básnická a dramatická. Zatímco próza je reprezentována celkem sedmnácti tisky z let 1651–1677, šlo převážně o soudobá díla, v případě „poezií a komedií“ je to 56 položek z období let 1553–1700, přičemž kněžnina kolekce zahrnuje i díla gigantů *Cinquecenta*, Lodovica Ariosta (1474–1533) a Torquata Tassa (1544–1595). Přítomností Francesca Petrarky (1304–1374) a Giovanniho Boccaccia (1313–1375), řazeného ovšem do oblasti „politiky a morálky“, je její sbírka navíc korunována hned dvěma z proslulých „tří korun“ italského *Trecenta*. Co se týká teatralií opatřených supralibros „ME“, jejich značnou část zastupují díla habsburské dvorské provenience převážně z 60. a 70. let 17. století. Jména jako Consonio, Draghi, téměř monopolně pak Minato, nereflktují pravděpodobně toliko kněžnin zájem o divadlo, jako spíše její příslušnost k nejvyšší vrstvě šlechtické společnosti podunajské monarchie, již odpovídala i přináležitost ke kulturnímu životu dvora Leopolda I. Habsburského spojená s účastí na dvorských divadelních a hudebních událostech. Samostatná pozornost tomuto tématu bude věnována později.

Podobně jako v případě literatury určené primárně k vzdělávání a poučení, i díla „krásné literatury“, sbíraná a čtená kněžnou pro radost z četby, k povznesení ducha i srdce, k pobavení, pro zasmání, ale i k přemýšlení, pocházela většinou z doby života své čtenářky a sběratelky, odrážela tehdejší stav světa i představy o něm, stejně jako literární vkus a normy *Seicenta*. Z estetického hlediska je italské 17. století obdobím vrcholného, dotvořeného baroka. Italská literatura v něm plynule navázala na ambice, tendence a formální schémata písemnictví druhé poloviny předcházejícího století, ať šlo o v této práci již zmíněnou literaturu traktátovou – věnovanou dějinám, vědeckým, morálním i politickým záležitostem, či uměleckou, jež rovněž přežala a prohloubila aspirace poetiky 16. století. Podle italského literárního historika Natalina Sapegna (1901–1990) je třeba na produkci italského literárního *Seicenta* nahlížet v její rozmanitosti, ocenit přínos v poetice a dobovém vkusu, nesoudit ji podle často kritizované nedostatečné úrovně poezie, vnímat ji jako prvek hloubavé a kritické atmosféry, která, co do neklidné a úzkostné vytříbenosti,

právě v oné době dosáhla vrcholu. Právě to je novinka 17. století a zároveň i odrazový bod k nové estetice, která se plně rozvinula na přelomu 17. a 18. století.¹⁴⁰

Jak naznačují právě zmíněná slova, literatura italského *Seicento* je od 18. století hodnocena rozporuplně. Na jedné straně se může pochlubit velkým množstvím okázalých rétorických a stylistických efektů, publikovaných děl, novostí témat i literárních postupů, na druhé straně jí chybí pro dané období, na rozdíl od některých jiných evropských literatur, a v kontrastu s její slavnou renesanční a raně barokní minulostí, autentické a nadčasové mistrovské dílo. Zmíněná charakteristika platí zejména pro poezii, v jejímž případě bývá zdůrazňován nedostatek soustředěnosti, „*così uspěchaného a provizorního*“.¹⁴¹

Na druhé straně italská poezie 17. století, jejíž emblematickou postavou byl celoevropsky obdivovaný Neapolec Giovan Battista Marino (1569–1625), zpochybnila dosud převažující, klasicistickými poetikami ražený princip nápodoby a nahradila jej hodnotou originality. Podle Marina měla poezie především udivovat svou formální vynalézavostí a novostí, čehož mělo být dosaženo metaforizací básnického sdělení. Básnické umění bylo vykládáno jako schopnost krásně a nápaditě klamat. Hlavním referenčním textem barokních poetik se stala Aristotelova *Rétorika*, jež nahradila dosud preferovanou *Poetiku*. Za nejdokonalejší básnický dar byl považován „ostrovtip“ (*acutézza*)¹⁴² – básně měly být mistrně vybudovanými artefakty odkrývajícími podobnosti v nepodobném. Charakteristickým rysem barokních poetik byla mimo jiné hravost, která u některých autorů dosahovala nesmírně propracovaných, až extrémních forem.¹⁴³ Významnými osobnostmi na poli básnictví byli kromě již zmíněného Marina například Matteo Peregrini (1595–1652), dále barokní literát z významného šlechtického rodu Pietro Sforza Pallavicino (1607–1667), Turíňan Emanuele Tesauro (1592–1675) či největší Marinův konkurent Gabriello Chiabrera (1552–1638), vyzdvihovalý v 18. století jako básník klasického vkusu.¹⁴⁴

Je příznačné, že rovněž v kolekci poezie eggenberské kněžny se objevil vybraný čtenářský vkus i zájem o milostnou lyriku, neboť kromě dobově módních autorů svým

¹⁴⁰ Natalino SAPEGNO, *Compendio di storia della letteratura italiana. Volume II, Cinquecento, Seicento, Settecento*, Firenze 1970, s. 266.

¹⁴¹ Giulio FERRONI, *Profilo storico della letteratura italiana. Volume I*, Milano 2017, s. 405.

¹⁴² <http://www.treccani.it/vocabolario/acutezza/> (přístup 3. 12. 2018).

¹⁴³ Jiří PELÁN a kolektiv, *Slovník italských spisovatelů*, Praha 2004, s. 45.

¹⁴⁴ Životopisné medailony všech zmíněných tamtéž.

supralibros označila *Il Canzoniere* (Zpěvník), proslulý soubor sonetů Lauře, spojený s ukázkami z alegorických *Trionfi*, velikána italské literatury Francesca Petrarkey (1304–1374). Šlo o benátské vydání z roku 1553 opatřené komentářem humanisty a Petrarkova znalce Giovanniho Andrey Gesualda (1496–?).¹⁴⁵ Kniha nese kněžnin podpis „*Maria Ernestina prencipessa D’Eggenberg ibys*“ i zřetelné známky čtení v podobě zatržení druhého čtyřverší sonetu č. 3 (*Era il giorno ch’al sol si scoloraro / Byl den, v němž i tvář slunce zatměla se*): „*Tempo non mi pareo da far riparo // Contra colpi d’Amor : pero m’andai // Secur senza sospetto: onde i miei guai // Nel commune dolor s’incominciaro.*“ / „*Nenadál jsem se v takovémto čase // útoku lásky; uspán bezpečím // jsem klidně kráčel davem největším. // A v nárcích lidu strast má počala se.*“ Záhloví sonetu „*Zranil ho ten zákeřný bůžek v den Velkého pátku, kdy se jeho útoku nenadál*“ připomíná, že básník poprvé spatřil Lauru právě na Velký pátek 6. dubna 1327 v avignonském chrámu svaté Kláry.¹⁴⁶ Kněžna vlastnila i pařížské italsko-francouzské vydání z roku 1671 *Les Oeuvres amoureuses de Petrarque*, které je ovšem převodem italského originálu do prózy. Zrcadlově provedená kniha obsahuje *Sonnets de Pétrarque* (Sonetti di Petrarca) a *Les Triomphes* (Trionfi). Na levé straně mohla čtenářka sledovat italský originál, na pravé straně jeho francouzskou verzi v próze. O zálibě Marie Ernestiny v Petrarkovi vypovídají v tomto případě ohnuté rohy stran, skvrny od inkoustu, jakož i mnoho označených úryvků.¹⁴⁷

Velkým autorem zastoupeným v kněžnině sbírce byl jeden z vrcholných představitelů *Cinquecenta*, ferrarský rodák, básník a autor slavného rytířského eposu (*poema cavalleresco*) Zuřivý Roland (*Orlando furioso*), Lodovico Ariosto (1474–1533), jenž svým dílem přímo navazal na rytířský epos Zamilovaný Roland (*Orlando Innamorato*) Mattea Marii Boiarda. Ariostův epos vyniká mnohotvárností, barvitostí jednotlivých epizod a neustálými dějovými zvraty. Děj vychází ze tří tematických jader – milostného motivu lásky Rolanda k Angelice, epického motivu v podobě války mezi křesťany a saracény, a apoteózy ferrarského šlechtického rodu d’Este, v jehož službách Ariosto působil.¹⁴⁸ Eggenbergové si od Ariosta pořídili rovněž jeho lyrickou poezii,

¹⁴⁵ *Il Petrarca con la spositione di M. Giouanni Andrea Gesualdo. ...* – In Venetia: per Domenico Giglio, 1553.

¹⁴⁶ Přeložil Václav Renč. Srov. Francesco PETRARCA, *Sto sonetů Lauře*, Praha 1965, 2015.

¹⁴⁷ Srov. A. NIKODÉMOVÁ, *Jazykově francouzská italika*, s. 45-47. Marie Ernestina vlastnila i francouzskou verzi Petrarkova morálního traktátu v latině *De remediis utriusque fortunae* (*Le sage résolu contre l’une et l’autre fortune*). Srov. J. RADIMSKÁ, *Francouzské překlady*, s. 365. Bez označení „ME“ se v eggenberské knižní sbírce nachází ještě italská verze stejného Petrarkova spisu.

¹⁴⁸ Více například <http://www.iliteratura.cz/Clanek/23793/ariosto-ludovico> (přístup 3. 12. 2018).

konkrétně svazek *Rime e satire* (Benátky, 1575). Kněžna však opatřila svým supralibros pouze zmíněný epos, konkrétně jeho benátské vydání z roku 1573. Na jeho zadním přideštlí lze spatřit obrázky kytiček a srdce nakreslené tužkou.¹⁴⁹

Velmi výrazně je v knihově Marie Ernestiny, jakož i v celé eggenberské sbírce, přítomno dílo nejvýznamnějšího italského raně barokního básníka původem ze Sorrenta, melancholického, psychickou poruchou zmítaného Torquata Tassa (1544–1595).¹⁵⁰ Kněžna vlastnila jen v italštině trojí vydání jeho proslulého díla poprvé vydaného roku 1580,¹⁵¹ největšího eposu italského baroka, v němž autor v polemice vůči Ariostovi zvolil „pravděpodobný“ historický děj odehrávající se během první křížové výpravy, Osvobozený Jeruzalém – *Il Goffredo overo Gierusalemme liberata poema heroico* (Amsterdam 1652), *Il Goffredo overo Gierusalemme liberata. Poema heroico* (Amsterdam 1652) s komentáři literárního kritika Orazia Ariosta, a konečně *La Gerusalemme liberata* (Janov 1617), jež nese na předním přideštlí kněžnin podpis, na první straně přední předsádky potom následující perem psaný italský text: „*V'ho dato il core / volete di piu? / Che mai pretendete / Ancora non siete / contenta di me? / Credetemi a fe / che tanto rigor / non e piu virtu. / E cosa da giuoco? / Che forse fa poco / chi'l or dono? / Di meglio non ho sol pianto, e dolore / La[s]ciato mi fu.*“¹⁵² Citovaný úryvek pocházel ze serenáty *Il Nuouo giardino delle Hesperidi*, jež se hrála ve Vídni roku 1672 na počest svátku mladičké císařovny Markéty Marie Terezy Habsburské (1651–1673), první manželky Leopolda I.¹⁵³

Aktivnímu čtenářskému zájmu kněžny se však těšil patrně hlavně francouzský výtisk Osvobozeného Jeruzaléma (*La Hierusalem délivrée*), k založeným či zatrženým textovým partiím patřily například popisy bitev, mrtvol, fantastických úkazů spjatých s kouzelnicí Armidou, jakož i emotivní pasáže zachycující milostné peripetie, lásku a zamilovanost statečného křesťanského rytíře Tankréda a hrdé nevěřící Clorindy.¹⁵⁴

Z významných básníků *Seicenta* se v italskojazyčné sbírce Marie Ernestiny objevil nejslavnější z nich, již výše připomenutý Giovan Battista Marino, podle italského

¹⁴⁹ Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 306.

¹⁵⁰ http://www.treccani.it/magazine/atlante/I_Classici_Italiani/torquato_tasso.html (přístup 3. 12. 2018); <http://www.treccani.it/enciclopedia/torquato-tasso/> (přístup 3. 12. 2018).

¹⁵¹ Další Tassova díla v italštině J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 476–477, jeho francouzský překlad TÁŽ, *Knihovna šlechtičny*, s. 324.

¹⁵² Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 477.

¹⁵³ Srov. Katalog.

¹⁵⁴ K čtenářské recepci francouzského vydání A. NIKODÉMOVÁ, *Jazykově francouzská italika*, s. 43.

literárního kritika z 19. století Francesca de Sanctise „*Il re del secolo, il gran maestro della parola, fu il cavalier Marino, onorato, festeggiato, pensionato, tenuto principe de' poeti antichi e moderni, e non da plebe, ma da' più chiari uomini di quel tempo.*“ Muž nesporného talentu, ale i pestrých a komplikovaných životních osudů, pro nějž bylo „*pravým pravidlem v pravý čas a na pravém místě pravidla porušovat.*“¹⁵⁵ Tento princip uplatňoval jak v osobním životě – vzdal se studia práv ve prospěch poezie, opakovaně se dostával do konfliktu se zákonem, byl postupně obviněn ze znásilnění, sodomie či podvodu a vězněn, tak ve své tvorbě, jejímž prostřednictvím nastolil skutečný slohový obrat. Proslul jako nepřekonatelný vynálezce metafor a mistr ostrovtipu toužící probouzet svými básněmi údiv (*meraviglia*). Působil při turínském dvoře Karla Emanuela Savojského, stal se ale i chráněncem Marie Medicejské u dvora francouzského krále Ludvíka XIII.

Marinovo vrcholné dílo představuje mytologický epos Adonis (*L'Adone*) o lásce knížete Adonise a bohyně Venuše, jež může být interpretován, svým důrazem na mýtus a rozkoš, jako pravý opak Tassova Osvobozeného Jeruzaléma.¹⁵⁶ V knižní sbírce jazykových italik Marie Ernestiny se dochovalo italské vydání Adonise z roku 1627 (Paříž), stopy čtení však byly opět zachyceny hlavně ve francouzském vydání *Les Amours de Venus et Adonis*.¹⁵⁷ V italském originále kněžna vlastnila i reprezentativní Marinovu sbírku lyrické poezie *Lira* v benátském vydání z roku 1618.

Co se týče italsky psané „krásné prózy“ 17. století, zásadní žánrovou inovací představoval barokní román, který nahradil do té doby dominantní, ve verších psaný rytířský epos (*poema cavalleresco*), vstřebal ale i novelistické a pastorální prvky.¹⁵⁸ Kromě fantastiky inspirované právě rytířskou produkcí se lze v dobové románové tvorbě setkat i s historickou a společenskou tematikou.¹⁵⁹ Mezi italskými romanopisci barokní doby vynikli Girolamo Brusoni (1614–1686), Gian Francesco Loredano (1606–1661), Luca Assarino (1602–1672), Giovanni Francesco Biondi (1572–1644), Ferrante Pallavicino (1616–1644), Giovanni Ambrogio Marini (1594–1650) či Francesco Fulvio Frugoni (kolem 1620–1686). Z novelistů lze zmínit například Antona Giulia Brignola

¹⁵⁵ J. PELÁN a kolektiv, *Slovník*, s. 476.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 477.

¹⁵⁷ A. NIKODÉMOVÁ, *Jazykově francouzská italika*, s. 48-49.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 46.

¹⁵⁹ <https://www.baroque.it/cultura-del-periodo-barocco/letteratura/il-romanzo-nel-periodo-barocco.html> (přístup 3. 12. 2018).

Sala (1605–1665), Giovan Battistu Basila (1575?–1632) či Giovanniho Sagredu (1617–1682).¹⁶⁰

Přestože ve sbírce italskojazyčné „krásné literatury“ Marie Ernestiny početně převažují poezie a divadelní kusy, mimořádně reprezentativně je zastoupen hlavně připomenutý žánr barokního románu, ať už jde o původní práce italských autorů, či překladové tituly. Ústřední protagonistkou příběhů, pro něž bylo typické sentimentálně-dobrodružné vyprávění o osudové lásce, byla často žena. V kněžnině sbírce lze najít i francouzské „bestsellery“ 17. století přeložené do italštiny – jde především o romány *Della Cassandra* (1652) a *La Cleopatra* (1662–1663) od francouzského autora dobrodružných a milostných románů La Calprenèda (1614–1663), jež přeložil již zmíněný Maiolino Bisaccioni. Přestože La Calprenède byl zastoupen i ve francouzském originále v souboru galik,¹⁶¹ Marie Ernestina „Kleopatru“ patrně četla i v italské verzi – na první list prvního dílu románu si totiž ručně připsala tato emotivní slova: „*Pentito cuore merta perdon d’ogni omesso [onesto?] errore.*“ (...) „*Il sol de gli occhi tui si mi risciarari [?] occhi per me piu cari che gli occhi mei la gi ... a il mio fatto e la mia sorte ... si son la mia vita e la mia morte, E.M.*“ Přes francouzštinu bylo do italštiny převedeno i proslulé rozsáhlé dílo anglického básníka, vojáka a jedné z nejvíce prominentních postav alžbětinské doby Philipa Sidneyho (1554–1586),¹⁶² *Arcadia*, které přepracovala a dokončila jeho sestra Mary Sidney komtesa Pembroke (1561–1621).¹⁶³ Všechna zmíněná díla nesou supralibros eggenberské kněžny.¹⁶⁴

Marie Erenstina vlastnila i celou řadu úspěšných a oblíbených italských příspěvků ze žánru galantních rytířských románů. Z výše uvedených jmen byl v její kolekci zastoupen Janovan Giovanni Ambrosio Marini s románem *Il Calloandro fedele* (vydání z roku 1664), jež nese kromě supralibros Marie Ernestiny i její vlastnický přípisek „*Marie Ernestina principesa D’Eggenberg*“.¹⁶⁵ Jde o rytířský sentimentální milostný příběh, konkrétně o pronásledovanou lásku Calloandra, syna konstantinopolského císaře, a Leonildy, dcery trebizondské královny. Kromě zábavné funkce měl tento literární žánr i

¹⁶⁰ Životopisné medailony všech zmíněných tamtéž.

¹⁶¹ Konkrétně jeho *Cléopatre* (1654–1658) a *Faramond* (1664), jež nese na předsádce a následujících dvou stranách souvislý italský text. Srov. J. RADIMSKÁ, *Knihovna*, s. 220.

¹⁶² https://en.wikipedia.org/wiki/Philip_Sidney (přístup 2. 12. 2018).

¹⁶³ https://en.wikipedia.org/wiki/The_Countess_of_Pembroke%27s_Arcadia (přístup 2. 12. 2018).

¹⁶⁴ Srov. Katalog.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž. Kněžna vlastnila i francouzské vydání *Le Caloandre fidèle*. Více A. NIKODÉMOVÁ, *Jazykově francouzská italika*, s. 38-39.

funkci zřetelně edukativní – předkládal čtenářům exemplární modely k následování. V hrdinské Calloandrově historii se bylo možné ztotožnit s „pravým milencem“, s „pravým přítelem“, dále s ideálním vzorem hrdiny, rytíře či sluhy.¹⁶⁶

Z děl podobného typu, jež se objevila v osobní knihovně Marie Ernestiny, lze uvést ještě spis *La Rosalinda* (Benátky, 1660) Bernarda Moranda (1589–1656) z Piacenzy, literárně činného u dvora rodu Farnese, od roku 1610 ředitele jejich dvorního divadla.¹⁶⁷ Na moralistní výklady bohatý, prokatolicky orientovaný román, je příběhem útrap dvou mladých katolíků – Rosalindy, dcery janovského obchodníka usedlého v Londýně Sinibalda, a Lealda, kteří prchají z protipapežské protestantské Anglie k smrti odsouzeného Karla I. Stuarta. Střet s hrůzami dějin, poznamenanými lidskými krutostmi, dovádí oba mladé lidi po nesčetných dobrodružstvích, loučeních a shledáních k odmítnutí morálního chaosu pozemského světa a přijetí života v klidu klášterních zdí.¹⁶⁸ Morandův román zaznamenal značný úspěch, do roku 1726 vyšel nejméně třiatdvacetkrát. Ve slovu ke čtenářům autor zdůraznil kromě hodnověrnosti i rozmanitost svého textu, do něhož vložil jak lyrické básně pronášené hlavními hrdiny, tak četné odbočky v podobě promluv na rozličná témata náboženské i politické povahy. Že Morandovi nešlo jen o velké vyprávění, nýbrž i o svého druhu encyklopedii či muzejní sbírku dobových poznatků, dokládá rejstřík „význačných věcí“ (*cose notabili*), jež je součástí jeho opusu.¹⁶⁹

Zvláštní místo mezi italskými prozaiky 17. století zaujímal pro svou tematickou a stylistickou invenci a bravurní vypravěčský styl výše zmíněný F. F. Frugoni.¹⁷⁰ Rodák z Janova vystudoval na Pyrenejském poloostrově na staroslavných španělských univerzitách v Alcalá de Henares a v Salamance. Do Španělska se později vrátil i jako člen diplomatického poselstva u dvora Filipa IV. Habsburského. Své intelektuální obzory si ovšem rozšířil cestou do Francie Ludvíka XIV., kde navštívil Sorbonnu, zcela jistě byl v Anglii a Nizozemí. Po návratu do Janova působil jako rádce v duchovních a politických otázkách vévodkyně Aurelie Spinolové, vdově po monackém knížeti Ercolu Grimaldim (1623–1651). Vydal řadu nábožensky laděných spisů. Poté, co roku 1661 publikoval skandální autobiografický román *La vergine parigina*, byl z rodného města vyhoštěn a

¹⁶⁶ <https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2011/09/24/cavalieri-armi-amori-riecco-la-storia-del.html> (přístup 2. 12. 2018).

¹⁶⁷ [http://www.treccani.it/enciclopedia/bernardo-morando_res-326afeda-9476-11e1-9b2f-d5ce3506d72e_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/bernardo-morando_res-326afeda-9476-11e1-9b2f-d5ce3506d72e_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 2. 12. 2018).

¹⁶⁸ <http://www.cultura-barocca.com/mora.htm> (přístup 3. 12. 2018).

¹⁶⁹ [http://www.treccani.it/enciclopedia/bernardo-morando_res-326afeda-9476-11e1-9b2f-d5ce3506d72e_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/bernardo-morando_res-326afeda-9476-11e1-9b2f-d5ce3506d72e_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 3. 12. 2018).

¹⁷⁰ J. PELÁN a kolektiv, *Slovník*, s. 349-350.

přestěhoval se do Paříže. Po smrti své urozené ochránkyně roku 1673 vydal její románový životopis Neohrožená hrdinka (*L' Heroína intrepida, ouero La duchessa di Valentinese*), který je psán s již zmíněnou barokní hravostí – život šlechtičny je líčen s minuciózní přesností, jen prvních šedesát stran autor věnoval popisu narození vévodkyně a kolébky, do níž byla položena.¹⁷¹ Pojednané dílo bylo v knižní sbírce Marie Ernestiny zařazeno do okruhu „světské dějiny“. Kněžna vlastnila i Frugoniho nejvýznamnější, posmrtně vydaný rozsáhlý bizarní román Diogenův pes (*Il cane di Diogene*, 1687), slovy Jiřího Pelána: „V 7 svazcích („latrati“, psích štěcích) tu vířivě krouží obrazy a metafory všeho, co svět nabízí, a mimo jiné jsou tu soustavně ironizovány strojenosti dobové literatury; román přitom zůstává jednou z nejreprezentativnějších ukázek barokní verbální virtuozity.“¹⁷²

Z autorů sbírek novel, jež Marie Ernestina opatřila svou vlastnickou značkou, je zastoupen básník a romanopisec se slavným příjmením, jenž pocházel z významné benátské šlechtické rodiny, člen Rady deseti a senátor *Serenissimi* Gian Francesco Loredan se souborem *Novelle amoroze* (vydání z roku 1668), kněžna však vlastnila i dvojí vydání (1667, 1712) jeho Duchaplných žertů (*Scherzi geniali*), ve své době oblíbený soubor epitařů na slavné osobnosti starověku, místy na hranici pornografie.¹⁷³ Barokní novelistika byla v její osobní bibliotéce reprezentována ještě sbírkou *Le Curiosissime nouvelle amoroze* (1663)¹⁷⁴ benátského autora, původně kartuziána jménem Cherubino, Girolama Brusoniho, který po úspěchu svého románu Uprchlíci (*La fuggitiva*, 1639) opustil klášter a oddal se mondénnímu životu, mimo jiné byl půl roku vězněn v Benátkách. Poté se proslavil trilogií o svůdci Glisomirovi procházejícím benátskou společností (*Trilogia di Glisomiro*, 1557–1562).¹⁷⁵

V novelistické produkci patřící Marii Ernestině se objevila i díla hlásící se k boccacciovské narativní tradici – byl to například soubor 45 novel Arkádie na Brentě aneb Zapuzená melancholie (*L'Arcadia in Brenta, overo, La melanconia sbandita*) vydaná pod pseudonymem Ginnesio Gavardo Vacalerio, pod nímž se ukrýval básník, prozaik, benátský diplomat šlechtického původu Giovanni Sagredo. Dále to byl již

¹⁷¹ [http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-fulvio-frugoni_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-fulvio-frugoni_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 2. 12. 2018).

¹⁷² J. PELÁN a kolektiv, *Slovník*, s. 350.

¹⁷³ Tamtéž, s. 446.

¹⁷⁴ Na titulním listu je nečitelný připssek. Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 329.

¹⁷⁵ Jednotlivé díly trilogie: *La gondola a tre remi* (Gondola s třemi vesly, 1657), *Il carrozzino alla moda* (Módní kočár, 1658), *La peota smarrita* (Sbloudilý lodivod, 1662). Srov. J. PELÁN a kolektiv, *Slovník*, s. 206. Více k Brusonimu [http://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-brusoni_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-brusoni_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 3. 12. 2018).

v předcházející kapitole zmíněný soubor náležející spíše literární produkci italského 16. století *Ducento novelle* (1609) Celia Malespiniho.¹⁷⁶ Konečně mezi novelisty byl zastoupen, ač umístěn mezi autory morálních a politických děl, i nejslavnější z nich, samotný Boccaccio – Marie Ernestina vlastnila benátské vydání Dekameronu (*Il Decameron*) z roku 1638, jazykově úpravené Leonardem Salviatim (1539–1589).¹⁷⁷

Celkový počet děl opatřených „ME“ z oblasti „krásné literatury“, včetně právě zmíněného dramatu, dosahuje podle barokní klasifikace čísla 73, někteří reprezentativní autoři (např. Boccaccio či Frugoni) však byli vřazeni do tematických celků „světské dějiny“ a „morálka a politika“ z již pojednaného oddílu naučné literatury. Uvedená čísla je tak třeba brát jako veskrze orientační. Zdá se, že zastoupení knih naučných a populárně naučných (kolem devadesáti), a poezie, „krásné prózy“ a dramatu (kolem osmdesáti), tak bylo ve skutečnosti téměř vyrovnané, což svědčí o pozoruhodné rovnoměrnosti a žánrové vyváženosti knižní sbírky jazykových italik Marie Ernestiny.

II. 3 Čtením k životu ve šlechtické společnosti vídeňského dvora

Marie Ernestina Eggenbergová, rozená Schwarzenbergová, byla svým narozením a především sňatkem představitelkou vysoké říšské dvorské šlechty, výlučné sociální vrstvy nazývané jako *aristokracie* či *první společnost*. Šlo o poměrně úzkou skupinu osob, jimž byly určeny nejvyšší hodnosti u habsburského dvora i vyšší dědičné zemské úřady, spojoval je často starobylý původ, kosmopolitní životní styl i husté předivo příbuzenských vztahů.¹⁷⁸ Vstup do této exkluzivní společnosti byl dán narozením, být příslušníkem či příslušnicí vysoké šlechty ovšem znamenalo dokonale poznat, osvojit si a sdílet daný společenský kód, vzorce chování, hodnoty urozenosti a koncept aristokratické cti, vyznávat životní styl odpovídající vlastnímu sociálnímu postavení. Jinými slovy, být aristokratem či aristokratkou nebylo zcela automatické. V případě dvorské šlechty, k níž Schwarzenbergové a Eggenbergové patřili, to platilo dvojnásob.

¹⁷⁶ Srov. Katalog.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž. Boccaccio byl v eggenberském knižním fondu zastoupen poměrně hojně – jsou to Dantův životopis, epická sentimentálně dobrodružná skladba *Teseida*, prozimetrická alegorická pastorála *Ameto*, dvě vydání *Fiametty* – jednou v benátském vydání z roku 1589, podruhé ve francouzsko-italském vydání (1585) nesoucím supralibros kněžny. Dále je to italský předklad Boccacciovy latinské encyklopedie antického bájesloví *Genealogia degli dei* (Benátky, 1588). *Dekameron* se do eggenberského fondu dostal právě až vydáním z roku 1638, jež nese supralibros Marie Ernestiny, která vlastnila i jeho francouzské vydání v překladu Antoina le Maçona z roku 1662. Srov. J. PELÁN, *Knižní sbírka*, s. 122; J. RADIMSKÁ, *Knihovna*, s. 126-127.

¹⁷⁸ K historickému vývoji šlechtické titulatury, termínům *první společnost*, *aristokracie*, *vysoká šlechta* a *říšská šlechta* přehledně Jan ŽUPANIČ, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006, s. 15-187.

Císařský dvůr druhé poloviny 17. století představoval složité universum s osobitou racionalitou, zvyklostmi i vnějšími projevy chování, jež se odlišovaly od mimodvorského světa. Specifické modely jednání se týkaly prakticky všech oblastí každodenního života, ať už šlo o propracovaný dvorský ceremoniál, jazykové kompetence, skělé vystupování, či orientaci ve složitých sociálních vztazích u dvora – to vše kladlo na budoucí dvořany a dvořanky neobyčejně vysoké nároky, jen těžko splnitelné bez odpovídající přípravy.¹⁷⁹ V průběhu 17. století značně zesílil vliv jezuitů na výchovu mladých Habsburků,¹⁸⁰ a tím i představitelů vysoké dvorské aristokracie – připomeňme, že Jan Kristián z Eggenbergu byl silně ovlivněn štyrskohradeckým jezuitským školstvím.¹⁸¹

Vzdělávání šlechticů se od výchovy mužských potomků odlišovalo, omezovalo se zpravidla na cizí jazyky, hudbu a ruční práce. Teoretický model ženského vzdělávání představoval již spis Juana Luise Vivese (1492–1540) z roku 1523 *Über die Erziehung christlicher Frauen*, který doporučoval, ve shodě s humanistickým ideálem, výuku latiny a antických klasiků. V 17. století, v čase intelektuálního formování Marie Ernestiny, se do popředí dostaly náboženské prvky, důraz byl kladen zejména na zbožnost, společenské chování a slovní obratnost, zatímco předměty související se znalostí reálií, jako dějiny či geografie, byly upozaděny. Co se týká výuky cizích řečí, u habsburského dvora se arcivévodkyně v 17. století učily stejné jazyky, jež preferovala Marie Ernestina - italštinu, francouzštinu a němčinu.¹⁸² Instrukce a teoretické spisy věnované výchově žen z pozdního 17. století zdůrazňovaly mlčenlivost, zdrženlivost, skromnost, píli, šikovnost, jak se lze přesvědčit například u generačního souputníka Marie Ernestiny, francouzského teologa a pedagoga Fénelona (1651–1715), autora vlivného spisu *L'éducation des filles* z roku 1697, jež byl zastoupen v kněžnině sbírce galik.¹⁸³

Součástí šlechtické výchovy byla četba textů, jež předkládaly dobový ideál dvořana, který se měl urozený čtenář pokusit naplnit. Nesmírně vlivným spisem tohoto druhu byl od 16. století *Il Cortegiano* (Dvořan) Baldassara Castiglioneho (1478–1529), který se zabýval mimo jiné rolí dvorní dámy,¹⁸⁴ od druhé třetiny 17. století však začal jeho vliv slábnout, což bylo patrně zapříčiněno jak hlubokými společenskými proměnami,

¹⁷⁹ Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 118.

¹⁸⁰ K. VOCELKA – L. HELLER, *Soukromý svět Habsburků*, s. 58.

¹⁸¹ A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 140.

¹⁸² K. VOCELKA – L. HELLER, *Soukromý svět Habsburků*, s. 260.

¹⁸³ J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 188.

¹⁸⁴ <http://www.treccani.it/enciclopedia/baldassarre-castiglione/> (přístup 29. 11. 2018).

tak postupnou ztrátou lesku významných šlechtických dvorů Apeninského poloostrova.¹⁸⁵ Itálie sice zůstávala oblíbenou destinací kavalírských cest,¹⁸⁶ z hlediska dvorské kultury se do popředí začaly dostávat fascinující Versailles a Madrid.

V průběhu 17. století se prosadil nový ideál dvořana – „*l'Homme d'honneur*“, „*l'Honnête homme*“, „*l'Homme du monde*“, s nímž se bylo možné setkat například ve vlivném díle španělského jezuity Baltazara Graciána (1601–1658) či francouzského politika a básníka Nicolase Faretu (1596–1646). Vzorový šlechtic měl být čestný, galantní, zdvořilý, vynikat sebeovládáním, dokonalým chováním a poradit si v každé situaci. Největší úspěch slavilo Graciánovo dílo *Handorakel*,¹⁸⁷ patrně i kvůli jezuitské provenienci svého autora – o vlivu jezuitů na vzdělávání šlechty již byla řeč. Marie Ernestina vlastnila spisy od obou autorů, dvě Graciánovy práce ve francouzském¹⁸⁸ a Faretův spis *L'Arte di piacere alla corte* v italském překladu z roku 1662.¹⁸⁹

Faret ve svém breviáři dokonalých dvořanů komplexně pojednal nejrůznější abstraktní koncepty i každodenní záležitosti související s pobytem ve dvorské společnosti. Přiblížil například výhody šlechtického stavu, mechanismus dvora, důležitost nauk jako matematika, filosofie, ekonomie, historie, morálka a politika (včetně doporučených autorů). Pojednal o kvalitách ducha a „výhodách cti“ („*vantaggi della virtù*“). Panovníka přirovnal ke slunci, kolem nějž krouží dvořané jako hvězdy a jsou ozářeni jeho velkolepostí: „*Li principi, e i Grandi sono intorno il Re, come le Stelle rispetto al Sole, da cui ricevono ogni splendore.*“¹⁹⁰ Velkou pozornost Faret věnoval i ženské části dvora, mimo jiné konverzaci a vzájemné vstřícnosti mezi urozenými dámami. Tvrdil, že ženská čest je stejnou hodnotou jako u mužů (*Che la virtù delle donne è la medesima, che quella degli uomini*) a že je třeba ženy respektovat (*Che si hanno da rispettare le donne*).¹⁹¹

Stopy fyzické četby se ve Faretově spisu objevily v případě instruktivní edukativní pasáže „*Della conversazione de' Grandi*“. Člověk se podle Faretu měl vystříhat špatné

¹⁸⁵ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 122.

¹⁸⁶ Apeninský poloostrov představoval dokonce jediný stabilní cíl kavalírských cest z let 1620–1750. Srov. Jiří KUBEŠ, *Náročná dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013, s. 13.

¹⁸⁷ Srov. Baltazar GRACIÁN, *Příruční orákulum a umění moudrosti*, Praha 1990; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 122.

¹⁸⁸ J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 203.

¹⁸⁹ Srov. Katalog.

¹⁹⁰ Nicolas FARET, *L'Arte di piacere alla corte*, Bologna 1662, s. 14.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 141-144.

pověsti a činit tak, aby si na něj druzí udělali dobrý názor. Měl si získat vážnost u významných lidí, která mu posléze zajistila reputaci a autoritu – ty se měl snažit udržet prostřednictvím konání ušlechtilých skutků a galantního vystupování. Faret byl přesvědčen o tom, že být ctěn významnými lidmi postačovalo k tomu, aby dotyčná osoba byla přijata do jejich konverzace a důvěrnosti, následně začala sama vyzařovat dobré kvality ducha, konverzovat civilizovaně a s elegancí, což ji činilo příjemnou.¹⁹²

Jistě nebylo dílem náhody, že Faretův spis přeložil z francouzštiny do italštiny v této práci již představený italský šlechtic a diplomat vyslaný do Konstantinopole Alberto Caprara, jenž byl sám literárně činný v oblasti šlechtické edukace. Roku 1672 napsal knihu *Insegnamenti del vivere* určenou jeho synovci Massimovi, která byla i součástí sbírky Marie Ernestiny.¹⁹³ Kněžna měla jako vzorová představitelka svého stavu a vzdělaná čtenářka ve své kolekci italských tisků celou řadu textů určených k výchově a kultivaci šlechty, byly to například *Idea de' nobili nelle gesta* maršála Otta Ehrenreicha hraběte Abensberg–Traun (1644–1715),¹⁹⁴ dále *La Morale dei principi* od Giovanniho Battisty Comazziho (1654–1711)¹⁹⁵ z roku 1706. Některá z těchto děl byla adresována přímo ženám, výběrově uvedme *Ginipedia overo avvertimenti civili per donna nobile* (1683) od Vincenza Nolfiho z Fana (1594–1665), jež je vysoce ceněno i pro svou barvitou výpověď o italské společnosti *Seicenta*,¹⁹⁶ a *La Dama d'onore* Giberta Nano Giasoniho (1671).¹⁹⁷ Dobový normativní ideál chování a vystupování se netýkal jen představitelů vysoké šlechty, nýbrž i vysoce postavených úředníků zaměstnaných u jejich dvorů.

¹⁹² „Egli è dunque necessariissimo di schiudere la cattiva fama, e di fare che ogn'uno habbi buona opinione di noi, se è possibile, ma particolarmente importa assai, come ho detto più volte acquistarsela appresso i Grandi. Perche la stima, quali essi fanno d'alcuno, le da una certa riputazione, & autorità; onde facilmete gli altri si dispongono a credere gran cose d'esso, e così in poco tempo egli arriuva al colmo d'honorevolezza appresso tutti, che sarà la meta de generosi pensieri d'un huomo d'honore & alla quale giungendo, si ha da procurare di conseruarsela coll'eccellenza delle più nobili azioni, e co' le finezze del miglior giudizio. Chi può ascendere a questo grado di meritare, che le persone di condizione eminente faccino conto della di lui virtù, facilmente pasterà alla fortuna d'esser ammesso alla loro conuersazione, e famigliarita. Egli a mio credere comincerà a questa parte far risplendere le buone qualità dell'animo suo, conuersando ciuilmente, e con un garbo, che lo renda amabile.“ Srov. tamtéž, s. 93-94.

¹⁹³ Srov. Katalog.

¹⁹⁴ http://www.wikiwand.com/de/Abensperg_und_Traun (přístup 30. 11. 2018).

¹⁹⁵ [http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-battista-comazzi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-battista-comazzi_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 30. 11. 2018).

¹⁹⁶ „...in essa è ritratta fedelmente anche nei più minuti particolari la vita italiana del seicento ed è fonte autorevole e ricca da non trascurarsi da quanti vogliono occuparsene.“ Srov (přístup 30. 11. 2018). [http://www.treccani.it/enciclopedia/vincenzo-nolfi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/vincenzo-nolfi_(Dizionario-Biografico)/)

¹⁹⁷ Všechny uvedené tituly srov. Katalog.

Supralibros Marie Ernestiny tak nese i spis *Del segretario* Panfila Persica († 1625) z roku 1662, který původně patřil již zmíněnému eggenberskému úředníku Lachenheimovi.¹⁹⁸

Instruktivní a edukativní funkci mohly mít jistě i knihy životopisného charakteru. V případě italské knihovny Marie Ernestiny lze zmínit zejména dvě díla patřící do okruhu literární produkce soustředěné kolem vídeňského dvora císařů Ferdinanda III. a Leopolda I. – *Vita della contessa Margarita di Montecuccolo*¹⁹⁹ z roku 1677 od ligurského autora Filippa Marii Boniniho (1612–1680),²⁰⁰ jež zachycuje život Marie Markéty z Dietrichsteina (1637–1676) původem z Mikulova,²⁰¹ manželky proslulého italského vojevůdce, teoretika vojenství, diplomata a literáta Raimonda Montecuccoliho (1609–1680).²⁰² Zmíněná dáma patřila ke společenskému i příbuzenskému okruhu eggenberské kněžny; byla sestrou Ferdinanda Josefa z Dietrichsteina (1636–1698),²⁰³ od roku 1683 nejvyššího hofmistra císaře Leopolda I., jenž byl švagrem Marie Ernestiny – v letech 1684–1686 spolu vedli vzájemnou korespondenci.²⁰⁴ Knihou pojednávající o ženě tentokrát z nejvyššího patra vídeňského dvora byl z němčiny do italštiny přeložený spis z roku 1656 *Virtu d'Anna Eleonora Imperatrice*²⁰⁵ od jezuitského autora Hermanna Horsta (1600–1675), adorující druhou manželku císaře Ferdinanda II. (1578–1637) Annu Eleonoru Gonzagovou (1598–1655).

Součástí životního stylu vysoké dvorské šlechty byla možnost účastnit se ceremoniálů, slavností, ale i významných divadelních a hudebních událostí. V době života eggenberské kněžny byla hudba v habsburském dvorském prostředí nejen zdrojem kultivace ducha a zábavy, ale i důležitým nástrojem moci, což platilo zejména o tehdy oblíbeném žánru hudebních divadelních her. Opera u vídeňského dvora byla zcela zasvěcena panovnické reprezentaci, byla neoddělitelná od dvorských oslav a slavností,

¹⁹⁸ Na titulním listu je vlastnický přípisek perem „Joan: Ludo: a Lohenhoimo“. Srov. J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 446.

¹⁹⁹ Srov. Katalog.

²⁰⁰ Bonini je dosud poněkud tajemným autorem, jeho životní osudy nebyly přesněji popsány. Více Franca Marré BRUNENGHI, *Un autore dimenticato: Filippo Maria Bonini*, Studi e Documenti di Storia Ligure, Atti della Società ligure di storia patria, Nuova Serie – Vol. XXXVI (CX), Fasc. II, Genova 1996, s. 307–324. Od Boniniho vlastnila Marie Ernestina ještě dva spisy, *Il Tevere incatenato overo L'arte di frenar l'acque* a *Il Ciro politico*. Srov. Katalog.

²⁰¹ Na řadě místech R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*.

²⁰² [http://www.treccani.it/enciclopedia/raimondo-montecuccoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/raimondo-montecuccoli_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 30. 11. 2018).

²⁰³ Na řadě místech R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*.

²⁰⁴ Lucie ZAHRADNÍČKOVÁ, Lucie, *Léto kněžny z Eggenberku. Korespondence Marie Arnoštky z Eggenberku s nejvyšším císařským hofmistrem Ferdinandem z Ditrichštejna*, Pardubice 2015 (= Bakalářská práce).

²⁰⁵ Srov. Katalog.

jež byly pořádány při nejrůznějších příležitostech – například o narozeninách císařů a jejich manželek, od roku 1678 i o svátcích panovníka a členů jeho rodiny. Jen za vlády Leopolda I. bylo uvedeno na čtyři stovky hudebních děl, z toho sto kusů s duchovním tématem – lze zmínit například *representatio sacra*, jež se hrála na Velký pátek před Svatým hrobem v dvorní kapli v Hofburgu.²⁰⁶

Dvorští habsburští skladatelé a hudebníci byli převážně Italové, italský živel tak určoval veškerý vývoj dvorské hudby.²⁰⁷ Na tomto místě je třeba zdůraznit exkluzivní postavení, jež měla italština u dvora v průběhu 17., částečně i v 18. století. Bylo to dáno velmi intenzivními styky s italským prostředím, s nímž byla Vídeň silně spojena zejména dynastickými rodinnými vztahy. Hlavní habsburská rodová linie měla především díky dvěma Eleonorám z rodu Gonzagů, manželkám Ferdinanda II. a III., velmi úzké vztahy s mantovským dvorem – proces italianizace se rychle šířil v oblasti jazyka jako komunikačního prostředku, tak i v kulturní oblasti, konkrétně velmi silně právě na poli hudby. Počet Italů rostl například ve dvorské kapele, místa kapelníků byla až do 18. století obsazována takřka výhradně Italy. O výlučné roli, jež byla v této době u dvora přisouzena italštině jako jazyku, svědčí i skutečnost, že sami habsburští bratři Ferdinand III. a arcikníže Leopold Vilém italštinu dokonale ovládali a psali v ní vlastní poezii. Císař Leopold I. na italskou tradici navázal zhudebněním textů Leopolda Viléma.²⁰⁸ Obliba italských dvorských představení hudebního divadla, kterých se Marie Ernestina jistě i osobně účastnila, se zrcadlí i v její sbírce italik, v níž je zastoupeno 24 děl z let 1671–1700 světského i duchovního charakteru²⁰⁹ od Nicola Minata, jenž byl nejslavnějším tvůrcem a autorem naprosté většiny divadelních textů z éry Leopolda I.

Rodák z Bergama, původně benátský právník, libretista, básník a impresario Nicolò Minato (1627–1698)²¹⁰ se stal dvorním básníkem Leopolda I. roku 1669, od té doby žil trvale ve Vídni. Po nejméně jedenácti operních textech, které vytvořil v Benátkách, napsal dalších 210 děl, z nichž naprostou většinu tvoří opery a serenáty (170), zbývajícími 40 kusy jsou zastoupena oratoria a sepolkra, tedy díla s duchovní a náboženskou tematikou. Minato navázal na tradici benátské opery, tematicky se inspiroval zejména dějinami antického Říma. Z hlediska česko-italských vztahů je potom zásadní jeho osmiměsíční

²⁰⁶ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život*, s. 56.

²⁰⁷ Více k italskému baroknímu divadlu Václav ČERNÝ, *Barokní divadlo v Evropě*, Praha 2009, s. 101–109.

²⁰⁸ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život*, s. 64.

²⁰⁹ Srov. Katalog.

²¹⁰ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život*, s. 56.

pobyt v Praze z let 1679–1680.²¹¹ Zatímco Minato stál za naprostou většinou textů tehdejší dvorské divadelní produkce, převážnou část hudby složil skladatel i libretista původem z Rimini Antonio Draghi (1634–1700).²¹²

Naprostá většina Minatových děl, jež Marie Ernestina uchovala ve své sbírce, jsou duchovního charakteru. Jde o již zmíněnou *representatio sacra*, uvedme výběrově *Il Trionfo della Croce* (Triumf Kříže), nesoucí na předním přidešti kněžniny rukopisné poznámky perem, *Il Terremoto* (Zemětřesení), *La vita nella morte* (Život ve smrti), či sepolkro *Il Vero Sole fermato in Croce* (Pravé Slunce na Kříži zastavené), jež se hrálo 19. dubna roku 1680 před úzkým okruhem posluchačů v dvorní palácové kapli svatého Václava v Praze a komponoval jej sám Leopold I.²¹³ Z děl se světskou tematikou, jež byla inspirována antickým světem a složena zpravidla ku příležitosti oslav některého z členů panovnické rodiny, se v souboru italik Marie Ernestini lze setkat například s operou na téma řecké mytologie *Cidippe drama per musica nel giorno natalizio dell'Imperatrice Elenora* složenou roku 1671 na počest narozenin císařovny-vdovy Eleonory II., či s „festou musicale“ *Le Maghe di Tessaglia*, jež Minato napsal pro Leopolda I. a jeho třetí manželku Eleonoru Magdalenu (1655–1720).²¹⁴

II. 4 Čtením k dobrému zdraví

V Eggenberské knižní sbírce bylo identifikováno 6 jazykově italských spisů na téma lidského zdraví, nemocí a jejich léčení od tří italských autorů – Zefiriela Tommasa Bovia (1521–1609),²¹⁵ Giuseppeho Donzelliho (1596–1670)²¹⁶ a Castora Duranteho (1529–1590).²¹⁷ Připočteme-li k nim i zbývající medicínské knihy italských autorů v ostatních jazycích,²¹⁸ lze konstatovat, že v eggenberské knihovně bylo zastoupeno celkem 12 spisů s medicínskou tematikou od devíti italských lékařů, z nichž 7 titulů nese zlatené

²¹¹ http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Minato,_Nicolò (přístup 26. 11. 2018).

²¹² Více k jeho osobnosti http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Draghi,_Antonio (přístup 26. 11. 2018).

²¹³ http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Minato,_Nicol%C3%B2 (přístup 30. 11. 2018).

²¹⁴ Srov. Katalog.

²¹⁵ Zefiriele Tommaso BOVIO, *Melampigo ouero Confusione de' media sofisti, Che s'intitolano rationali*, Verona: Francesco dalle Donne, 1595; TÝŽ, *Flagello contro de' medici communi*, Verona: Francesco dalle Donne, 1601; TÝŽ, *Fulmine contro de' medici putatitii rationali*, Verona: Francesco dalle Donne, 1602.

²¹⁶ Giuseppe DONZELLI, *Teatro farmaceutico dogmatico, e spagirico*, Venetia: Gasparo Storti, 1681.

²¹⁷ Castore DURANTE, *Herbario nuovo con figure*, Venetia: Gian Giacomo Hertz, 1683; TÝŽ, *Il tesoro della sanita. Nel quale s'insegna il modo di conseruar la sanita, e prolongar la vita, e si tratta della natura de' cibi, & de' rimedij de' nocuenti loro*, Venetia: Gio: Battista Cestari, 1668.

²¹⁸ Jde o medicínská italika v německém překladu a v latině. Nebylo identifikováno žádné medicínské italikum ve francouzštině.

supralibros Marie Ernestiny z Eggenbergu – 6 z nich vyšlo v letech 1673–1705, kněžna je tedy prokazatelně zakoupila.

Velký zájem Marie Ernestiny o zdravotní problematiku byl nastíněn již v souvislosti se zřízením českokrumlovské zámecké lékárny, k jejíž pravidelné klientele sama patřila. Dobře známou je i skutečnost, že kněžně nebylo dopřáno stát se matkou. Na její pravděpodobné zdravotní problémy poukazuje rovněž soukromá kaple, jež byla v roce 1687 zřízena při ložnici jejího českokrumlovského zámeckého apartmá. Pro vyslovení přesnějších závěrů v otázce medicínských či léčitelských zájmů Marie Ernestiny by bylo třeba doplnit italskou perspektivu o pohled do ostatních národních literatur zastoupených v eggenberské kolekci, jednoznačně potom do sbírky galik²¹⁹ a germanik,²²⁰ v nichž se medicínská a zdravotní problematika hojně vyskytuje. Lze však předpokládat, že by takový směr bádání hypotézu o hlubokém smyslu Marie Ernestiny pro téma lidského zdraví a léčení ještě značně posílil.

V kněžnině italské knižní kolekci se objevili dva z již jmenovaných lékařů – Giuseppe Donzelli a Castore Durante. První z nich pocházel z neapolské šlechtické rodiny, vystudoval medicínu, ale profesi lékaře se dále nevěnoval. K medicíně se vrátil až ve zralém věku, zabýval se ovšem hlavně chemií. Lékařství podle něj mělo být úzce spojeno s vědeckým výzkumem. Donzelli byl obráncem experimentálních metod a zastáncem iatrochemické tradice. Proslul jako jeden z největších odborníků své doby v oblasti farmakologické botaniky. Své spisy věnoval právě spojení mezi medicínou, farmakologií, chemií a botanikou.

Jeho nejvýznamnějším dílem bylo *Teatro farmaceutico* (Farmaceutické divadlo), jež bylo dokončeno kolem roku 1663, vyšlo v Neapoli v roce 1667, a benátské vydání z roku 1681 se stalo součástí eggenberské knižní sbírky. Jde o rozsáhlý traktát, který obsahuje velké množství receptur, chemických a farmaceutických postupů. Spis vyšel i latinsky, aby mohl být distribuován na zahraničním knižním trhu. Do roku 1763 se v Římě, Neapoli a Benátkách objevilo 22 vydání, obohacených o dodatky připsané Donzelliho synem Tommasem. *Teatro farmaceutico* představovalo spis, který se snažil šířit vědecké poznatky i mimo učeneckou komunitu. Samotný Donzelli byl ostatně proti koncepci vědeckého poznání jako monopolu úzké skupiny vzdělaných osob. Vedl polemiku proti tradicionalistům, konzervativcům, obráncům aristotelismu a galénovské

²¹⁹ Podle autorova současného bádání jde nejméně o 10 tisků, žádný z jejich autorů nebyl Ital.

²²⁰ Podle autorova současného bádání jde nejméně o 28 tisků (včetně germanik od italských autorů).

medicíny.²²¹ Donzelliho spis obsahuje do značné míry především receptury určené pro profesionály. Marie Ernestina z Eggenbergu jej sice označila svým supralibros, kniha však nenesé žádné stopy kněžnina aktivního čtení, pro ni obvyklé rukopisné poznámky, hodnotící přípisky či zatržení textových pasáží. Dílo o farmacii ovšem mohlo být používáno v eggenberské českokrumlovské zámecké lékárně.

Autorem hned dvou tisků, které byly určeny pro vzdělané laické čtenáře a nesou i supralibros eggenberské kněžny, byl italský lékař Castore Durante (1529–1590), rodák z městečka Gualdo Tadino nedaleko Perugia, jenž zemřel ve Viterbu v severním Lazio. Působil jako lékař a botanik, napsal řadu spisů o hygieně (zdravém životním stylu) a botanice, nejvíce proslul svým herbářem *L'Herbario novo* z roku 1585, který věnoval medicínským rostlinám.²²² V Eggenberské sbírce se nachází jeho benátské vydání z roku 1684. Pozoruhodná je potom příručka *Il tesoro della sanita. Nel quale s'insegna il modo di conseruar la sanita, e prolongar la vita, e si tratta della natura de' cibi, & de' rimedii de' nocumenti loro* (Pokladnice zdraví. Ve které se vyučuje způsob, jak zachovat zdraví a prodloužit život, a pojednává se o povaze jídel, jejich léčivosti i škodlivosti). Šlo o dietetické pojednání určené vzdělaným laikům. Kniha obsahuje hesla řazená podle abecedy, věnuje se například vzduchu, pohybu, spánku, klidu, bdění, koupeli, lásce (*Venere*), ale i vášním duše, a především stravování. Požitaviny Durante rozdělil do následujících kategorií: obiloviny, luštěniny, kořenová zelenina, ovoce, maso, ryby, víno.

Kniha je cenným pramenem ke studiu dobových představ o zdravém životním stylu a dietetice, nese navíc i fyzické stopy aktivního čtenářského zájmu. Lze předpokládat, že byla čtena samotnou kněžnou. Tuto hypotézu podporuje skutečnost, že se v ní objevují četná zatržení, dále značka NB (Nota Bene), kterou urozená dáma používala. Podívejme se nyní, o jaké pasáže měla čtenářka zvýšený zájem. Vertikální zatržení celých odstavců se objevilo hned v první kapitole, kterou lékař a botanik věnoval vzduchu a jeho nezbytnosti pro lidský život. Na tomto místě je třeba připomenout, že vzduch byl od antiky považován za jeden ze čtyř elementárních prvků. Toto pojetí vycházelo z aristotelovské fyziky, kterou převzali galenici a v katolické části Evropy ji předepisoval jako normu Tridentický koncil. Historická definice vzduchu je velmi složitá, její medicínské interpretace byly až do 19. století značně diverzifikované. Dobová učenecská literatura rozlišovala totiž mezi vzduchem a větrem, dále mezi vzduchem a zápachem.

²²¹ [http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-donzelli_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-donzelli_(Dizionario-Biografico)) (přístup 10. 9. 2017).

²²² Dostupné z <http://www.treccani.it/enciclopedia/castore-durante/> (přístup 10. 9. 2017).

Teprve na konci sedmdesátých let 18. století byl poprvé objasněn skutečný princip dýchání.²²³

Označené partie textu uvádějí, že všemu, kromě vzduchu, se lze v životě vyhnout, neboť vzduch vše obklopuje a mění lidské tělo více než cokoli jiného, jelikož ve vzduchu přebýváme, bez jeho vdechování navíc nelze žít. Na druhé straně právě vzduch může být mnohem škodlivější než jídlo či pití, protože prý rychle „vletí“ do plic a do srdce. Zatímco bez jídla lze chvíli přežít, bez vzduchu nikoli. Následující, v originálním textu označené, pasáže kladou důraz na nutnost volby dobrého vzduchu – v zájmu zachování zdraví, obráceného k východu, nezkaženého mlhou a výpary z jezer, rybníků, bažin, jeskyní, bahna a prachu: *„Che tutte l’altre cose si possono schiuare, eccetto l’Aere, che ne circonda, e muta i corpi nostri più che alcun’altra cosa, perche dimoriamo in esso, & senza respirarlo nessuno può viuere (...) Et per questo meritamente si dice, che l’Aere è più nociuo del mangiare, & del bere, perche velocemente se ne vola al polmone, & al cuore; e senza cibi possiamo qualche poco viuere, ma senza l’Aere niente. Hauendo dunque egli tanta possanza à conseruar la sanità, di deue fare l’ eletteione di buono Aere, sereno, chiaro, volto ad Oriente, non corrotto da nebbia, nè da vapori di laghi, stagni, paludi, cauerne, fanghi, & poluere.“*²²⁴

Četná zatržení tužkou se objevují i v pasážích, které se zaobírají preventivními opatřeními, konkrétně čištěním vzduchu v horkých letních měsících. Podle Duranteho se měl dům vykropit čerstvou vodou a octem. Významný prostředek k vyčištění „povětrí“ představovaly v dobovém přesvědčení rostliny, větvičky stromů a vonné byliny – fialky, růže, vršek ostružiníku či vinné révy, listy třtiny, hlávkového salátu, vrby, dubu a trnky, květy leknínu, větvičky Řečíku lentišku (arabská guma): *„Onde se sarà troppo caldo, & di state, si asperga la casa di acqua fresca, & aceto, perche l’aceto con la sua frigidità & siccità, corregge i cattiuu vapori dell’Aere, & proibisce la putredine, & per la casa si aspergano fiori, rami, & erbe odorifere, c’habbiano facultà humida, come sono le viole, le rose, cime di roui, & di vite, foglie di canne, di lattuga, di salcio, di quercia, e di pruni, fior di nenufari, & rami di lentisco, & altre frigide piante.“*²²⁵

Četná zatržení tužkou obsahuje i část spisu věnovaná fyzickému cvičení (*Dell’essercitio*). Čtenářskou pozornost vzbudily například pasáže pojednávající o jeho

²²³ Bernadette BENSUADE-VINCENT – Isabelle STENGERS, *A history of chemistry*, Cambridge 1996, s. 48-112.

²²⁴ C. DURANTE, *Il tesoro*, s. 4.

²²⁵ Tamtéž, s. 6.

přiměřeném množství a denních dobách, kdy mělo být provozováno. Durante doporučoval vykonávat fyzické aktivity do okamžiku, kdy se dostavila únava, dotyčný získal zdravou barvu a začal se potit. V takovém případě bylo třeba osušit tělesné údy, převléci se, případně si na chvíli odpočinout v posteli, dokud se síly neobnovily. Cvičit se mělo zásadně před jídlem, člověk se měl navíc nejdříve důkladně vyprázdnit: „*La quantità dell'essercitio poi è sino a tanto, che il corpo si cominci a stancare, e si riscaldi, & acquisti florido colore, & cominci a sudare; il che quando farà bisogno mutarsi di panni, & asciutti bene tutte i membri, mettersi gl'altri panni, & se bisogna, starsene vn poco in letto, & quietarsi sino a tanto, che si sarà rihauute le forze. Il tempo poi da fare essercitio è auanti al cibo, espurgati prima gli escrementi del ventre, & della vesica, perche gran danno suole auenire a coloro che ripieni di cibi, si essercitano.*“²²⁶

Následují pasáže označené hvězdičkou, či křížkem, jež pojednávají o mytí nohou v levandulovém roztoku, nevhodnosti mytí rukou po jídle teplou vodou, čištění zubů, které mělo být prováděno pouze dvakrát měsíčně za pomoci vína s povraženým kořenem pryšce (*Tithymalu*),²²⁷ dále zatržené odstavce o prospěšnosti krátkého denního spánku – pokud se člověk například účastnil vigilií,²²⁸ a o správném postupu při koupeli i po ní. Čtenář, patrně Marie Ernestina z Eggenbergu, se dozvěděl, že si měl osušit tělo teplým ručníkem a namazat jej olejem ze sladkých mandlí, heřmánku či kopru, ostříhat si nehty a obrousit chodidla, omývat si dvakrát až třikrát denně ruce a obličej bílým vínem s povraženou snítkou šalvěje. Zatrženy jsou i partie, jež vysvětlují prospěšnost masáží.²²⁹

Spisem souvisejícím s péčí o zdraví, který byl prokazatelně čten, bylo i německé vydání *Herbáře* Pietra Andrey Mattioliho (1501–1578), rodáka ze Sieny, osobního lékaře a chirurga císaře Ferdinanda I.²³⁰ Eggenberský exemplář pocházel z roku 1611,²³¹ Marie Ernestina jej tedy musela opatřit svou značkou dodatečně. Přestože šlo o německojazyčné

²²⁶ Tamtéž, s. 15.

²²⁷ Tamtéž, s. 16-18.

²²⁸ Tamtéž, s. 29.

²²⁹ Tamtéž, s. 39-40.

²³⁰ Mattioli studoval latinu, řečtinu, astronomii, geometrii, filosofii a právo v Padově. Nakonec se rozhodl pro medicínu. Studia dokončil v Perugie. Poté působil v Římě jako lékař v nemocnicích. V roce 1550 byl pozván do Innsbrucku jako osobní lékař a chirurg císaře Ferdinanda I. S působením arciknížete Ferdinanda Tyrolského jako českého místodržitele (1547–1566) byl potom těsně spjat příchod Mattioliho do Čech, kde strávil více než deset let. Více [http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_(Dizionario-Biografico)/) [Přístup 10. 9. 2017]; Miroslava HEJNOVÁ, *Pietro Andrea Mattioli 1501–1578: u příležitosti 500. výročí narození = in occasione del V centenario della nascita*, Praha 2001.

²³¹ Pietro Andrea MATTHIOLI, *Kreutterbuch Deß Hochgelehrten und weitberühmten Herrn D. Petri Andreae Matthioli, jetzt widerumb mit vielen schönen newen Figuren auch nützlichen Artzeneyen und andern guten Stücken*, Franckfurt am Mayn: Nicolao Hoffmann, 1611.

italikum, zaslouží si, aby mu na tomto místě byla věnována alespoň stručná pozornost. Textová zatržení i zkratka NB se totiž objevují výhradně u rostlin, které byly doporučovány při ženských onemocněních a potížích. Explicitní zájem o tento druh informací je potom doložen přímo grafickým označením příslušného textu. Tyto indicie naznačují, že čtenářkou slavného díla byla velmi pravděpodobně právě Marie Ernestina. Některá z řady vydání Mattioliho *Herbáře* patřila od 90. let 16. století k běžnému vybavení českých lékáren.²³²

Není bez zajímavosti, že součástí eggenberské knižní sbírky byl i latinský spis *Tractatus de hospitalibus et de pauperum* z roku 1623, jehož autorem byl Ital Giovanni Battista Savonanza De Cassinetti (?–ca.1627),²³³ Milosrdný bratr Hospitálského řádu svatého Jana z Boha (*Ordo Hospitalarius S. Joannis de Deo*),²³⁴ lékař a převor pražského konventu, jenž měl rozhodující slovo ve věcech organizace zdravotní a sociální péče ve všech dědičných zemích habsburské monarchie. V souvislosti s dříve pojednaným intenzivním zájmem kněžny o záležitosti sociální a zdravotní péče, který se zřetelně projevil ve vydání nové nadační listiny a statut pro českokrumlovský špitál svatého Jošta, se nabízí hypotéza, že o přítomnosti Savonanzova tisku v eggenberské knihovně mohla Marie Ernestina přinejmenším vědět. Do své vlastní knihovny jej však nezahrnula.²³⁵

II. 5 Čtením k zbožnému životu a dobré smrti

Podle francouzského historika Michela Vovella smrt, přibližně mezi lety 1600–1750, doslova zachvátila život, šlo o neodbytnou kolektivní představu prožívání každodenního života s myšlenkou na smrt.²³⁶ Jak bylo pojednáno již v souvislosti s testamentem kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu, šlechtic se připravoval na smrt zodpovědně, navíc hned několika různými způsoby. Patřilo k nim zaopatření svátostmi na smrtelné posteli, řádný pohřeb s dostatečným množstvím zádušních mší, které zaručovaly zesnulému nepřetržitý tok modliteb za jeho duši, včasné sepsání testamentu. Ani tyto prostředky však podle

²³² Petr SVOBODNÝ – Ludmila HLAVÁČKOVÁ. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha 2004, s. 49.

²³³ Giovanni Battista SAVONANZA de Cassinetti, *Tractatus de hospitalibus et de pauperum*, Pragae: ex typographia Pauli Sessii, 1623.

²³⁴ Jde o řád laických bratří zasvěcených službě nemocným, který byl po staletí centrem vzdělanosti v oboru medicíny a ošetrovatelství. Nejstarší řádový konvent severně od Alp byl zřízen ve Valticích, kam přivedl v roce 1605 Milosrdné bratry, včetně Savonanzu de Cassinetti, Karel I. z Liechtensteina. Dostupné z <http://www.milosrdni.cz/mista/valtice/> (přístup 2. 5. 2018).

²³⁵ J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 907.

²³⁶ Michel VOVELLE, *La mort et l'occident de 1300 à nos jours. Précédé de La mort, état des lieux*, Paris 2000, s. 290.

dobového mínění nestačily k dosažení spásy. Příprava na smrt musela začít dříve, podle dobového ideálu byla celoživotní. Jedině tak bylo možné hovořit o tzv. „dobré smrti.“

Téma konce lidské existence bylo rozvíjeno od středověku v příručkách přípravy na smrt. V raném novověku patřily knihy „dobrého umírání“ (*artes moriendi*) k oblíbené náboženské vzdělávací literatuře. Vrcholu dosáhl tento žánr v díle *De praeparatione ad mortem* humanistického filozofa Erasma Rotterdamského z roku 1534, jenž rozvinul motiv ubohosti pozemského života a úlohu smrti jako vítaného vysvobození. Přestože se tato teze stala běžnou součástí argumentace *artes moriendi* i v 17. a 18. století,²³⁷ „pedagogie smrti“ se v barokní době změnila, míra neodbytného myšlení na smrt zesílila. Ke zrodu nového diskurzu o smrti (*discours sur la mort*), kolektivních představ utvářených náboženskou, učeneckou i krásnou literaturou, došlo po tridentském koncilu spolu s katolickou protireformací.

Základy nového paradigmatu přípravy na smrt položila díla některých významných jezuitů, jež byla vydávána opakovaně, navíc v překladech do různých evropských jazyků. Eschatologický literární žánr ovlivňovaly přinejmenším do závěru 18. století zejména spisy *Exercitia Spiritualia* španělského zakladatele řádu Ignáce z Loyoly (1491–1556) z roku 1548,²³⁸ *Aeternitatis Prodromus Siue Mortis Nuntius* od německého jezuita Jeremiáše Drexela (1581–1638) z roku 1628²³⁹ a *De arte bone moriendi libri duo* z roku 1620 italského jezuita a kardinála Roberta Bellarmina (1542–1621).²⁴⁰ Šlo o dílo, na které navázalo mnoho Bellarminových italských následovníků. Zatímco středověké a humanistické knihy *artes moriendi* kladly hlavní důraz na scénu smrtelné postele, barokní literatura poslední okamžiky spíše opomíjela. Zdůrazňovala nutnost přípravy na smrt nejen v období nemoci, nýbrž celoživotně.²⁴¹ Smysly člověka barokní doby navíc jítřila dobová homiletika, jež zdůrazňovala pomíjivost lidského života a posmrtné útrapy. Obdobným způsobem působili ale i zpovědníci specializovaní na doprovázení umírajícího či v 17. století přibývající texty sugestivně a detailně líčící pekelná muka.²⁴²

Ve střední Evropě vyšel německy, polsky a česky například spis *La prigione eterna dell'Inferno (Věčný pekelný žalář)* z roku 1669 italského jezuita Giovanniho Battisty

²³⁷ J. MIKULEC, *Náboženský život*, Praha 2013, s. 216.

²³⁸ *Exercitia Spiritualia S. Ignatii de Loiola*, Romae 1548.

²³⁹ Hieremias DREXELIUS, *Aeternitatis Prodromus Siue Mortis Nuntius, Monachii: Apud Melchiorem Segen et Nicolaum Henricum*, 1628.

²⁴⁰ Robertus BELLARMINUS, *De arte bone moriendi libri duo*, Viterbii 1620.

²⁴¹ M. VOVELLE, *La mort et l'occident*, s. 292.

²⁴² Tamtéž, s. 302-331; T. MALÝ, *Smrt*, s. 107-141.

Manniho (1606–1682). Autor stál postupně v čele jezuitských kolejí v několika italských městech a působil jako zpovědník a kazatel rovněž ve Vídni. Do francouzštiny bylo přeloženo například jeho nejznámější dílo *Quattro massime della christiana filosofia*, v němž se věnoval otázkám věčnosti duše, těla, království nebeského a pekla.²⁴³ O vlivu tohoto spisu svědčí skutečnost, že v letech 1643–1660 vyšlo v sedmadvaceti reedicích, jeho úspěch trval téměř tři století.²⁴⁴ Oporou a zásadní inspirací k vyličení pekla se Mannimu ovšem stalo pojednání *De la diferencia entre lo temporal y lo eterno* (1640) velkého španělského asketického autora, jezuitu Juana Eusebia Nieremberga (1593–1658). Manni v podstatě zprostředkoval myšlenky španělské barokní duchovní literatury středoevropskému čtenáři.²⁴⁵

Součástí eggenberské knižní sbírky bylo velké množství děl duchovní povahy. Jejich významnou složku představovaly právě knihy jezuitských autorů. V italském jazyce jich bylo identifikováno 22,²⁴⁶ z toho 16 děl od šesti italských a jednoho španělského jezuitu patřilo do kněžny osobní knihovny – celkově kněžna vlastnila 28 knih, které byly podle dědického katalogu z let 1719–1721 řazeny pod signaturou C3 („*Andachts büchr*“) do „duchovní literatury“.²⁴⁷ V případě italských jezuitů jde převážně o typickou protireformační produkci z doby života Marie Ernestiny, jejíž autory dnešní literární historie zpravidla opomíjí. Měřeno počtem zastoupených děl, oblíbeným italským jezuitským autorem kněžny mohl být Annibale Leonardelli (1623–1702) původem z Rimini,²⁴⁸ autor ve své době úspěšných morálních děl, od něhož vlastnila 5 titulů. Jeden z nich, *Il Cuore in lite al tribunale della sapienza christiana* z roku 1677,²⁴⁹ opatřila i svým podpisem. Marie Ernestina vlastnila i jeho *La Galleria di Dio aperta*, spis pojednávající o emblémech, které lze vytěžít z Písma Svatého – šlo o tisk, který spadl spíše do naučné literatury. Ostatně výmluvným dokladem barokního zaujetí pro symbolický výklad světa bylo i dílo *De' simboli trasportati al morale* od historika Tovaryšstva Ježíšova původem z Ferrary Daniella Bartoliho (1608–1685), pozoruhodné

²⁴³ Giovanni Battista MANNI, *Considerations sur l'éternité. Dixième édition*, Lyon: Pierre Vialon, 1743.

²⁴⁴ Alena WILDOVÁ TOSI, *Barokní představa pekla očima tří jezuitů v Čechách, Itálii a Španělsku*, in: Vilém Herold – Jaroslav Pánek (edd.), *Baroko v Itálii – baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem*, Praha 2003, s. 479–503, zde s. 480.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 501.

²⁴⁶ J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, Katalog italik.

²⁴⁷ Srov. Katalog.

²⁴⁸ https://it.wikipedia.org/wiki/Annibale_Leonardelli (přístup 25. 11. 2018).

²⁴⁹ Srov. Katalog.

osobnosti italského 17. století,²⁵⁰ považovaného dnes italskou literární historií za nejvýznamnějšího jezuitského literáta své doby vůbec.²⁵¹ Bartoliho spis je rovněž opatřen supralibros ME.²⁵²

Čtyři díla v kněžnině sbírce napsala nepochybná literární hvězda, jíž byl jezuita Paolo Segneri (1624–1694), dnes považovaný za předního zástupce kázání jako svébytného žánru barokní literatury.²⁵³ Proslul nejen jako náboženský spisovatel, ale i jako neúnavný kazatel – v letech 1665–1692 kázal osm měsíců v roce v městech i vesnicích v oblasti střední a severní Itálie. Působil i jako profesor literatury na Collegio Romano.²⁵⁴ Kněžna sice nevlastnila Segneriho nejslavnější dílo *Quaresimale*, sbírku postních kázání z roku 1679,²⁵⁵ s psychologickou pronikavostí, rétorickou brilantností a instruktivností, jež byly vysoce ceněny na jeho kázáních,²⁵⁶ se však mohla seznámit v díle *Panegirici sacri* (Svaté chvály), jehož exemplář z roku 1687 měla ve své sbírce.²⁵⁷ Supralibros ME označila ale i Segneriho morální a asketické dílo *L' incredulo senza scusa* z roku 1698 či spis pro ctitele Panny Marie, k nimž sama zcela jistě patřila, *Il Divoto di Maria Vergine* (1678).²⁵⁸

Mezi italskojazyčnými jezuitiky řazenými podle barokního katalogu do duchovní literatury a označenými supralibros kněžny se objevil i spis *La Scuola della verita aperta a' principi*²⁵⁹ z roku 1655 od italského jezuitu Luigiho Giuglarise (1607–1653). Kniha byla patrně čtena, jelikož její titulní list obsahuje špatně čitelné přípisky perem: „*ad usum b. ??? A S Antonio ??? 1673 Con Licens*”. Ve skutečnosti nešlo o dílo duchovní povahy, nýbrž o politické pojednání (*trattato politico*), jež Giuglaris napsal v prostředí turínského dvora pro mladého vévodu Karla Emanuela II. Savojského (1634–1675), jehož byl vychovatelem.²⁶⁰ Traktát byl poprvé publikován roku 1650 v Turíně a zaznamenal

²⁵⁰ Srov. J. PELÁN, *Kněžní sbírka italik*, s. 130. Bartoli působil rovněž jako kazatel. Jeho kázání se bohužel nedochovala, byla zničena při ztroskotání lodi v lednu 1646, když Bartoli cestoval z Neapole do Palerma. Samotný autor se zachránil, doplavil na ostrov Capri. Srov. [http://www.treccani.it/enciclopedia/daniello-bartoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/daniello-bartoli_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 26. 11.).

²⁵¹ Srov. G. FERRONI, *Profilo storico*, s. 415. Ze starší literatury N. SAPEGNO, *Compendio*, s. 317-319.

²⁵² Srov. Katalog.

²⁵³ J. PELÁN a kol, *Slovník*, s. 46; N. SAPEGNO, *Compendio*, s. 323.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 652.

²⁵⁵ <http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-segneri/> (přístup 25. 11. 2018).

²⁵⁶ J. RADIMSKÁ, *Ve znamení*, s. 135.

²⁵⁷ Srov. Katalog.

²⁵⁸ Srov. Katalog.

²⁵⁹ Srov. Katalog.

²⁶⁰ [http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-giuglaris_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-giuglaris_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 25. 11. 2018).

značný, takřka celoevropský úspěch – v průběhu 17. století vyšel sedmkrát, rovněž v portugalštině a francouzštině, roku 1802 byl přeložen dokonce do polštiny. Jedním z důvodů velkého zájmu, který vyvolal, byla autorova polemika s Machiavellim.²⁶¹

Pro srovnání, ve francouzském jazyce bylo rozpoznáno celkem 61 jezuitik, i v tomto případě naprostá většina, rovných dvaapadesát, nese supralibros kněžny.²⁶² Našli bychom mezi nimi i tři spisy zmíněného Španěla Nieremberga: *L'aimable mère de Jésus*²⁶³, *Réflexions prudentes*²⁶⁴ a *La vie intérieure en pratique et en conseils*²⁶⁵. Tyto knihy Marii Ernestině prokazatelně patřily, jsou opatřeny jejími zlacenými supralibros. Výše uvedené Nierembergovo dílo *De la diferencia* vlastnili Eggenbergové hned ve dvou vydáních, italském opatřeném supralibros Marie Ernestiny²⁶⁶ a německém ozdobeném eggenberským erbem.²⁶⁷

Mezi jezuitskými spisy ve francouzštině se objevila i díla přímo ze žánru *artes moriendi*: spis *La bonne mort* italského jezuita Giulia Cesara Recupita (1581–1647) přeložený z italštiny v roce 1662²⁶⁸ a novodobější titul *Préparation à la mort*²⁶⁹ francouzského jezuita Jeana Crassetta (1618–1692). Obě knihy opatřila Marie Ernestina svým zlaceným supralibros, Recupitův spis byl ovšem patrně majetkem eggenberského hofmistra Franze Bocqueta.²⁷⁰ Byl rozdělen do tří tematických částí, v nichž se autor

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² J. RADIMSKÁ, *Jezuitská literatura ve francouzském jazyce dochovaná v eggenberské knižní sbírce*, Miscellanea 15, Praha 1998, s. 294-345.

²⁶³ Juan Eusebio NIEREMBERG, *L'aimable mère de Jésus. Traite ' Contenant les divers motifs qui peuvent nous inspirer du respect, de la devotion & de l'amour pour la tressainte Vierge*, Amiens 1671.

²⁶⁴ TÝŽ, *Réflexions prudentes. Pensées morales. Maximes stoiciennes*, Amsterdam 1671.

²⁶⁵ TÝŽ, *La vie intérieure en pratique et en conseils*, Cologne 1683.

²⁶⁶ TÝŽ, *De la Diferencia entre lo temporal y eterno / La Differenza fra il temporale, e l'eterno*, Venetia 1668.

²⁶⁷ TÝŽ, *Waagschale Der Zeit und Ewigkeit. Oder: Der Unterscheid zwischen dem Zeitlichen und Ewigen*, Würzburg 1695.

²⁶⁸ Giulio Cesare RECUPITO, *La bonne mort, et les moyens de se la procurer, pour estre eternellement bien – heureux*, Paris 1662.

²⁶⁹ Jean CRASSET, *Préparation à la mort*, Brusselle 1694. Srov. J. RADIMSKÁ, *Knihovna šlechtičny*, s. 170.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 300. S Franzem Bocquetem se setkáváme poprvé v padesátých letech 17. století ve Štýrském Hradci, kde působil ve službách kněžny Anny Marie z Eggenbergu (1609–1680), matky Jana Kristiána a budoucí tchyně Marie Ernestiny. Od roku 1655 vedl účetnictví obou eggenberských princů, čtrnáctiletého Jana Kristiána a jedenáctiletého Jana Seyfrieda. V létě 1662 odcestoval ze Štýrského Hradce do Milána, aby se připojil k oběma princům na jejich kavalírské cestě a nahradil jejich dosavadní hofmistra Arnolda Goddina. Srov. Václav BOK – Anna KUBÍKOVÁ (edd.), *Bericht über die Reise Johann Christians und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660–1663: eine kommentierte Edition*, České Budějovice 2012, s. 21-22. Hofmistrem obou princů byl Bocquet až do roku 1665, kdy se Jan Kristián z Eggenbergu stal vládnoucím knížetem. Když přesídlil téhož roku do Českého Krumlova, přivedl s sebou část štýrského dvora, včetně Bocqueta. Ten vykonával od počátku a patrně až do přelomu března a dubna 1666 úřad hofmistra a zastával tak vrchní dohled nad

postupně zabýval způsoby, jak dosáhnout „dobré smrti“ (*Industrie da farsi in vita per sortire una buona morte*), jak si počínat v nemoci (*Industrie da farsi nella malattia*), jak se zachovat v okamžiku smrti (*Industrie da farsi nell'articolo della morte*).²⁷¹ Franz Bocquet příručku velmi pravděpodobně četl. Ve svém testamentu se totiž ztotožnil s barvitým souslovím „*pozemský červ*“,²⁷² kterého užíval i Recupito, mimo jiné v modlitbě k andělu strážnému: „*Au Saint Ange gardien. Mon Saint Ange gardien, ie vous remercie de toute mon affection du soin que vous avez voulu prendre de me garder, bien que ie ne sois qu'un petit ver de terre & miserable pecheur.*“²⁷³ Z hlediska Bocquetova duchovního života, jež nepochybně zahrnoval přípravu na smrt, je však třeba zmínit, že měl ve zjevné oblibě františkánskou spiritualitu. Vlastnil šest titulů od soudobého kapucínského autora Yvese de Paris (1590–1678), vlivného představitele francouzské duchovní literatury 17. století.²⁷⁴

Další z autorů zastoupených v eggenberské knižní kolekci, Jean Crasset, rodák z Dieppe ve Francii, vstoupil do jezuitského řádu v roce 1638 a stal se úspěšným pařížským kazatelem a autorem mnoha asketických spisů, k tomu i oblíbeným zpovědníkem u lůžka umírajících. Meditací o smrti se zabýval ustavičně. Na toto téma vydal řadu příruček. Mezi autory *artes moriendi* vynikal bohatou slovní zásobou i čistotou myšlenek. Smrt pojímal jako útěšnou a žádoucí událost v životě každého křesťana, která zbavuje člověka schopnosti hřešit i vší bídy pozemského bytí.²⁷⁵ Crasset mohl být oblíbeným autorem Marie Ernestiny, vlastnila totiž jeho spis křesťanských úvah a meditací *Considérations ou méditations chrestiennes*²⁷⁶ ve francouzském originále i německém překladu (*Christliche Betrachtungen*),²⁷⁷ a především knihu *Der Christliche Tod* z roku 1715, jež

českokrumlovským eggenberským dvorem. Srov. A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 126; Markéta KORYCHOVÁ, *Personální složení dvora Jana Kristiána z Eggenberku a jeho manželky Marie Arnoštky v Českém Krumlově mezi léty 1665–1719*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 30-51, zde s. 38.

²⁷¹ Giulio Cesare RECUPITO, *Industrie per fare una buona morte*. Operetta del P. Giulio Cesare Recupito, della Compagnia di Giesu, Napoli 1651.

²⁷² „*alß großer Sünder Ich, Undt ein armseelige Creatur, Undt Erdt wurm bin.*“ Srov. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Fond Velkostatek Český Krumlov, signatura 3S γ No. 2 c, testament Franze Bocqueta.

²⁷³ Giulio Cesare RECUPITO, *La bonne mort, et les moyens de se la procurer, pour estre etternelement bien – heureux*, Lyon 1676, b. s.

²⁷⁴ Jitka RADIMSKÁ, *Yves de Paris a eggenberská zámecká knihovna v Českém Krumlově*, Miscellanea 14, 1997, s. 57-73. Franz Bocquet byl pravděpodobně sečtělý muž. Vlastnil knižní sbírku, jež čítala 21 francouzsky psaných titulů převážně z oblasti religiозní a naučné literatury. Více TÁŽ, *Les livres*, v tisku.

²⁷⁵ Alfonso M. DI NOLA, *La nera signora. Antropologia della morte e del lutto*, Roma 2006, s. 96-98.

²⁷⁶ Jean CRASSET, *Considérations ou méditations chrestiennes sur les plus importantes véritez de l'Evangile pour l'entretien de l'ame*, Bruxelles 1696.

²⁷⁷ TÝŽ, *Christliche Betrachtungen, Auff alle Tag deß Jahrs hindurch mit den Evangeliis aller Sonntägen. In drey Theil beschrieben, Erstlich in Frantzösischer Sprach*, München 1696.

vyšla poměrně krátce před kněžniným úmrtím a připravovala nemocné na „příjemnou, sladkou, zbožnou a něžnou“ smrt.²⁷⁸ Ve stejné době se mohla Marie Ernestina věnovat i četbě německé příručky připravující na smrt prostřednictvím osmidenního duchovního cvičení *Die Glückseligkeit Des Christlichen Todes* francouzského autora Coismarta z roku 1716, jež byla rovněž opatřena jejím supralibros.²⁷⁹

Supralibros eggenberské kněžny neslo i německé vydání díla výše zmíněného tvůrce potridentského diskurzu o smrti, kardinála Roberta Bellarmina, *Kurtzer Inhalt Christlicher Lehre*²⁸⁰. Marie Ernestina vlastnila i několikere vydání statut Řádu hvězdového kříže (*Sternkreuzorden*), nejvyššího rakouského světského ženského řádu založeného roku 1668 císařovnou-vdovou Eleonorou Gonzagovou,²⁸¹ od Giovanniho Battisty Manniho²⁸². Označené pasáže o účtě ke svatému Kříži dokládají, že Manniho četla.²⁸³ Vlastnictví několika exemplářů řádových statut navíc naznačuje, že Marie Ernestina byla členkou tohoto elitního spolku.²⁸⁴

Z tradičních spisů určených k přípravě na smrt se v italské knihovně Marie Ernestiny nacházelo soudobé vydání nadčasové knihy augustiniánského mnicha pozdního středověku Tomáše Kempenského *Čtyři knihy o následování Krista (De imitatione Christi)* z roku 1667,²⁸⁵ jež se těšilo čtenářské oblibě do pozdního 19. století.²⁸⁶

²⁷⁸ TÝŽ, *Der Christliche Tod, Oder R. P. Johann Crassets, Soc. Jesu, Kranken-Buch, Bestehend in einer Christlichen Unterweisung zu einem angenehmen, süßen, frommen und sanfften Tod, In Französicher Sprach beschrieben*, Regensburg 1715.

²⁷⁹ COISMART, *Die Glückseligkeit Des Christlichen Todes. Oder Acht-Tätige Andachts-Ubung Glücklich zu Sterben*, Wien 1716.

²⁸⁰ Roberto Francesco Romolo BELLARMINO, *Kurtzer Inhalt Christlicher Lehre*, Prag 1687.

²⁸¹ Více k okolnostem založení a významu řádu K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 215-217.

²⁸² Giovanni Battista, *Hoch-Adeliche Und Gottseelige Versammlung Von Stern-Creutz genandt*, Wien 1671.

²⁸³ J. RADIMSKÁ a kol., *Ve znamení*, s. 704-705.

²⁸⁴ A. KUBÍKOVÁ, *Eggenberkové*, s. 140.

²⁸⁵ Srov. Katalog.

²⁸⁶ Kempenského spis vycházel v Čechách od konce 15. století. Množství nových vydání se dočkal ještě v 19. století. Lze uvést např. *Tomáše Kempenského Zlatá Kniha o Následování Krysta Pána: dle pražského vydání od roku 1698; s připomenými Modlitbami ranními, večerními, gakož y s pobožností ke mssi swaté, ke zpověďj, a ke swatému přigjmánj/od Alexandra knjžete Hohenlohe; přeloženjm Antonjna Stránského*, Hradec Králové 1823. Německé vydání Kempenského spisu z roku 1871 se nacházelo rovněž ve schwarzenberské knihovně na zámku Hluboká. Opotřebovaný stav knihy naznačuje, že byla čtena. Srov. Thomas von KEMPEN, *Vier Bücher von der Nachfolge Christi mit original Zeichnungen von Joseph Ritter von Führich in Holzschnitt aussgeführt von Kaspar Wertel*, Leipzig 1871.

III. Italské knihy Marie Ernestiny

Tisky uvedené v tomto katalogu pocházejí ze souboru jazykových italik eggenberské knižní sbírky umístěné na zámku v Českém Krumlově. Jde o díla psaná v italském jazyce od italských autorů, či o spisy, jež byly do italštiny přeloženy z jiných jazyků. Rozhodujícím kritériem výběru v rámci jazykových italik byl údaj o vlastnictví knih – do soupisu byly zařazeny pouze tisky opatřené knižním supralibros „ME“ Marie Ernestiny z Eggenbergu. Předložený soupis tak představuje kněžninu „italskou knihovnu“.

Katalog obsahuje 197 záznamů, je řazen abecedně podle příjmení autora, které je vyznačeno velkými písmeny – anonymní díla jsou uvedena abecedně pod názvem. Následuje krácený název díla psaný kurzívou, rok a místo vydání. Dále je uvedena původní barokní eggenberská signatura, která se dochovala ve formě štítků na hřbetech jednotlivých knih a odkazuje k přibližnému tématu daného díla. Podle dědického katalogu z let 1719–1721 byly italské knihy řazeny (pod signaturou „C“) do tematických okruhů: C1 – *Weltliche Geschichten* (světské dějiny), C2 – *geistliche Historien* (církevní dějiny), C3 – *Andachts büchr* (duchovní literatura), C4 – *Romans* (romány), C5 – *Moral und Politische* (morálka a politika), C6 – *Poëtae und Comöedien* (poezie a komedie), C7 – *Untrschidlich* (rozličné).

Kromě barokní signatury je uvedena rovněž novodobá signatura českokrumlovské zámecké knihovny, pod níž lze dílo objednat. Uvedené je i pořadové číslo, pod kterým dané tituly figurují v *Soupisu jazykově italských tisků eggenberské knižní sbírky publikovaném v knize Ve znamení havranů. Knižní sbírka rodiny Eggenbergů na zámku v Českém Krumlově* – tam jsou k dispozici kompletní informace zahrnující další autorskou odpovědnost (zejména jméno překladatele), nakladatelské údaje, fyzický popis knih, odkaz na bibliografickou literaturu a elektronické zdroje evidující výskyt konkrétního tisku v domácích či zahraničních knihovnách.

Katalog jazykově italských tisků Marie Ernestiny podle autora

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
135	AGOSTI, Leonardo	<i>Il Consiglier di pace</i>	1659	Venezia	C 5 104	27 C 5753
139	ALBANI, Angelo	<i>Innamoramento di due fedelissimi amanti Parigi, e Vienna</i>	1679	Venezia	C 6 182	26 E 5552
145	ALESSIO, Bernardino	<i>Vita della serenissima infanta Maria di Sauoia diuisa in tre giornate di pellegrinaggio narrata, ...</i>	1663	Milano	C 1 93	46 K 8605
164	APULEIUS, Vizani, Pompeo	<i>L' Asino d'oro</i>	1665	Venezia	C 6 88	30 D 6455
167	ARIOSTO, Lodovico	<i>Orlando furioso</i>	1573	Venezia	C 6 2	21 H 4504
173	ASTOLFI, Giovanni Felice	<i>Thesoro della dottrina di Christo nost. Signore ...</i>	1685	Venezia	C 3 15	30 D 6445
192	BARTOLI, Daniello, S. I.	<i>La Ricreatione del savio in discorso. Con la natura, e con Dio.</i>	1663	Venezia	C 5 66	26 C 5473
191	BARTOLI, Daniello, S. I.	<i>De' simboli trasportati al morale</i>	1677	Venezia	C 5 55	26 C 5469
196	BENAGLIA, Giovanni	<i>Relatione del viaggio fatto a Costantinopoli, e ritorno in Germania, dell'illustrissimo Signor conte Alberto Caprara, gentiluomo della camera dell'Imperatore ...</i>	1685	Venezia	C 1 88	39 A 7250
198	BENTIVOGLIO, Ercole	<i>Il Geloso comedia</i>	1560	Venezia	C 6 195	25 A 5209
201	BENTIVOGLIO, Guido	<i>Opere</i>	1645	Parigi	C 1 2	35 L 6829
202	BERNI, Francesco	<i>Dell'Accademia</i>	1672	Ferrara	C 5 93	27 D 575
210	BISACCIONI, Maiolino	<i>Historia delle guerre ciuili di questi vltimi tempi</i>	1653	Bologna	C 1 3	25 I 539
216	BOCCACCIO, Giovanni	<i>Il Decameron</i>	1638	Venezia	C 5 13	22 E 4756
219	BOCCALINI, Traiano	<i>Pietra del paragone politico</i>	1664	Amsterdam	C 5 114	82 B 16129
218	BOCCALINI, Traiano	<i>De' ragguagli di Parnaso</i>	1669	Amsterdam	C 5 109	44 A 8137

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
217	BOCCALINI, Traiano	<i>La Bilancia politica di tutte le opere</i>	1678	Ginevra	C 5 9	57 J 10657
221	BOISROBERT, François	<i>Accidenti heroici, & amorosi</i>	1676	Bologna Venezia	C 5 71	26 E 5523
224	BONGARS, Jacques	<i>Lettere del Signor Giacomo Bongars, ambasciadore a diverse corti di ...</i>	1694	Dresda	C 7 12	23 C 4971
228	BONINI, Filippo Maria	<i>Vita della contessa Margarita di Montecuculo nata de'prencipi di Ditreichstain</i>	1677	Vienna	C 1 34	22 D 4700
227	BONINI, Filippo Maria	<i>Il Teuere incatenato ouero L'arte di frenar l'acque correnti alla Santita di N.S. papa Alessandro VII</i>	1663	Roma	C 2 4	40 J 7549
226	BONINI, Filippo Maria	<i>Il Ciro politico</i>	1668	Venezia	C 5 21	22 F 4776
238	BOTTI, Paolo	<i>La Donna di poche parole</i>	1661	Padova	C 5 64	25 A 5211
248	BRANCHI, Giacinto	<i>La Giuditta trionfante poema eroico</i>	1642	Verona	C 6 53	22 D 4718
249	BRANCHI, Girolamo	<i>Dell'istoria austriaca</i>	1688	Vienna	C 1 53	9 J 1833
254	BRUSONI, Girolamo	<i>Le Curiosissime nouelle amoroze</i>	1663	Venezia	C 4 5	25 D 5310
262	CAMBREZ, Luigi	<i>Il Destino amoroso</i>	1668	Venezia	C 4 6	25 D 5306
271	CAPOCCI CUCCINI, Francesco	<i>Agrippina minore, e mutatione dell'imperio de' primieri Cesari</i>	1647	Venezia	C 1 29	22 E 4728
275	CAPRARA, Alberto	<i>Insegnamenti del viuere</i>	1672	Bologna	C 5 82	24 F 5147
274	CAPRARA, Alberto	<i>Il Disinganno ouero Il Pastore della notte felice dallo spagnuolo nell'italiano</i>	ca 1680	Linz	C 3 42	26 B 5462
277	CARDUCCI, Ottavio	<i>Caratteri delle virtù e de' vitii. Trasportati da lingua straniera nell'italiana.</i>	1628	Venezia	C 3 55	40 A 7450
281	CASTELLI, Nicolò	<i>Il Pastor infido pastorale. Pastorale dedicate all ... Federico III e Carlotta Sofia di Brandenburgo.</i>	1696	Lipsia	C 6 98	25 D 5313

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
282	CASTELLI, Paolo	<i>Otii poetici</i>	1673	Vienna	C 6 44	22 E 4732
294	CEVOLI, Nicolo	<i>Naturale enciclopedia, morale, e politica per vivere felice nel mondo</i>	1677	Vienna	C 5 49	27 C 5744
300	CICOGNA, Michele	<i>Fiamme d'amor diuino dell'anima desiderosa di fare tutto il bene, e d'impedire tutto il male. Opera fruttuosa ... Data in luce</i>	1683	Venezia	C 3 59	11 A 2197
324	COMAZZI, Giovanni Battista	<i>La Morale dei principi osservata nell'istoria di tutti gl'imperadori che regnarono in Roma</i>	1706	Vienna	C 5 99	27 D 5766
325	COMAZZI, Giovanni Battista	<i>Politica e religione trovate insieme nella persona, parole, ed' azioni di Giesu Cristo, secondo l'evangelio di San Gioanni</i>	1706–1707	Nicopoli	C 3 17	26 F 5556
326	CONESTAGGIO, Girolamo	<i>Dell' Vnione del regno di Portogallo alla corona di Castiglia</i>	1616	Milano	C 1 65	30 F 6485
327	CONSONIO, Michele	<i>Chi ama sperì, e chi ha tempo ha vita. Comedia, rappresentata Alle ... di Leopoldo, e Margarita. da suoi paggi nel Carnevale dell'Anno MDCLXXIII.</i>	1673	Vienna	C 6 41	9 J 1832
332	–	<i>La Corona di spine cangiata in corona di trionfo. Rappresentatione sacra al sepolcro di Christo. Nella cesarea cappella ... dell'Imperatrice Eleonora, la sera del giovedì santo dell'anno MDCLXXV.</i>	1675	Vienna	C 6 43	23 F 5017/8
337	COSTO, Tommaso	<i>Il Piaceuolissimo fuggilozio</i>	1655	Venezia	C 5 73	26 E 5542
340	CROCE, Giulio Cesare	<i>Astutie sottilissime di Bertoldo doue si scorge vn villano accorto, e sagace, il quale doppo varij, e strani accidenti a lui intrauenuti, alla fine</i>	1636	Treviso	C 6 118	25 D 5294

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
		<i>per il suo raro, & acuto ingegno vien fatto huomo di corte, e regio consigliere.</i>				
351	DAVILA, Enrico Caterino	<i>Historia delle guerre ciuili di Francia</i>	1670	Venezia	C 1 45	52 J 9495
355	DE ROGATIS, Bartolomeo	<i>Historia della perdita, e riacquisto della Spagna occupata da Mori</i>	1676, 1675	Bologna	C 1 92	46 A 8495
353	–	<i>Della famosissima Compagnia della Lesina dialogo</i>	1647	Venezia	C 7 32	27 C 5738
366	–	<i>Discorso aristocratico sopra il gouerno de Signori Venetiani, come si portano con Dio, con sudditi, e con prencipi.</i>	1670	Venezia	C 5 113	40 A 7458
390	DONZELLI, Giuseppe	<i>Teatro farmaceutico dogmatico, e spagirico</i>	1681	Venezia	C 5 10	40 J 7553
392	DRAGHI, Antonio	<i>Vero amor fà soave ogni fatica. Introduzione ad un nobilissimo ballo di dodici dame Etiope et alle stesse.</i>	1667	Vienna	C 6 36	23 F 5006
391	DRAGHI, Antonio	<i>La Galatea fauola pastorale per musica, rappresentata per comando ... dell'Imperatore ...</i>	1667	Vienna	C 6 36	23 F 5006/1
197	DRAGHI, Antonio	<i>Benche vinto, vince amore. O il PRomateo.</i>	1669	Vienna	C 6 36	23 F 5006/2
394	DRALLI, Carlo Andrea, S. I.	<i>La Trasformatione dell'huomo o sia Mezzo efficacissimo per la riforma dell'huomo interiore proposto all'anime diuote</i>	1676	Milano	C 3 3	25 I 5396
396	DURANTE, Castore	<i>Il tesoro della sanita</i>	1668	Venezia	C 7 8	23 A 4930
395	DURANTE, Castore	<i>Herbario nuovo</i>	1683	Venezia	C 7 1	21 L 4575
399	EHRENREICH, Graf von Abensberg–Traun, Otto	<i>Idea de'nobili nelle gesta</i>	ca 1705	S. l.	C 1 76	55 B 10053

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
400	–	<i>Epitaffii sopra il sepolcro di Cristo. Rappresentazione sacra nella Cesarea Capella dell'Imperatrice Eleonora sera giovedì santo dall'anno MDCLXXI</i>	1671	Vienna	C 6 43	23 F 5017/1
405	FARET, Nicolas	<i>L'Arte di piacere alla corte</i>	1662	Bologna	C 5 53	9 B 1675
413	FICIENI, Aloigi	<i>Oratorio di S. Agata. Cantato nella cesarea capella ... dell'Imperatrice Leonora l'anno 1675</i>	1675	Vienna	C 6 43	23 F 5017/5
419	FIGLIOLI, Giacomo	<i>Detti, e fatti memorabili del senato, e patritij veneti</i>	1672	Venezia	C 5 29	40 J 7533
436	FRUGONI, Francesco Fluvio	<i>Del cane di Diogene, opera massima</i>	1687	Venezia	C 5 37	82 A 16113
437	FRUGONI, Francesco Fluvio	<i>Del cane di Diogene</i>	1687	Venezia	C 5 37	84 A 16212
439	FRUGONI, Francesco Fulvio	<i>L' Heroina intrepida</i>	1673	Venezia	C 1 90	41 A 7608
438	FRUGONI, Francesco Fulvio	<i>L' Heroina intrepida, ouero La duchessa di Valentinese. Historia curiosissima del nostro secolo</i>	1673	Venezia	C 1 90	42 A 7846
447	GARCIA, Carlos	<i>Antipatia de los Franceses y Españoles Antipatia de' Francesi e Spagnuoli. Opera piaceuole, e curiosa</i>	1660	Venezia	C 5 111	28 B 5930
452	GENTILE RICCIO, Pietro Girolamo	<i>Della filosofia di amore</i>	1618	Venezia	C 5 39	30 D 6441
348	GIASONI, Giberto Nano	<i>La Dama d'onore</i>	1671	Venezia	C 5 72	26 E 5530
460	GIOVANNINI, Pier Benedetto	<i>La Vita religiosa nello stato secolare, overo Modo di viuere religiosamente, anco per le dame stabilite nel secolo, proposto con iscritture e dottrine predicabili ...</i>	1691	Urbino	C 2 10	22 E 4742
462	GIUGLARIS, Luigi S. I.	<i>La Scuola della verita aperta a' prencipi</i>	1655	Bologna	C 3 47	29 B 6152

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
463	GIUSEPPE DA COMO	<i>Quaresimale</i>	1665	Venezia	C 2 6	40 J 7551
466	GIUSTINIANI, Bernardo	<i>Historie cronologiche della vera origine di tutti gl'ordini equestri, e religioni cavalleresche, consagrate alla Sacra Maesta cattolica di D. Carlo II. monarca delle Spagne etc.</i>	1672	Venezia	C 1 11	20 H 4155
465	GIUSTINIANI, Bernardo	<i>Historia generale della monarchia spagnuola antica, e moderna. Guerre, mutazioni, e auuenimenti piu memorabili ...</i>	1674	Venezia	C 1 10	20 H 4152
486	GUALDO PRIORATO, Galeazzo	<i>Historia delle guerre di Ferdinando II e Ferdinando III imperatori e del re Filippo IV di Spagna. ...</i>	1640	Venezia	C 1 51	20 G 4120
488	GUALDO PRIORATO, Galeazzo	<i>Historia del ministerio del cardinale Giulio Mazarino, primo ministro della corona di Francia</i>	1669	Amsterdam	C 1 91	43 A 8009
487	GUALDO PRIORATO, Galeazzo	<i>Historia del ministerio cardinale Giulio Mazarino ...</i>	1669	Amsterdam	C 1 91	55 A 10008
491	GUALDO PRIORATO, Galeazzo	<i>L' Uomo chiamato alla memoria di se stesso, e della morte. Memento homo qui puluis es, & in puluerem reuerteris</i>	1671	Vienna	C 3 13	9 I 1818
495	GUARINI, Alessandro	<i>Lettere</i>	1611	Ferrara	C 7 11	23 F 5000
498	GUARINI, Battista	<i>Il Pastor fido</i>	1659	Leida	C 6 178	29 A 6118
499	GUARINI, Battista	<i>Il Pastor fido con le Rime</i>	1663	Amsterdam	C 6 178	26 A 5444
502	GUEVARA, Antonio de	<i>Lettere Libro primo (Libro secondo) delle lettere</i>	1549	Venezia	C 3 57	27 D 5784
508	HORST, Hermann	<i>Virtu d'Anna Eleonora Imperatrice</i>	1656	Vienna	C 1 8	41 A 7604
665	–	<i>Il Non plus ultra di tutte le scienze ricchezze honori, e dilette del mondo con</i>	1677	Venezia	C 3 20	26 D 5508

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
		<i>l'aggiunta della via sicura del Paradiso, & altre varie curiosita ...</i>				
513	–	<i>Istruzione per fare con frutto la devotione de'dieci venerdi ad honore di S. Francesco Saverio, Apostolo dell'Indie</i>	ca. 1675	Parma, Siena, Vienna	C 3 56	22 A 4588
516	LA CALPRENÈDE, Gautier de Costes seigneur de	<i>Della Cassandra</i>	1652	Venezia	C 4 9	52 A 9406
518	LA CALPRENÈDE, Gautier de Costes seigneur de	<i>La Cleopatra. Volume secondo</i>	1662	Venezia	C 4 12	25 C 5280
517	LA CALPRENÈDE, Gautier de Costes seigneur de	<i>La Cleopatra. Volume primo, terzo, quarto</i>	1662-1667	Venezia	C 4 12	25 C 5276
519	LA CALPRENÈDE, Gautier de Costes seigneur de	<i>La Cleopatra. Volume sesto, settimo, ottavo</i>	1663-1665	Venezia	C 4 12	26 E 5521
515	LA CALPRENÈDE, Gautier de Costes seigneur de	<i>La Cassandra. Tre volumi</i>	1651-1652	Venezia	C 4 9	39 A 7262
522	LANA TERZI, Francesco	<i>Prodromo, ouero saggio di alcune inuentioni nuoue premesso all'arte maestra</i>	1670	Brescia	C 5 5	21 I 4530
530	LENGUEGLIA, Giovanni Agostino	<i>Le Sere dell'Adda</i>	1669	Venezia	C 4 14	25 B 5242
532	LEONARDELLI, Annibale, S. I.	<i>Il Cuore in lite al tribunale della sapienza christiana, conteso dalla vita temporale, e dalla vita eterna, adombrato nel celebre giudicio di Salomone</i>	1677	Bologna	C 3 52	25 E 5333
533	LEONARDELLI, Annibale, S. I.	<i>Il Giudicio di Salomone. ...</i>	1677	Bologna	C 3 37	30 C 6432
531	LEONARDELLI, Annibale, S. I.	<i>Il Costume e l'impegno, due antichi insidiatori dell'anima ...</i>	1689	Venezia	C 3 16	24 C 5106

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
535	LEONARDELLI, Annibale, S. I.	<i>L'Occhio in pena offeso da gli sconcerti nel vivere umano</i>	1697	Bologna	C 3 21	26 D 5514
534	LEONARDELLI, Annibale, S. I.	<i>La Galleria di Dio aperta nell'apparato di sacri emblemi proposti dalla divina Scrittura in ammaestramento della vita ecclesiastica e secolare</i>	1700	Bologna	C 3 23	27 C 5743
540	LETI, Gregorio	<i>L'Ambasciata di Romolo a' Romani</i>	1676	Colonia [= Ginevra ?]	C 1 59	26 C 5490
544	LETI, Gregorio	<i>Vita del catolico re' Filippo II.</i>	1679	Coligni [= Ginevra ?]	C 1 26	39 H 7344
541	LETI, Gregorio	<i>Il Teatro brittanico o vero historia della Grande Brettagna. Dello stato antico, e presente, ...</i>	1684	Amsterd am	C 1 56	25 G 5375
546	LETI, Gregorio	<i>Vita di Sisto V. pontefice Romano</i>	1686	Amsterd am	C 1 38	55 B 10059
539	LETI, Gregorio	<i>Ritratti historici, ovvero, Historia dell'Imperio Romano in Germania</i>	1689	Amsterd am	C 1 55	6 F 1111
542	LETI, Gregorio	<i>Teatro Belgico, o vero ritratti historici, chronologici, politici, e geografici, delle sette Provincie Unite</i>	1690	Amsterd am	C 1 6	46 K 8604
543	LETI, Gregorio	<i>Teatro gallico, o vero, La monarchia della real casa di Borbone in Francia, sotto i regni di Henrico IV., Luigi XIII. e Luigi XIV.</i>	1691	Amsterd am	C 1 8	46 K 8607
538	LETI, Gregorio	<i>Historia, e memorie recondite sopra alla vita di Oliviero Cromvele, detto il Tiranno senza vizi, il prencipe senza vertu</i>	1692	Amsterd am	C 1 55	43 A 8043
547	LETI, Gregorio	<i>Vita di don Pietro Giron, duca d'Ossuna, vicere di Napoli, e di Sicilia, sotto il regno di Filippo terzo</i>	1699	Amsterd am	C 1 58	26 G 5582

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
548	LETI, Gregorio	<i>Vita dell'invittissimo imperadore Carlo V. austriaco ...</i>	1700	Amsterdam	C 1 57	25 G 5380
545	LETI, Gregorio	<i>Vita dell'invittissimo imperadore Carlo V. Austriaco</i>	1700	Amsterdam	C 1 57	26 G 5573
549	LINDA, Luca de	<i>Le Descrittioni vniuersali et particolari del mondo, & delle republiche</i>	1640	Venezia	C 1 17	22 G 4812
564	LOREDANO, Giovanni Francesco	<i>Scherzi geniali</i>	1667	Padova	C 5 92	25 E 5329
565	LOREDANO, Giovanni Francesco	<i>De gli scherzi geniali</i>	1712	Amburgo	C 5 92	27 D 5780
563	LOREDANO, Giovanni Francesco	<i>Novelle amoroze</i>	1668	Macerata	C 4 18	27 A 5641
566	LOSCHI, Alfonso	<i>Compendi storici</i>	1669	Bologna	C 1 94	21 G 4473
567	LUNA, Miguel de	<i>Vita de re Jacob Miramamolino Almansor, Arabo gentile</i>	1663	Firenze	C 1 43	21 F 4451
568	LUPIS, Antonio	<i>La Marchesa d'Hunsleij, ouero l'Amazone scozzese</i>	1677	Bologna	C 4 13	30 B 6385
572	MAGNI, Cornelio	<i>Quanto di piu curioso, e vago ha potuto raccorre</i>	1691	Parma	C 1 89	42 A 7878
574	MALESPINI, Celio	<i>Ducento nouelle</i>	1609	Venezia	C 1 38	25 I 5406
575	MALFI, Tiberio	<i>Riflesso dell'huomo interiore, oue con semplice stile in forma di dialogo s'instruisce l'anima nel conoscimento di se stessa, e di Dio, et ad vnirsi con il suo creatore, per mezzo dell'oratione mentale. ...</i>	1679	Venezia	C 3 22	25 D 5301
578	MALVEZZI, Virgilio	<i>Il Romulo</i>	1647	Ginevra	C 1 74	30 B 6393
582	MANNARINO, Cataldo Antonio	<i>Glorie di guerrieri e d'amanti in nuoua impresa nella città di Taranto succedute. Poema heroico</i>	1596	Napoli	C 6 27	22 D 4721
592	MARINI, Giovanni Ambrogio	<i>Il Calloandro fedele. Stato fin'ora in tutte l'altre impressioni, ...</i>	1664	Venezia	C 4 10	25 C 5285

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
590	MARINI, Giovanni Ambrogio	<i>Il Calloandro fedele stato fin'ora in tutte l'altre impressioni, per piu conti mancheuole, e difettuoso. Část 1</i>	1664	Venezia	C 4 10	26 C 5484
591	MARINI, Giovanni Ambrogio	<i>Il Colloandro fedele. Stato fin'ora in tutte altre impressioni ... Část 2</i>	1664	Venezia	C 4 10	27 B 5703
596	MARINO, Giambattista	<i>La Lira rime</i>	1618	Venezia	C 6 189	24 A 5057
595	MARINO, Giambattista	<i>[L' Adone poema] Canto XII-XX</i>	1627	Parigi	C 6 90	55 B 10058
594	MARINO, Giambattista	<i>L' Adone.</i>	1627	Parigi	C 6 105	41 A 7607
629	MINATO, Nicolò	<i>Le Maghe di Tessaglia. Festa musicale dell' Imperatore Leopoldo e l'Imperatrice Eleonora Maddelena, Teresa per comando dell'Imperatrice Eleonora. ...</i>	1677	Vienna	C 6 45	21 E 4392
641	MINATO, Nicolò	<i>Il Trionfo della croce. Rappresentatione sacra al sepolcro di Christo. Nella cesarea capella dell'... Leopoldo. Nella sera del venerdi santo dell'anno MDCLXXI</i>	1671	Vienna	C 6 43	23 F 5017
633	MINATO, Nicolò	<i>La Prosperita di Elio Seiano</i>	1671	Vienna	C 6 94	28 C 5938
616	MINATO, Nicolò	<i>Cidippe drama per musica nel giorno natalizio ...</i>	1671	Vienna	C 6 94	28 C 5938/1
614	MINATO, Nicolò	<i>L' Avidita di Mida</i>	1671	Vienna	C 6 94	28 C 5938/2
622	MINATO, Nicolò	<i>La Gara de'genii</i>	1671	Vienna	C 6 41	9 J 1832/1
631	MINATO, Nicolò	<i>Il Paradiso aperto per la morte di Christo</i>	1672	Vienna	C 6 43	23 F 5017/4
626	MINATO, Nicolò	<i>Introduzzione della serenissima arciduchessa Maria Anna ad una festa di camera ...</i>	1672	Vienna	C 6 41	9 J 1832/2
634	MINATO, Nicolò	<i>Provare per non recitare</i>	1673	Vienna	C 6 41	9 J 1832/3
635	MINATO, Nicolò	<i>Il Ratto delle Sabine</i>	1674	Vienna	C 6 94	28 C 5938/3

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
625	MINATO, Nicolò	<i>L'Ingratitudine rimprouerata</i>	1675	Vienna	C 6 43	23 F 5017/9
624	MINATO, Nicolò	<i>Il Terremoto, rappresentazione sacra per la morte di Christo, cappella ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515
646	MINATO, Nicolò	<i>La Vita nella Morte, rappresentazione sacra al SS, mo Sepolcro, di Christo, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/1
620	MINATO, Nicolò	<i>L'Esclamare a gran voce, e l'inchinare il capo di Christo spirando, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/10
630	MINATO, Nicolò	<i>Oratorii cantati successivamente nella capella imperiale per comando di S. M. C.</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/11
645	MINATO, Nicolò	<i>Il Vero sole fermato in croce, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/2
621	MINATO, Nicolò	<i>I Frutti dell'albero della croce, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/3
636	MINATO, Nicolò	<i>Il Sacrificio non impedito; Il sangue e l'acqua usciti dalla ferita del costato del Salvatore, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/4
637	MINATO, Nicolò	<i>Il sangue, e l'acqua, usciti dalla ferita del costato del Salvatore, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/5
628	MINATO, Nicolò	<i>Il libro con sette sigilli, scritto dentro, e fuori; ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/6
640	MINATO, Nicolò	<i>La Trasfigurazione sul Calvario, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/7
632	MINATO, Nicolò	<i>La Passione di Christo oggetto di meraviglia, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/8
647	MINATO, Nicolò	<i>La Virtù della croce, ...</i>	1700	Vienna	C 6 92	26 D 5515/9
644	MINATO, Nicolò	<i>Tutte le rappresentazioni sacre ...</i>	1700	Vienna	C 6 93	27 D 5782
648	MOISESSO, Faustino	<i>Historia della ultima guerra nel Friuli</i>	1623	Venezia	C 1 32	17 H 3438
650	MONTECUCCO LI, Raimundo	<i>Memorie.</i>	1704	Colonia [= Cologne]	C 7 33	30 C 6424
651	MORANDO, Bernardo	<i>La Rosalinda</i>	1660	Venezia	C 4 4	25 C 5290

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
655	MOSCHENI, Carlo	<i>Lettere missiue, e responsiue delle bestie, con l'osseruazioni sopra cadauna lettera</i>	1672	Venezia	C 6 70	26 F 5572
658	NANI, Giovan Battista	<i>Historia della Republica Veneta</i>	1676–1679	Venezia	C 1 9	46 J 8580
661	NICOLINI, Giovanni Giorgio	<i>L' Aurialma</i>	1655	Venezia	C 1 19	22 D 4716
662	NIEREMBERG, Eusebio, S. I.	<i>La Differenza fra il temporale, e l'eterno opera</i>	1668	Venezia	C 3 41	27 B 5716
664	NOLFI, Vincenzo	<i>Ginipedia overo avvertimenti civili per donna nobile</i>	1683	Bologna	C 5 59	26 D 5513
668	–	<i>Il Nuouo giardino delle Hesperidi. Serenata nel cesareo giardino. La sera del giorno dell'Imperatrice Margherita</i>	1672	Vienna	C 6 43	23 F 5017/2-3
673	LOUDIN, Antoine	<i>Nuovo et ampio ditionario di tre lingue. Diviso in 3. parti, 1. Italiano–francese–tedesco. 2. Francese–italiano–tedesco. 3. Tedesco–francese–italiano.</i>	1674	Francfort	C 7 36	24 F 5156
675	PALLAVICINO, Ferrante	<i>La Rete di Vvlcano</i>	1641	Venezia	C 5 110	25 D 5308
694	PÉREZ DE MONTALBÁN, Juan	<i>Prodigi d'amore, rappresentati in varie novelle</i>	1676	Venezia, Bologna	C 4 17	24 A 5063
695	PERSICO, Panfilo	<i>Del segretario</i>	1662	Venezia	C 5 116	75 D 15595
698	PETRARCA, Francesco	<i>Il Petrarca con la spositione di M. Giouanni Andrea Gesualdo. ...</i>	1553	Venezia	C 6 63	26 I 5609
716	PUCCINI, Vincenzo	<i>La Vita di Santa Maria Maddalena de' Pazzi vergine, nobile Fiorentina, monaca nel venerando Monastero di S. Maria degl'Angioli in Borgo San Fridiano (oggi in Pinti) di Firenze, dell'ordine carmelitano osservante.</i>	1712	Venezia	C 2 7	22 F 4773

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
718	PUGET DE LA SERRE, Jean	<i>Il Sepolcro delle delitie, e de i piaceri del mondo</i>	1673	Milano	C 3 35	27 B 5714
729	RANIERI, Giovanni Maria	<i>L' Aio fedele all'anima diuota nel corso di questa vita mortale per il vero acquisto della perfezione necessaria a tutti, religiosi & secolari ...</i>	1670	Padova	C 3 43	26 E 5522
733	REINA, Tommaso	<i>Prediche quaresimali</i>	1666	Venezia	C 2 5	48 J 8994
507	ROSSETTI, Domenico	<i>Historia del Testamento vecchio, e nuovo. Rappresentata con figure in rame, intagliate</i>	1696	Venezia	C 2 18	26 H 5591
747	RUSCELLI, Girolamo	<i>Delle lettere di principi, le quali o si scrivono da principi, o a principi o ragionano di principi. ...</i>	1581	Venezia	C 7 10	21 F 4428
749	RUSCELLI, Girolamo	<i>Delle lettere di principi le quali o si scrivono da principi, o a principi, o ragionan di principi.</i>	1631	Venezia	C 7 10	21 F 4428
753	SAGREDO, Giovanni	<i>L'Arcadia in Brenta, ovvero, La melanconia sbandita</i>	1674	Colonia [= Venezia]	C 4 15	30 A 6339
758	SANSOVINO, Francesco	<i>Le Cose notabili, et marauigliose della citta di Venetia, gia riformate, & accommodate da Leonico Goldioni, et hora grandemente ampliate da Zuanne Zittio ...</i>	1662	Venezia	C 1 63	26 E 5531
759	SANTIS, Giovanni Battista de	<i>Il Vaticanio. Festa musicale. Nella publicatione de i sponsali delli ... D. Francesco Maria Spinola, e D'Isabella Spinola. Dedicato all ... Francesco Maria Spinola duca di S. Pietro, e prencipe di Molfetta</i>	1670–1675	Vienna	C 6 43	23 F 5017/7
764	SAVINI, Ignazio	<i>Il Cuore appassionato oratorio per li dolori di Maria Vergine composto à divotione della S. C. R. Maesta dell'Imperatrice</i>	1674	Vienna	C 6 43	23 F 5017/6

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
		<i>Eleonora/ dal P. Ignatio Savini Romano ...</i>				
776	SEGNERI, Paolo, S. I.	<i>Il Diuoto di Maria Vergine istruito ne'motiui, ...</i>	1678	Venezia	C 3 51	39 A 7275
779	SEGNERI, Paolo, S. I.	<i>Panegirici sacri</i>	1687	Venezia	C 2 25	28 A 5872
780	SEGNERI, Paolo, S. I.	<i>Il Penitente instruito a ben confessarsi, operetta spirituale ...</i>	1692	Venezia	C 3 32	25 D 5295
777	SEGNERI, Paolo, S. I.	<i>L' incredulo senza scusa</i>	1698	Venezia	C 3 4	21 G 4483
785	SIDNEY, Philip	<i>The countesse of Pembrokes Arcadia Dell'Arcadia della contessa di Pembroch</i>	1659	Venezia	C 4 11	26 A 5436
792	SPADONI, Nicola	<i>Studio di curiosita nel quale si tratta di fisionomia, chiromantia, metoposcopia.</i>	1675	Venezia	C 7 35	29 A 6142
797	SPINOLA, Fabio Ambrogio, S. I.	<i>Meditationi sopra la vita di Giesu Signor Nostro per ciascun giorno</i>	1688	Venezia	C 3 18	40 B 7476
798	SPINOLA, Fabio Ambrogio, S. I.	<i>Meditationi sopra la vita di Giesu Signor nostro ...</i>	1705	Venezia	C 3 18	26 D 5505
813	TASSO, Torquato	<i>Gerusalemme liberata La Gerusalemme liberata.</i>	1617	Gênes	C 6 1	48 K 9024
814	TASSO, Torquato	<i>Gerusalemme liberata Il Goffredo overo Gierusalemme liberata</i>	1652	Amsterdam	C 6 199	11 A 2196
815	TASSO, Torquato	<i>Il Goffredo Il Goffredo overo Gierusalemme liberata</i>	1652	Amsterdam	C 6 200	40 A 7461
818	TERESA DE JESÚS, svatá, O. C. D.	<i>Opere spirituali</i>	1685	Venezia	C 3 2	22 G 4801
820	TERRACINA, Laura	<i>Il Discorso</i>	1626	Venezia	C 6 114	26 F 5566
822	TESAURO, Emanuele	<i>Il Cannocchiale aristotelico, o' sia, Idea dell'arguta et ingeniosa elocutione, che serue a tutta l'arte oratoria, lapidaria, et simbolica, esaminata co' principii del diuino Aristotele</i>	1664	Roma	C 7 27	43 A 8031
821	TESAURO, Emanuele	<i>L' Arte delle lettere missiue</i>	1674	Torino	C 5 115	9 J 1834

Pořadové číslo	Autor	Název	Rok vydání	Místo vydání	Barokní signatura	Signatura ZK
825	THOMAS à Kempis	<i>Dell'imitatione di Christo</i>	1667	Venezia	C 3 60	82 A 16118
826	TINGOLI, Lodovico	<i>I Cigni del Rubicone, poesie liriche</i>	1673	Bologna	C 6 145	46 A 8493
835	TORTORA, Omero	<i>Historia di Francia di Homero Tortora da Pesaro, diuisa in libri ventidue.</i>	1619	Venezia	C 1 27	22 F 4785
842	TURRINI, Giovanni Maria	<i>Prato di curiosita formato con l'herbe de' piu famosi autori, per nutrire l'intelletto, e per venire alla cognitione dell'vniuerso, e di tutte le cose create, tanto celesti ... scoprendosi anco molti importanti secreti naturali</i>	1675	Venezia	C 5 62	29 A 6113
843	UDINE, Ercole	<i>La Psiche</i>	1601	Venezia	C 6 108	25 D 5302
849	VALLE, Pietro	<i>Viaggi</i>	1663-1664	Venezia	C 1 61	24 A 5078
848	VALLE, Pietro della	<i>Viaggi</i>	1664	Venezia	C 1 60	25 A 5233
850	VENIERO, Fabrizio	<i>L' Aurelinda</i>	1665	Venezia	C 5 70	26 C 5483
866	VISCONTI, Giovanni	<i>Lettere spirituali</i>	1673	Bologna , Macerata	C 3 58	24 A 5059
870	VOITURE, Vincent	<i>Pallade giocosa, lettere</i>	1666	Venezia	C 7 15	41 A 7610
878	ZUCHELLI, Antonio	<i>Relazioni del viaggio e missione di Congo nell'Etiopia inferiore occidentale</i>	1712	Venezia	C 1 30	4 H 731

Závěr

Předložená práce se zabývala knižní sbírkou jazykových italik kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu. V první řadě šlo o rekonstrukci kněžniny „italské knihovny“, tedy o vytvoření katalogu italských tisků ze souboru eggenberské knižní sbírky uložené na zámku v Českém Krumlově, jež nesly kněžnino vlastnické supralibros „ME“. Na základě žánrové a obsahové analýzy tohoto souboru, jež čítal 197 knih, se autor pokusil odpovědět na v úvodu položené otázky – jakým způsobem se zrcadlila italská literární produkce 16. a 17. století, tedy *Cinquecenta* a *Seicenta*, v knižní sbírce konkrétní vzdělané šlechtičny vrcholně barokní doby? Jaké literární žánry a které konkrétní italské knihy Marie Ernestina sbírala, případně četla? Jinými slovy, předmětem bádání byl obraz dobové italské literatury, jak jej utvářel sběratelský a čtenářský zájem kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu.

Je známou skutečností, že baroko si libovalo v zrcadlech. Zmíněná badatelská otázka tak byla i zrcadlově převrácena – jaký obraz o životě a smrti Marie Ernestiny utvářely knihy, jež sbírala a četla? V centru zájmu tak nestála jen kněžnina italská knihovna, sama o sobě statická a neživá, nýbrž i těsné spojení mezi knihou a čtenářkou, samotná osobnost představitelky aristokratické společnosti v českých zemích za časů vrcholného baroka. Právě té byla věnována první kapitola této práce s názvem *Marie Ernestina v zrcadle života a smrti*. Kněžna v ní byla představena v kontextu své společnosti a doby, skrze své životní osudy, záliby, každodennost i charakteristické vlastnosti, jak byly vykresleny v dobových svědectvích i v soudobé historiografii. Dominovaly v nich především tři kněžniny výrazné atributy – zbožnost, filantropie a intelekt. Velká pozornost, vůbec poprvé v české historiografii, byla věnována i poslednímu pořízení a smrti eggenberské kněžny. Skrze pomyslné zrcadlo smrti se bylo možné setkat s obrazem, který pozoruhodně přesně odpovídal již zmíněným poznatkům o kněžnině osobnosti. Konečně kromě zbožných odkazů a starostlivé péče o spolupracovníky a poddané postavila Marie Ernestina ve svém testamentu do popředí právě vlastní knižní kolekci.

Pohled do její italskojazyčné části, do knih, které vlastnila a četla, se stal náplní druhé kapitoly předloženého pojednání pojmenované *Marie Ernestina v zrcadle své italské knihovny*. Pozornost byla postupně dána jednotlivým literárním žánrům, jež byly zastoupeny ve sbírce jazykově italských tisků opatřených supralibros „ME“. Výchozí bod přitom představoval dědický katalog eggenberské knižní sbírky z let 1719–1721, který

byl členěn jak jazykově, tak tematicky. Italské knihy Marie Ernestiny byly již v první polovině 18. století roztríděny do specifických oblastí podle témat, která částečně odpovídala různým literárním žánrům. Jak ukázala žánrová a obsahová analýza knih, zmíněná klasifikace nebyla zcela přesná, poskytla však alespoň základní orientaci v tematických okruzích a čtenářských zájmech kněžny a dala v podstatě strukturu celé druhé kapitole této rozpravy, která odráží nejen sběratelské a čtenářské preference kněžny, nýbrž nadčasově i rozličné funkce četby.

V první podkapitole *Čtením k poznání* byla pojednána italská literatura naučné, případně populárně naučné povahy, jež byla reprezentována 96 tituly. Šlo o tematicky pestrý soubor nebeletristických literárních textů zahrnující díla teologická, morální, politická, filosofická a historická, konkrétně 44 knih z okruhu „světské dějiny“ (C1), 33 exemplářů z oblasti „morálky a politika“ (C5), 12 knih z kategorie „rozličné“ (C7) a 7 knih z okruhu „církevní dějiny“ (C2). Nejvíce knih nesoucích fyzické stopy čtenářského zájmu Marie Ernestiny bylo možné najít v souboru „světských dějin“, který ukrýval převážně knihy historické, ale i cestopisy a životopisy světských i církevních osobností. Kněžnin zájem o dějiny odpovídal celkovému trendu eggenberské knižní sbírky, v níž historiografická produkce patří k dominantním nebeletristickým žánrům. V eggenberském katalogu byla nejširěji zastoupena historiografie 17. století, což platilo i o sbírce kněžniny italské historické literatury, v níž se objevila plejáda ve své době slavných jmen (de Rogatis, Bentivoglio, Davila, Nani) – šlo o dobové „bestsellery“, mnohé z nich můžeme i dnes označit za vrcholné výstupy italské historiografické produkce *Seicenta*, v níž se Marie Ernestina velmi dobře orientovala. Jako sběratelka si opatřovala aktuální díla (ze 44 spisů vyšlo 35 během jejího života), jež se zabývala zásadními politickými událostmi a problémy tehdy moderních i nejmodernějších evropských dějin. Jako čtenářka, zdá se, preferovala populárně naučnou historickou produkci, nejvíce zastoupeným autorem v její sbírce byl tehdy proslulý Gregorio Leti. K neméně oblíbeným žánrům Marie Ernestiny patřily cestopisy a životopisy.

Podkapitola *Čtením k pobavení* se zabývala italskou „krásnou literaturou“ z bibliotéky Marie Ernestiny, jež byla v barokním katalogu zařazena do dvou tematických okruhů podle tradičně chápaných literárních druhů – prozaická díla nesla signaturu C4 a označení „*Romans*“ (romány), pod položkou „*Poëtae und Comöedien*“ se skrývala díla básnická a dramatická. Próza byla reprezentována celkem sedmnácti tisky z let 1651–1677, šlo převážně o soudobá díla, v případě „poezií a komedií“ to bylo 56 položek z období let 1553–1700. Lze konstatovat, že mimořádně reprezentativně byla v kněžnině

knihovně zastoupena jak poezie, tak díla prozaická pocházející převážně z doby *Seicenta*, ve vybraných případech však i literární produkce ze starších historických období – z „trecentistů“ kněžna četla Petrarku a Boccaccia, rovněž z období *Cinquecenta* vlastnila vrcholná díla – Ariostova Zuřivého Rolanda i Tassův Osvobozený Jeruzalém. Z významných básníků *Seicenta* se v jejím souboru objevil nejslavnější z nich, Giovan Battista Marino se svým *Adonidem* i *Lirou*. Mimořádně reprezentativně byl v kněžnině sbírce zastoupen barokní román, žánrová inovace italské literatury 17. století – ať už šlo o původní práce italských autorů (Marini, Morando, Frugoni), či překladové tituly, mezi nimi i francouzské „bestsellery“ (*La Calprenède*). Celkový počet děl opatřených supralibros „ME“ z oblasti „krásné literatury“ dosáhl podle barokní klasifikace čísla 73, někteří reprezentativní autoři ovšem byli vřazeni do tematických celků „světské dějiny“ a „morálka a politika“. Uvedená čísla tak bylo třeba brát jako přibližná. Zastoupení knih naučných a populárně naučných (kolem devadesáti), a poezie, „krásné prózy“ a dramatu (kolem osmdesáti), tak bylo téměř vyrovnané, což svědčí o pozoruhodné rovnoměrnosti a žánrové vyváženosti knižní sbírky jazykových italik Marie Ernestiny.

Následující tři drobnější podkapitoly byly věnovány úžeji pojatým tématům, jež souvisela s kněžninou četbou ve vztahu k jejímu společenskému postavení i specifickým zálibám, v neposlední řadě k duchovním potřebám a životnímu cyklu. Třetí podkapitola *Čtením k životu ve šlechtické společnosti vídeňského dvora* tak pojednala o instruktivní a edukativní roli čtení, konkrétních formativních autorech (Faret, Caprara) a jejich titulech zastoupených v knižní kolekci Marie Ernestiny. V souvislosti s kněžniným životem ve šlechtické společnosti u vídeňského habsburského dvora byla věnována pozornost dvorskému divadlu, zejména italské opeře, ale i dílům duchovní povahy od dvorního skladatele Minata, jenž byl v její knihovně hojně zastoupen. Podkapitola *Čtením k dobrému zdraví* se věnovala zálibě Marie Ernestiny v lékařských a léčitelských záležitostech, jež souvisela s jejími pravděpodobnými zdravotními problémy i péčí o českokrumlovský eggenberský dvůr a jeho poddané. I v této oblasti šlo o vysoce reprezentativní sbírkou medicínských italik. Poslední podkapitola souvisela s duchovním životem kněžny a její přípravou na „dobrou smrt“. Značná část její sbírky duchovní literatury byla jezuitské provenience a mohla se pochlubit hvězdnými autory své doby (Bartoli, Leonardelli, Segneri).

Závěrem je třeba říci, že knižní kolekce jazykových italik Marie Ernestiny z Eggenbergu byla mimořádně reprezentativním souborem italské literatury zejména 17. století. Sama kněžna se v literární produkci Apeninského poloostrova evidentně velmi

dobře orientovala – do své bibliotéky zahrnula nejvýraznější autory naučné i „krásné literatury“ své doby, ale i literární ikony ze starších historických období. Přestože jako čtenářka zcela jistě preferovala knihy francouzské a německé jazykové provenience, řada jejích italských tisků nese fyzické stopy aktivního čtení. Konečně o italskou literaturu jevila zájem i prostřednictvím překladů do němčiny a francouzštiny. Možným rozšířením předloženého bádání, které by mohlo přinést hlubší pohled do zrcadla, v němž by se odrážel vztah eggenberské kněžny k italské literatuře a kultuře, by mohlo být studium autorských a tematických italik zastoupených v její sbírce v dalších vernakulárních jazycích.

Riassunto

La presente tesi di laurea tratta i libri scritti in italiano che si sono conservati fino ad oggi nella collezione libraria della famiglia Eggenberg nel castello di Český Krumlov. Più concretamente, la ricerca si concentra sui libri italiani che appartenevano alla principessa Maria Ernestina Schwarzenberg, in casa Eggenberg, un'attente lettrice dal raffinato gusto letterario e di una profonda passione per le letture che si riflettono non solo nelle sue preferenze verso la lingua e la letteratura francese, ma anche nell'interesse per la letteratura italiana. La collezione libraria dei volumi italiani segnati col superlibros della principessa è intesa come uno specchio che riflette passioni intellettuali e lo stile di vita della nobildonna, la quale rappresenta una nobiltà colta e cosmopolita di epoca barocca. La biblioteca italiana di Maria Ernestina ci permette di valutare quali modelli e quali generi della letteratura italiana si trovassero nelle biblioteche della nobiltà residente nella Boemia secentesca.

La tesi di laurea è composta dall' introduzione, due capitoli tematici, un catalogo dei libri italiani segnati col superlibros di Maria Ernestina, e dalla conclusione. Il primo capitolo (*Maria Ernestina nello specchio della vita e della morte*) presenta la principessa dal punto di vista di alcuni tratti caratteristici del suo personaggio, tra i quali bisogna sottolineare una profonda devozione cattolica, la filantropia e un vivace intelletto. Il secondo capitolo (*Maria Ernestina nello specchio della sua biblioteca italiana*) è suddiviso in cinque sottocapitoli che trattano gli interessi e i gusti letterari della principessa, contemporaneamente anche diversi generi della letteratura italiana barocca – trattati scientifici ed enciclopedici, biografie, libri di viaggio, poesie, romanzi, racconti, libri istruttivi ed educativi, libri di medicina, opere teatrali e spirituali. Il terzo capitolo è un catalogo librario che elenca in ordine alfabetico tutti i 197 titoli una volta appartenenti alla principessa Eggenberg.

Nella collezione dei libri italiani di Maria Ernestina Eggenberg si trova soprattutto la produzione letteraria del Seicento italiano, eccezionalmente anche i libri del Cinquecento – e quasi esclusivamente gli autori del Trecento attraverso edizioni del XVI e del XVII secolo. Straordinariamente ricca è la presenza nella collezione della letteratura in senso stretto, soprattutto è possibile reperire una grande quantità di opere che sono considerate canoniche nella storia della letteratura italiana. Di grande rilievo sono anche i volumi conservati nella sezione di trattati, particolarmente quelli di carattere storiografico e religioso.

Soupis pramenů a literatury

Archivní prameny

Státní oblastní archiv Třeboň – pobočka Český Krumlov

Fond Rodinný archiv Schwarzenbergů – primogenitura, F.P.b. (Familia Primogenitura besonders)

fascikl 397, Rheinische Linie. Marie Ernestine, Charlotte, Ludwig Adam Johann, Leopold Philipp, Polyxena, etc., Kinder Johann Adolf I, neuspořádáno

Fond Rodinný archiv Eggenbergů

signatura III 1f Nr. 14, doslovná kopie testamentu Marie Ernestiny z Eggenbergu

Fond Velkostatek Český Krumlov

signatura 3S γ No. 2 c, testament Franze Bocqueta

sign. 3Sbeta N. 1 m, Řád (*Ordnung*) špitálu svatého Jošta v Českém Krumlově, 15. říjen 1711

Vydané prameny a dobové tisky

BELLARMINO, Roberto Francesco Romolo, *Kurtzer Inhalt Christlicher Lehre*, Prag 1687.

BELLARMINUS, Robertus, *De arte bone moriendi libri duo*, Viterbii 1620.

BERGER, Adolf Franz, *Das Fürstenhaus Schwarzenberg*, Wien 1866.

BOVIO, Zefiriele Tommaso, *Melampigo ouero Confusione de' media sofisti, Che s'intitolano rationali*, Verona: Francesco dalle Donne, 1595.

BOVIO, Zefiriele Tommaso, *Flagello contro de' medici communi*, Verona: Francesco dalle Donne, 1601.

BOVIO, Zefiriele Tommaso, *Fulmine contro de' medici putatitii rationali*, Verona: Francesco dalle Donne, 1602.

COISMART, *Die Glückseligkeit Des Christlichen Todes. Oder Acht-Tätige Andachts-Ubung Glücklich zu Sterben*, Wien 1716.

- CRASSET, Jean, *Considérations ou méditations chrestiennes sur les plus importantes véritez de l'Evangile pour l'entretien de l'ame*, Bruxelles 1696.
- CRASSET, Jean, *Der Christliche Tod, Oder R. P. Johann Crassetts, Soc. Jesu, Krancken-Buch, Bestehend in einer Christlichen Unterweisung zu einem angenehmen, süssen, frommen und sanfften Tod, In Französischer Sprach beschrieben*, Regensburg 1715.
- CRASSET, Jean, *Christliche Betrachtungen, Auff alle Tag deß Jahrs hindurch mit den Evangeliis aller Sonntägen. In drey Theil beschrieben, Erstlich in Frantzösischer Sprach*, München 1696.
- CRASSET, Jean, *Préparation à la mort*, Brusselle 1694.
- DREXEL, Jeremias, *Reverendi Patris Hieremiae Drexelii è Societate Jesu Opera Omnia*, Würtzburg 1662.
- DREXELIUS, Hieremias, *Aeternitatis Prodromus Siue Mortis Nuntius, Monachii: Apud Melchiorem Segen et Nicolaum Henricum*, 1628.
- Exercitia Spiritualia S. Ignatii de Loiola*, Romae 1548.
- GRACIÁN, Baltazar, *Příruční orákulum a umění moudrosti*, Praha 1990.
- HAIMB, Johann Heinrich, *Schwartzenberga gloriosa, sive Epitome historica de ortu et gestis serenissimae gentis Schwartzenbergicae*, Ratisbonae 1708.
- von KEMPEN, Thomas, *Vier Bücher von der Nachfolge Christi mit original Zeichnungen von Joseph Ritter von Führich in Holzschnitt aussgeführt von Kaspar Wertel*, Leipzig 1871.
- Tomásse Kempenského Zlatá Kniha o Následovánj Krysta Pána: dle pražského vydánj od roku 1698; s připogenými Modlitbami rannjmi, večernjmi, gakož y s pobožnostj ke mssi swaté, ke zpovědj, a ke swatému přigjmánj/od Alexandra knjžete Hohenlohe; přeloženjm Antonjna Stránského*, Hradec Králové 1823.
- MANNI, Giovanni Battista, *Considerations sur l'éternité. Dixième édition*, Lyon: Pierre Vialon, 1743.
- MANNI, Giovanni Battista, *Hoch-Adeliche Und Gottseelige Versammlung Von Stern-Creutz genandt*, Wien 1671.
- MATTHIOLI, Pietro Andrea, *Kreutterbuch Deß Hochgelehrten und weitberühmten Herrn D. Petri Andreae Matthioli, jetzt widerumb mit vielen schönen newen Figuren auch nützlichen Artzeneyen und andern guten Stücken*, Franckfurt am Mayn: Nicolao Hoffmann, 1611.
- NIEREMBERG, Juan Eusebio, *De la Diferencia entre lo temporal y eterno / La Differenza fra il temporale, e l'eterno*, Venetia 1668.

- NIEREMBERG, Juan Eusebio, *L'aimable mère de Jésus. Traite'. Contenant les divers motifs qui peuvent nous inspirer du respect, de la devotion & de l'amour pour la tressainte Vierge*, Amiens 1671.
- NIEREMBERG, Juan Eusebio, *La vie intérieure en pratique et en conseils*, Cologne 1683.
- NIEREMBERG, Juan Eusebio, *Réflexions prudentes. Pensées morales. Maximes stoiciennes*, Amsterdam 1671.
- NIEREMBERG, Juan Eusebio, *Waagschale Der Zeit und Ewigkeit. Oder: Der Unterscheid zwischen dem Zeitlichen und Ewigen*, Würzburg 1695.
- RECUPITO, Giulio Cesare, *Industrie per fare una buona morte. Operetta del P. Giulio Cesare Recupito, della Compagnia di Giesu*, Napoli 1651.
- RECUPITO, Giulio Cesare, *La bonne mort, et les moyens de se la procurer, pour estre etternelement bien – heureux*, Paris 1662.
- RECUPITO, Giulio Cesare, *La bonne mort, et les moyens de se la procurer, pour estre etternelement bien – heureux*, Lyon 1676.
- SAVONANZA de Cassinetti, Giovanni Battista, *Tractatus de hospitalibus et de pauperum*, Pragae: ex typographia Pauli Sessii, 1623.
- STOHL, Franz, *Ahnen-Saal der Fürsten zu Schwarzenberg*, Wien 1853.

Literatura

- BASTL, Beatrix, *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*, Wien-Köln-Weimar 2000.
- BENSAUDE-VINCENT, Bernadette – STENGERS, Isabelle, *A history of chemistry*, Cambridge 1996.
- BOK, Václav – KUBÍKOVÁ, Anna (edd.), *Bericht über die Reise Johann Christians und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660–1663: eine kommentierte Edition*, České Budějovice 2012.
- BOXLER, Horst, *Die Geschichte der Reichsgrafen zu Königsegg seit Beginn des 15. Jahrhunderts*. 2 Bände. Bannholz 2005.
- BRUNENGGHI, Franca Marré, *Un autore dimenticato: Filippo Maria Bonini*, Studi e Documenti di Storia Ligure, Atti della Società ligure di storia patria, Nuova Serie – Vol. XXXVI (CX), Fasc. II, Genova 1996, s. 307-324.
- BURDOVÁ, Pavla, *Desky zemské (Rozdělení po stránce obsahové i formální)*, Sborník archivních prací 43, 1993, s. 347-439.

- CERMAN, Ivo, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011.
- CORETH, Anna, *Pietas Austriaca: fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2013.
- DI NOLA, Alfonso M., *La nera signora. Antropologia della morte e del lutto*, Roma 2006.
- FERRONI, Giulio, *Profilo storico della letteratura italiana. Volume I*, Milano 2017.
- GAŽI, Martin (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.
- GAŽI, Martin, *Schwarzenbergové a „jejich“ svatá místa v předmoderních Čechách. Ke kultovním funkcím šlechty a památkám na ně*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 141-166.
- GRUBHOFFER, Václav, *Codicille de Marie Ernestine d' Eggenberg, annexé à son testament*, in: Jitka Radimská, *Les livres et les lectures d'une princesse*. Paris: Champion, v tisku.
- GRUBHOFFER, Václav, *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732–1914*, České Budějovice 2013.
- GRUBHOFFER, Václav, *Společenství vzpomínek. Historická paměť u Schwarzenberků*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011 (= Opera historica 15), s. 323-364.
- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996.
- HEJNOVÁ, Miroslava, *Pietro Andrea Mattioli 1501–1578: u příležitosti 500. výročí narození = in occasione del V centenario della nascita*, Praha 2001.
- HEROLD, Vilém – PÁNEK Jaroslav (edd.), *Baroko v Itálii – baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem*, Praha 2003.
- HUSS, Frank, *Der Wiener Kaiserhof. Eine Kulturgeschichte von Leopold I. bis Leopold II.*, Gernsbach 2008.
- KORYCHOVÁ, Markéta, *Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci za Eggenberků*, České Budějovice 1996 (= Diplomová práce).
- KORYCHOVÁ, Markéta, *Personální složení dvora Jana Kristiána z Eggenberku a jeho manželky Marie Arnoštky v Českém Krumlově mezi léty 1665–1719*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 30-51.
- KRÁL, Pavel, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002 (= Monographia historica 2).

- KROUPA, Jiří, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*, Brno 2006².
- KUBEŠ, Jiří, *Colloredové z Wallsee a jejich pokus o integraci do prostředí panovnického dvora v habsburské monarchii (Edice instrukcí Jeronýma Colloreda o výchově jeho nejstaršího syna z let 1723–1725)*, Sborník prací východočeských archivů 11, 2007, s. 37–63.
- KUBEŠ, Jiří, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Eggenberkové. Z bankéřské lavice na knížecí stolec*, Praha 2016.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, Jihočeský sborník historicky 66-67, 1997–1998, s. 104–110.
- KUBÍKOVÁ, Anna – BOK, Václav, *K osudům zámecké knihovny v Českém Krumlově v 18. a 19. století*, Sborník Národního muzea v Praze, Řada C – Literární historie, sv. 57, 2012, č. 1-2, s. 117–122.
- LUKÁŠOVÁ, Eva, *Zámecké interiéry. Pohledy do aristokratických sídel od časů renesance do doby první poloviny 19. století*, Praha 2015.
- MALÝ, Tomáš, *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009.
- MARAUSCHEK, Gerhard Bernd, *Die Fürsten zu Eggenberg: Unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums 1568–1717*, Graz 1968.
- MARKUS, Antonín, *Rod knížat ze Schwarzenberku. Stručný přehled jeho dějin, významu a majetku*, in: Antonín Markus (ed.), *Schwarzenberská ročenka 1935*, s. 25–85.
- MARŠÁLKOVÁ, Lenka, *Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století*, in: *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané dne 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové / Ústí nad Orlicí 2009*, s. 103–125.
- MAŠEK, Petr, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 2003.
- MIKULEC, Jiří, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.
- MIKULEC, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.
- MÜNCH, Ernst, *Geschichte des Hauses und Landes Fürstenberg. Vierter Band*, Aachen-Leipzig 1832.
- NIKODÉMOVÁ, Anna, *Jazykově francouzská italika v eggenberské knižní sbírce na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2010 (= Diplomová práce).

- OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila, *Movité památky a umělecká výzdoba kláštera minoritů v Českém Krumlově*, in: Daniela Rywiková (ed.), *Klášter minoritů a klarisek v Českém Krumlově. Umění, zbožnost, architektura*, Český Krumlov 2015, s. 177-199.
- PELÁN, Jiří, *Knižní sbírka italik*, in: Jitka Radimská a kol., *Ve znamení havranů. Knižní sbírka rodiny Eggenbergů na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2011, s. 120-138.
- PELÁN, Jiří a kol., *Slovník italských spisovatelů*, Praha 2004.
- PETRARCA, Francesco, *Sto sonetů Lauře*, Praha 1965, 2015.
- PROKOPOVÁ, Zdeňka, *Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656–1725*, České Budějovice 1997 (= Diplomová práce).
- PROKOPOVÁ, Zdeňka, *Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656–1725*, Jihočeský sborník historický 66-67, 1997–1998, s. 51-63.
- PROKOPOVÁ, Zdeňka, „*Cultores Deiparae Cajoviensis*”. *Vazby dvora Jana Kristiána z Eggenberku k poutnímu místu*, in: Václav Bůžek – Pvel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 597-617.
- PROKOPOVÁ, Zdeňka, *Soukromá kaple s oltářkem Panny Marie Altöttinské v barokním apartmá na zámku Český Krumlov*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 167-182.
- RADIMSKÁ, Jitka a kol., *Ve znamení havranů. Knižní sbírka rodiny Eggenbergů na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2011.
- RADIMSKÁ, Jitka, *Yves de Paris a eggenberská zámecká knihovna v Českém Krumlově*, Miscellanea 14, 1997, s. 57-73.
- RADIMSKÁ, Jitka, *Jezuitská literatura ve francouzském jazyce dochovaná v eggenberské knižní sbírce*, Miscellanea 15, Praha 1998, s. 294-345.
- RADIMSKÁ, Jitka, *Knihovna šlechtičny. Francouzské knihy Marie Ernestiny z Eggenbergu na zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2007.
- RADIMSKÁ, Jitka, *Francouzské překlady «belles infidèles» z osobní knihovny kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu*, in: Jitka Radimská (ed.), *Jazyk a řeč knihy. K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2009 (= Opera romanica 11), s. 359-370.
- RADIMSKÁ, Jitka, *Les livres et les lectures d'une princesse*. Paris: Champion, v tisku.

- RADIMSKÁ, Jitka – LENDEROVÁ, Milena, *Barokní čtenářky. Eleonora a Anna Kateřina Šporkovy, Marie Arnoštka Eggenbergová*, in: Milena Lenderová a kol., Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století, Praha 2002, s. 131-154.
- RYWIKOVÁ, Daniela (ed.), *Klášter minoritů a klarisek v Českém Krumlově. Umění, zbožnost, architektura*, Český Krumlov 2015.
- SAPEGNO, Natalino, *Compendio di storia della letteratura italiana. Volume II, Cinquecento, Seicento, Settecento*, Firenze 1970, s. 317-319.
- SCHWARZENBERG, Karl, *Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg. I-II*, Neustadt an der Aisch 1963.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Arciknížne Leopold Vilém – politik a sběratel*, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, Habsburkové 1526–1740. Země Koruny české ve střeoevropské monarchii, Praha 2017, s. 259-261.
- SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila, *Dějiny lékařství v českých zemích*, Praha 2004.
- SWIDEROVÁ, Kristina, *Testamenty urozených žen mezi barokem a osvícenstvím*, Historie – Otázky – Problémy 2, 2009, s. 163-174.
- SWIDEROVÁ, Kristina, *Testamenty urozených žen v Čechách mezi lety 1650–1753. Gender a legitimizační strategie šlechty v testamentárním diskurzu*, České Budějovice 2008 (= Diplomová práce).
- THEIL, Bernhard, *Die (freiweltliche) Damenstift Buchau am Federsee*, Berlin-New York 1994.
- TUMBÜLT, Georg, *Das Fürstentum Fürstenberg von seinen Anfängen bis zur 1806*, Freiburg 1908.
- VALENTA, Aleš, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011.
- VISCEGLIA, Maria Antoinetta, *Corpo e sepoltura nei testamenti della nobiltà napoletana (XVI–XVIII secolo)*, Quaderni storici 17, 1982, s. 583-607.
- VLČEK, Pavel (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.
- VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2011.
- VON WURZBACH, Constant, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Siebzehnter Theil*, Wien 1867.

VOVELLE, Michel, *La mort et l'occident de 1300 à nos jours. Précédé de La mort, état des lieux*, Paris 2000.

VOVELLE, Michel, *Piété baroque et déchristianisation en Provence au XVIIIe siècle. Les attitudes devant la mort d'après les clauses des testaments*, Paris 1973.

WILDOVÁ TOSI, Alena, *Barokní představa pekla očima tří jezuitů v Čechách, Itálii a Španělsku*, in: Vilém Herold – Jaroslav Pánek (edd.), *Baroko v Itálii – baroko v Čechách. Setkávání osobností, idejí a uměleckých forem*, Praha 2003, s. 479-503.

ZAHRADNÍČKOVÁ, Lucie, *Léto kněžny z Eggenberku. Korespondence Marie Arnoštky z Eggenberku s nejvyšším císařským hofmistrem Ferdinandem z Ditrichštejna*, Pardubice 2015 (= Bakalářská práce).

ŽUPANIČ, Jan, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006, s. 15-187.

Elektronické zdroje

Arisoto, Lodovico (1474–1533)

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/23793/ariosto-ludovico>

Barokní román

<https://www.baroque.it/cultura-del-periodo-barocco/letteratura/il-romanzo-nel-periodo-barocco.html>

Bartoli, Daniello (1608–1685)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/daniello-bartoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/daniello-bartoli_(Dizionario-Biografico)/)

Benaglia, Giovanni (17. století)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-benaglia/>

Bisaccioni, Maiolino (1582–1663)

http://www.treccani.it/enciclopedia/maiolino-bisaccioni_%28Enciclopedia-Italiana%29/

Brusoni, Girolamo (1614–1686)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-brusoni_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-brusoni_(Dizionario-Biografico)/)

Calloandro

<https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2011/09/24/cavalieri-armi-amori-rieco-la-storia-del.html>

Canavalle, Marcantonio (1652–1711)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/marcantonio-canevale_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/marcantonio-canevale_(Dizionario-Biografico)/)

Caprara, Alberto (1627–1691)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-caprara/>

Castiglione, Baldassare (1478–1529)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/baldassarre-castiglione/>
de'Pazzi, Caterina (Maria Maddalena) (1566–1607)

[https://it.wikipedia.org/wiki/Maria_Maddalena_de%27_Pazzi_della_Valle,_Pietro_\(1586–1652\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Maria_Maddalena_de%27_Pazzi_della_Valle,_Pietro_(1586–1652))

https://it.wikipedia.org/wiki/Pietro_Della_Valle

<https://www.baroque.it/curiosita-del-periodo-barocco/pietro-della-valle-viaggiatore-del-seicento.html>

Dogliani, Giovanni Nicolo (1548–1629)

http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-nicolo-dogliani_%28Dizionario-Biografico%29/

Donzelli, Giuseppe (1596–1670)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-donzelli_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-donzelli_(Dizionario-Biografico))

Draghi, Antonio (1634–1700)

http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Draghi,_Antonio

Durante, Castore (1529–1590)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/castore-durante/>

Frugoni, Francesco Fulvio (1620–1684)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-fulvio-frugoni_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-fulvio-frugoni_(Dizionario-Biografico)/)

Giuglaris, Luigi (1607–1653)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-giuglaris_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-giuglaris_(Dizionario-Biografico)/)

Hospitálský řád svatého Jana z Boha

<http://www.milosrdni.cz/mista/valtice/>

Leonardelli, Annibale (1623–1702)

https://it.wikipedia.org/wiki/Annibale_Leonardelli

Leti, Gregorio (1630–1701)

http://www.treccani.it/enciclopedia/gregorio-leti_%28Enciclopedia-Italiana%29/

Magni, Cornelio (1638–1692)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/cornelio-magni/>

Malespini, Celio (1531–1609)

https://it.wikipedia.org/wiki/Celio_Malespini

Mattioli, Pietro Andrea (1501–1578)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-andrea-mattioli_(Dizionario-Biografico)/)

Minato, Nicolò (1627–1698)

http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Minato,_Nicolò

Montecuccoli, Raimondo (1609–1680)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/raimondo-montecuccoli_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/raimondo-montecuccoli_(Dizionario-Biografico)/)

Morando, Bernardo (1589–1656)

[http://www.treccani.it/enciclopedia/bernardo-morando_res-326afeda-9476-11e1-9b2f-d5ce3506d72e_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/bernardo-morando_res-326afeda-9476-11e1-9b2f-d5ce3506d72e_(Dizionario-Biografico)/)

<http://www.cultura-barocca.com/mora.htm>

Nani, Giovan Battista (1616–1678)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/giovan-battista-nani/>

Priorato, Galeazzo Gualdo (1606–1678)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/gualdo-priorato-galeazzo-conte-di-comazzo/>

Sansovino, Francesco (1521–1586)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-sansovino/>

Savojská, Marie Apollonie (1594–1656)

<http://www.santiebeati.it/dettaglio/92175>

Segneri, Paolo (1624–1694)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-segneri/>

Sidney, Mary (1561–1621)

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Countess_of_Pembroke%27s_Arcadia

Sidney, Philip (1554–1586)

https://en.wikipedia.org/wiki/Philip_Sidney

Tasso, Torquato (1544–1595)

<http://www.treccani.it/enciclopedia/torquato-tasso/>

http://www.treccani.it/magazine/atlante/I_Classici_Italiani/torquato_tasso.html

Zucchelli, Antonio (1663–1716)

http://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-zucchelli_%28Enciclopedia-Italiana%29/